

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

KIBRIS OLAYLARI (1960-1974) VE GAZİANTEP KIBRIS GAZİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET ALTUN

GAZİANTEP

ARALIK 2016

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

KIBRIS OLAYLARI (1960-1974) VE GAZİANTEP KIBRIS GAZİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET ALTUN

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. SÜLEYMAN ÜNÜVAR

GAZİANTEP
ARALIK 2016

T.C.
UNIVERSITY OF GAZİANTEP
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF HISTORY

**THE CYPRUS ISSUE (1960-1974)AND CYPRUS VETERANS OF
GAZİANTEP**

MASTER'S OF ART THESIS

MEHMET ALTUN

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. SÜLEYMAN ÜNÜVAR

GAZİANTEP
DECEMBER 2016

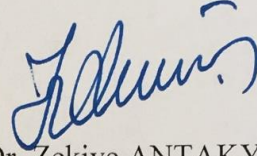
T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

KIBRIS OLAYLARI (1960-1974) VE GAZİANTEP KIBRIS GAZİLERİ

MEHMET ALTUN

Tez Savunma Tarihi: 08.12.2016

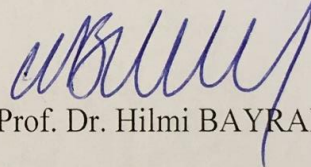
Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU

SBE Müdürü

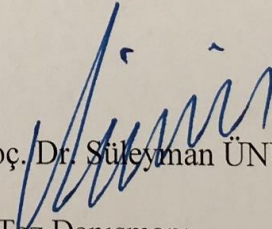
Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof. Dr. Hilmi BAYRAKTAR

Enstitü ABD Başkanı 4.

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Süleyman ÜNÜVAR

Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

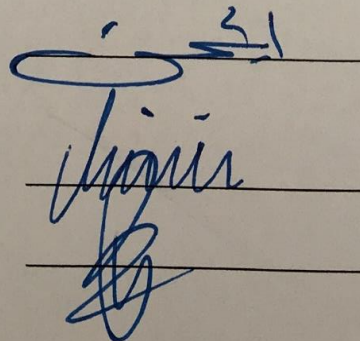
Jüri Üyeleri:

İmzası

Doç. Dr. Mehmet Emin ÜNER
(Jüri Başkanı)

Yrd. Doç. Dr. Süleyman ÜNÜVAR

Yrd. Doç. Dr. Yüksel BAYIL

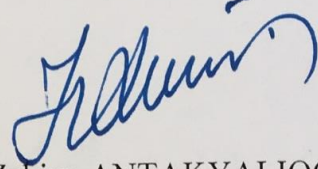
T.C.
UNIVERSITY OF GAZİANTEP
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF HISTORY

The Cyprus Issue (1960-1974) And Cyprus Veterans Of Gaziantep

MEHMET ALTUN

Date of Viva:08.12.2016

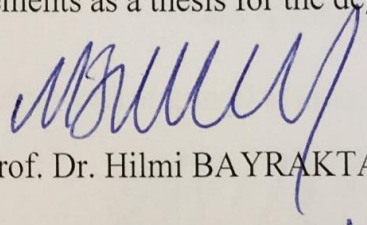
Approval of the Graduate School of Social Sciences

Doç. Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU

SBE Müdürü

I certify that this thesis satisfies all the requirements as a thesis for the degree of Master's of Art of Philosophy.

Prof. Dr. Hilmi BAYRAKTAR

Enstitü ABD Başkanı

This is to certify that I(we) has(have) read this thesis and that in my(our) opinion it is fully adequate, in scope and quality, as a thesis for the degree of Master's of Art of Philosophy.

Yrd. Doç. Dr. Süleyman ÜNÜVAR

Tez Danışmanı

This is to certify that we have read this thesis and that in our opinion it is fully adequate, in scope and quality, as a thesis for the degree of Master's of Art

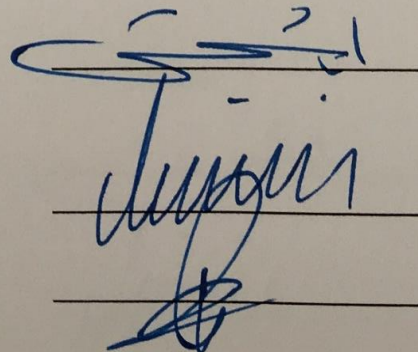
Examining Committee Members:

Signature

Doç. Dr. Mehmet Emin ÜNER
(Jüri Başkanı)

Yrd. Doç. Dr. Süleyman ÜNÜVAR

Yrd. Doç. Dr. Yüksel BAYIL

ETİK BEYAN

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Mehmet ALTUN

ABSTRACT

THE CYPRUS ISSUE (1960-1974) AND CYPRUS VETERANS OF GAZİANTEP

ALTUN, Mehmet

M. A. Thesis, Department of Department of History

Supervisor: Assist. Yrd.Doç. Dr. Süleyman ÜNÜVAR

December 2016, 160 pages

History is the past and the future of a nation. The island of Cyprus, located in a strategic position in Eastern Mediterranean, has attracted the attention of many civilizations throughout history. Wars, attacks and occupations have been going on throughout the history of Cyprus. Amongst those who attacked we can mention the Phoenicians, the Assyrians, the Egyptians, the Persians, Alexander the Great, the Roman Empire and the Byzantine Empire.

Geographically, the island of Cyprus, which is a part of the Anatolian land, got under Ottoman rule began in 1571 and since then its culture and artwork has become an integral part of the Turkish geography. In 1878 the island was hired to Great Britain led to disorders between the two communities, and although these disorders were attempted to be solved through the State of Cyprus established in 1960, this was not successful. The involvement of Greece and Turkey as guarantor states has taken the issue to the international platform and the procedure has resulted in dividing the island into two through the Cyprus peace operation of July 20th, 1974. Established between the years 1974-1983, the Turkish Federated State of Cyprus was established as the Turkish Republic of Northern Cyprus in 1983 and has obtained its present status. The Cyprus peace operation of 1974 was attempted to be explained with the stance of Cyprus veterans of Gaziantep.

Key words: The Republic of Cyprus, EOKA, ENOSIS, Guaranty Treaty, Cyprus veterans of Gaziantep

ÖZ

KIBRIS OLAYLARI (1960-1974) VE GAZİANTEP KIBRIS GAZİLERİ

ALTUN, Mehmet

Yüksek Lisans Tezi, Tarih ABD

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Süleyman ÜNÜVAR

Aralık 2016, 160 Sayfa

Tarih bir milletin geçmişi ve geleceğidir. Doğu Akdeniz’de stratejik bir konumda olan Kıbrıs adası tarih boyunca birçok medeniyetin ilgisini çekmiştir. Kıbrıs adası tarih boyunca savaşlar, saldırılar ve işgaller devam etmiştir. Bunlar arasında Fenikelileri, Asurluları, Mısırlıları, Persleri, Ptolemyleri, Büyük İskender'i, Roma İmparatorluğu'nu ve Bizans İmparatorluğu'nu sayabiliriz.

Coğrafi açıdan Anadolu topraklarının bir parçası olan Kıbrıs adası 1571 yılında başlayan Osmanlı egemenliği kültürü ve eserleriyle Türk coğrafyasının ayrılmaz bir parçası olmuştur. 1878 yılında adanın İngiltere’ye kiralanması ile iki toplum arasında başlayan karışıklıklar 1960 yılında kurulan Kıbrıs devleti ile çözülmeye çalışılmışsa da başarılı olunamamıştır. Türkiye ve Yunanistan’ın garantör devletler olarak olaya müdahil olması olayı uluslararası mecraya taşımış süreç 20 Temmuz 1974 Kıbrıs barış harekâtı ile adanın ikiye bölünmesi ile sonuçlanmıştır. 1974-1983 yılları arasında kurulan Kıbrıs Türk Federe Devleti 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti olarak kurulmuş ve bu günkü statüsünü kazanmıştır. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Gaziantep’li Kıbrıs gazilerinin bakışı ile anlatılmaya çalışıldı.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Cumhuriyeti, EOKA, ENOSİS, Garantörlük Anlaşması, Gaziantep Kıbrıs Gazileri

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT.....	i
ÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	v
TABLOLARIN LİSTESİ.....	vi
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	6
KIBRIS TARİHİ.....	6
1.1. Kıbrıs'ın Adı.....	6
1.2. Kıbrıs'ın Coğrafyası.....	7
1.3. Kıbrıs'ın Tarihi.....	9
1.4. Osmanlı İdaresinde Kıbrıs.....	13
1.4.A. Osmanlı Yönetiminde Kıbrıs'ta İki Toplum.....	23
1.4.A.1. Toplum.....	23
1.4.A.2. Ekonomi.....	26
1.4.A.3. Din ve Adalet.....	28
1.4.A.4. Eğitim.....	30
1.4.A.5. Kültür.....	31
1.5. İngiliz Dönemi.....	32
1.5.A I. Dünya Savaşı Öncesi İngiliz Yönetimi.....	32
1.5.B Kıbrıs Adasının İlhak Edilmesi ve İngiliz Yönetimi.....	35
1.5.C II. Dünya Savaşından Sonra İngiliz Yönetimi.....	40
1.5.D Kıbrıs Sorununun Uluslararası Gündeme Taşınması.....	47
İKİNCİ BÖLÜM.....	59
KIBRIS CUMHURİYETİ.....	59
2.1. Kıbrıs Cumhuriyeti 1960-1963 Dönemi.....	59
2.1.A. Kıbrıs Cumhuriyetin İşleyişi ve Anlaşmazlık Konuları.....	61
2.1.A.1. Bakanlar Kurulundaki Oylamalar.....	61
2.1.A.2. Anayasa Mahkemesi Kararları.....	62
2.1.A.3. Veto Hakkı.....	62
2.1.A.4. Temsilciler Meclisi.....	63
2.1.A.5. Kamu Hizmetlerindeki Oranların Uygulanması.....	64
2.1.A.6. Ordu ve Polis Teşkilatındaki Sorunlar.....	64
2.1.A.7. Vergiler Konusundaki Sorunlar.....	65
2.1.A.8. Bağımsız Belediyeler Meselesi.....	66
2.1.B. Makarios'un Ankara Ziyareti.....	67
2.1.C. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Yıkılışı.....	68
2.2. Kıbrıs Cumhuriyeti 1963-1974 Dönemi.....	71
2.2.A. Londra Konferansı.....	71
2.2.B. Birleşmiş Milletlerde Kıbrıs Konusu ve Ada'ya Gelmesi.....	72
2.2.C. Geçitkale ve Boğaziçi Olayları.....	75
2.2.Ç. 1974 Darbe Harekâtı.....	78
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	80
KIBRIS BARIŞ HAREKATI VE GAZİANTEPLİ KIBRIS GAZİLERİ.....	80

3.1. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı.....	80
3.1.A. Birinci Barış Harekâtı.....	80
3.1.B. Cenevre Konferansı.....	96
3.1.C. İkinci Barış Harekâtı.....	98
3.2. Kıbrıs Türk Federe Devleti.....	101
3.3. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti.....	102
3.4. Kıbrıs Barış Harekâtına Katılan Gaziantepli Kıbrıs Gazileri.....	103
3.5.Kıbrıs Barış Harekâtına Katılan Gaziantep İli Kıbrıs Şehitleri.....	122
SONUÇ.....	123
KAYNAKLAR.....	125
EKLER.....	131

KISALTMALAR

AKEL	: Anorthotikó Kómma Ergazómenou Laoú (Emekçi Halkın İlerici Partisi)
Bkz	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
c	: Cilt
CHP	:Cumhuriyet Halk Partisi
Dr.	: Doktor
EOKA	: Ethniki Organisos Kypriou Agoniston (Kıbrıslı Rum Savaşçıların Milli Organizasyonu)
IMF	: Uluslararası Para Fonu
KATAK	: Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KTMHP	: Kıbrıs Türk Milli Halk Partisi
MSP	: Milli Selamet Partisi
M.Ö	: Milattan önce
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
PEK	: Panagrotiki Enosis Kyprou (Milliyetçi Köylü Derneği)
PEO	: Pankypria Ergatiki Omospondia(Kıbrıs İşçi Federasyonu)
Prof.	:Profesör
S	: sayfa
S	: Sayı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C	:Türkiye Cumhuriyeti
TMT	: Türk Mukavemet Teşkilatı
yy.	: Yüzyıl
vb.	: ve benzeri

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1 : Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümet Mekanizması Şeması.....	59
Tablo 2 : Türkiye Muharip Gaziler Derneği Gaziantep Şubesindeki Listede İsmi Bulunan Kıbrıs Barış Harekâtına Katılan Gaziantep’li Kıbrıs Gazileri.....	131

GİRİŞ

Asya, Afrika ve Avrupa'nın ortasında ve Akdeniz'in en büyük üçüncü adası olan Kıbrıs jeopolitik konumundan dolayı tarih boyunca birçok medeniyetin mücadelesine sahne olmuştur. Birçok devletin ve milletin egemen olduğu adada çeşitli milletlerden insanlar yaşamışlardır. Konum olarak Akdeniz'in ortasında olması bu adanın önemini daha da artırmaktadır; Türkiye, Mısır, Suriye ve Yunanistan gibi ülkelere yakın olması deniz ticaretini ve bölgeye hâkimiyeti bir bakıma ifade etmektedir. Kıbrıs tarih boyunca ticaretin merkezi olan Akdeniz'in anahtarı olmuştur. Anadolu ve Akdeniz havzasında hâkimiyet kuran devletler Kıbrıs Adasını ele geçirmek için mücadele etmişlerdir. Kıbrıs Adası bu yüzden tarih boyunca birçok el değiştirmiştir. Bir iki dönem haricinde kendi kendini yönetecek bir yönetime sahip olmamıştır. İlk çağ ve orta çağdan sonra deniz ticaretinin gelişmesi ile ada önemini daha da artırmış.

Kıbrıs tarih boyunca yazgısı dışarıdan belirlenmiş bir adadır. Bir zamanlar sahip olduğu ormanların ve her zaman zenginliklerin başlıcası olan bakır cevherinin dışında önemli bir varlığı bulunmayan bu ada, asıl coğrafi konumu nedeniyle, tarihin en eski uygarlıklarının kurulduğu bu bölgenin egemen güçlerinin dikkatini çekmiştir. Tarihin her döneminde adanın kaderi uzaklarda oturan hükümdarlara kereste sağlamak olmuş; üstelik kuraklık, açlık ve depremle karşı karşıya kalmış; sık sık doğa da Kıbrıs'a acımasız davranmıştır. Halkına danışılmaya bile gerek duyulmadan satılan, satın alınan, egemenliği devredilen bir ülke olmuştur.¹

Kıbrıs Adası Fenikeliler, Yunanlılar, Asuriler, Mısırlılar, Makedonlar, Romalılar tarafından yönetilmişlerdir. Bu devletlerden sonra ada 1489 yılında Venediklilerin eline geçti. Kıbrıs Adası Venedikli soylulardan seçilen askeri valiler

¹ GÜREL, Şükrü, *Kıbrıs Tarihi (1878-1960) C-1*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1984, s.11

tarafından yönetilmiş. Venedikliler adanın bütün zenginliklerini Venedik'e taşımış ve Kıbrıs Venedik Ticaret İmparatorluğunun en uzak ve ileri karakolu olmuştur. Venedikliler Lüzinyan dönemindeki feodal yapıyı sürdürmüş, köyleri ve küçük yerleri toprak ağalarına bırakmış ve sadece vergileri toplamıştır. Venedik idaresi altında Kıbrıs halkı Lüzinyan dönemindeki gibi halk haftada iki gün soylular için çalışmak zorunda kalmıştır. Zaten bu baskıdan dolayı Kıbrıslılar Osmanlı'dan yardım istemiştir.²

XVI. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin siyasi ve ekonomik bakımdan en güçlü olduğu büyük bir dünya devleti ve dünya kuvvetler dengesinde söz sahibi olduğu bir ülkedydi. Kıbrıs, Osmanlı Devleti'nin üç kıtada uzanan geniş kara ve deniz sınırları içerisinde, devletin yumuşak karnının en hassas noktasında bir çıbanbaşı olarak devrin en güçlü deniz devleti olan Venedik'in elinde bulunuyordu.³ Doğu Akdeniz çevresindeki bütün ülkelerin Osmanlı Devleti tarafından ele geçirilmesi sonucunda adanın kazandığı stratejik önem ve Osmanlı hâkimiyetinin Akdeniz'de tesis edilmesi bakımından adanın alınması gerekiyordu. Venediklilerin Osmanlı Devleti ile yaptığı antlaşmaya rağmen adada üstlenen Maltalı ve Venedikli korsanların yaptığı saldırılara kayıtsız kalması. Öte yandan adanın eski bir İslam memleketi olması Osmanlı Devleti'nin sefer kararında etkili olmuştur. Askeri, siyasi, ekonomik ve dini sebeplerden dolayı Osmanlı Devleti 1570 yılında Kıbrıs'ı almıştır. 1571 yılında Mağosa'nında alınması ile ada Osmanlı Devleti egemenliğine geçti. Kıbrıs tarihindeki en uzun huzur dönemini 1571-1878 yılları arasındaki Osmanlı Devleti egemenliği döneminde yaşamıştır.

XIX. yüzyılın sonlarında Mısır ve Hindistan ticaret yollarında olan Kıbrıs'ın önemi batılı devletler tarafından daha iyi anlaşılmıştır. Özellikle İngiltere Hindistan yolunu güvence almak için Kıbrıs ile ilgili yoğun bir siyaset izledi. 1877-1878 Rus savaşıdan sonra, Berlin'de düzenlenen kongrede İngiltere Anadolu'daki Rus istilasına karşı Osmanlı Devleti ile savunma ittifakı yapacağı teminatını vererek Kıbrıs'ın bir askeri üs haline getirilmesini teklif etti. Bu teklif üzerine Osmanlı

² GAZİOĞLU, Ahmet C., *Kıbrıs Türk Tarihi, Türk Dönemi 1570-1878*, Lefkoşa, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, 1994, s.8-10

³ UÇAROL, Rıfat, *1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı İngiliz Anlaşması*, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1998, s.11

Devleti ve İngiltere arasından 1878 yılında yapılan antlaşma ile İngiltere fiilen adaya yerleşti. I. Dünya Savaşı'nın başlaması ve Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi üzerine İngiltere 1914 yılında Kıbrıs'ı resmen ilhak etti. Millî Mücadele sonrası imzalanan Lozan antlaşması ile İngiltere'nin Kıbrıs'ı ilhakı kabul edildi.

İngiltere Kıbrıs'ı 1925 yılında krallığa bağlı koloni statüsüne dönüştürdü. Bu süreçten sonra Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için adada isyanlar çıkmaya başladı. Çıkan isyanlar sonucunda İngiltere idari yeni düzenlemeler yaptıysa da bunlar bir sonuca ulaşamadı. Rumlar 19 Ocak 1950 tarihinde adanın Yunanistan'a ilhakı konusunda bir oylama (plebisit)yaptılar; oylama %96 evet çıktı. Türkiye ve İngiltere plebisiti tanımadı. Süreç içerisinde Rumlar plebisiti BM'ye (Birleşmiş Milletler) taşıdılar. Rumlar ve Yunanlılar BM'den Rumlara self-determinasyon hakkı verilmesini istediler. Türk hükümeti aynı hakkın Kıbrıs Türk toplumunu da verilmesini istedi. Birleşmiş Miletlerde self-determinasyon hakkı verilecekse her iki topluma verilmesi kararını aldı. Kıbrıs Adasından uzun süre yaşanan karışıklıklardan sonra 1959 yılında Türkiye Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Yunanistan Dışişleri Bakanı Evangelos Averof ve İngiltere Dışişleri bakanının yaptığı toplantıda cumhuriyet kurulması kararlaştırıldı. 1959 yılında Londra'da yapılan toplantıya Kıbrıs Türk toplumunu temsilen Dr. Fazıl Küçük, Rumları temsilen Makarios katıldı ve Londra-Zürih antlaşmaları imzalandı. Bu antlaşma ile İngiliz idaresi Kıbrıs'ta fiilen sona erdi. Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türk ve Rum toplumu eşit statüye sahip kılındı.

1960 antlaşmalarının başta gelen en önemli özelliklerinden birside adanın herhangi bir biçimde başka bir ülke ile birleşmesine yani Enosis'e⁴ kapalı olmasıydı. Kıbrıs Türkleri bu antlaşmalara sonuna kadar bağlı kaldılar, Rumlar ise antlaşmalara amaç olarak değil de kendilerini Enosis'e götürecek bir araç olarak baktılar.⁵ Kıbrıs

⁴ ENOSİS Yunanca bir kelime olup Türkçe karşılığı itibariyle birleşme, bütünleşme demektir. Politik olarak Kıbrıs adasının Helen Toplumu'nun tarihsel bir uzantısı olarak Yunanistan ile birleşmesi anlamında kullanılmaktadır. Kıbrıs Sorunu dikkatle incelendiği takdirde çıkarılabilecek: EOKA'nın Enosis'i değil, Enosis'in EOKA'yı yaratmış olduğudur. Enosis'in, Nisan 1955 yılında kurulan EOKA'dan çok daha köklü olduğunu değerlendirmek mümkündür. KASAPOĞLU, M. Can, *Kıbrıs'ta Yerel Bir Mukavemet Örgütü Olarak Türk Mukavemet Teşkilatı'nın (TMT) İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2008, s.46

⁵ MÜTERCİMLER, Erol, *Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı*, İstanbul, Arba Yayınları, 1998, s.29

Cumhuriyeti'nin ilanı sorunları tam olarak çözemedi Makarios 1963 yılında anayasa değişikliği ile ortaya çıktı. Makarios 13 maddelik Anayasa değişikliğini Kıbrıs Türk liderliğine, Türkiye'ye, Yunanistan'a ve İngiltere'ye takdim etti. Önerilen değişikliklere göre Türkler tamamen Rum boyunduruğuna geçecekti. Bu teklif Türkiye ve Kıbrıs Türk toplumu tarafından kesin bir dille reddedildi. Diğer garantör devletler Yunanistan ve İngiltere sessiz kaldı.

Türkiye'nin ve Türk toplumunun anayasa değişikliği teklifini reddetmesinden sonra Kıbrıs'ta yaşayan Türkler EOKA'cılar (Ethniki Organisos Kypriou Agoniston) Kıbrıslı Rum Savaşçıların Milli Organizasyonu)⁶ tarafından katledilmeye başlandı. Aktiras ya da Türkü imha planı 1966 yılında Rumca Patris gazetesinde yayınlanmıştır ve bugüne değinde yalanlanmamıştır. Bu imha planı Kıbrıs sorununda Yunan ve Rumların ortak amacını ortaya koymuştur. 20-21 Aralık 1963 tarihinde başlatılan ve tarihte kanlı Noel olarak bilinen Rum saldırıları sonucunda yüzlerce Türk öldürüldü ve yaralandı;103 köyden 30 bin Türk kovularak göçmen durumuna sokuldu; Türk ev ve malları tahrip edildi ve talan edildi. Olaylar karşısında seyirci kalmayan Türkiye, savaş uçaklarını havalandırdı. Rumlarda antlaşma yolunu seçtiler.⁷

Yaşanan olaylar karşısında BM 1964 yılında Kıbrıs'a BM Barış Gücü gönderdi. 1967 yılında Rumlar yeniden saldırıya geçtiler. Boğaziçi ve Geçitkale köylerine yapılan saldırılarda birçok Türk yaşamını yitirdi. Türkiye garantör ülke olarak müdahale hakkını kullanmak için Türkiye Büyük Millet Meclisinden yetki alarak Türk silahlı kuvvetlerini güneye intikal ettirdi. Ancak Amerika Birleşik Devletleri Yunanistan ve Türkiye arasında mekik diplomasisi yürüterek Türkiye'nin şartlarını büyük ölçüde kabul ettirdi. Böylece meseleye ikili görüşmeler yolu ile çözüm bulunmasına karar verildi.

⁶ **EOKA:** Tam adı Ethniki Organisos Kypriou Agoniston-(Kıbrıslı Rum Savaşçıların Milli Organizasyonu) Kıbrıslı Rumların İngilizleri Kıbrıs'tan çıkarmak ve adanın Yunanistan'la birleşmesini (Enosis) sağlamak amacıyla III. Makarios'un desteğiyle, Yunan subaylarından Albay Grivas'ın kurduğu yeraltı hareketi. EOKA'nın yapısına bakıldığında, Grivas'ın EOKA gruplarını şehir, köy ve dağ kadroları olarak, coğrafi temelde üç gruba ayırdığını tespit etmek mümkündür. Dağ çeteleri aşağı yukarı altı kişilik gruplar halinde hareket etmektedirler. Bu çeteler görev itibariyle ileri karakollara, görelî izole yerleşim yerlerine yönelik baskın nitelikli paramiliter faaliyetleri ve terör eylemlerini icra etmişlerdir KASAPOĞLU, *Kıbrıs'ta Yerel Bir Mukavemet Örgütü*, s.51. *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi*, C. 15, Baskı Güzel Sanatlar Matbaası, s.214

⁷ MÜTERCİMLER, Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı, s. 29

Yunanistan'da cuntanın yönetime el koyması ile Yunanistan Kıbrıs politikası farklı bir seyir izlemeye başladı içerde saygınlığı kurtarmak için Kıbrıs ilhak etmek istiyorlardı. Fakat cunta ile Makarios arasında sürtüşmeler başladı. Enosis'e ulaşmak uğruna aralarında düşünce ayrılıkları baş gösterdi. Bunun netice olarak 15 Temmuz 1974 tarihinde Yunanlı subaylar Makarios'a karşı darbe yaptılar, Makarios kaçarak İngilizler sığındı oradan da Amerika Birleşik Devletleri'ne geçti. Darbeden sonra cumhurbaşkanlığına Nikos Sampson geçti ve 15 Temmuz 1915 tarihinde Kıbrıs Helen Cumhuriyeti ilan edildi.

15 Temmuz 1974 darbesinin ardından hızla gelişen olaylar ve soydaşlarının canlarına karşı girişilecek eylemlerden kuşkusu sonucu Türkiye, garanti antlaşmasına dayanarak müdahale hakkını kullanarak adaya asker gönderdi. Son 11 yıldır Açıkhava tutukevine dönüşen Kıbrıs'ta soydaşlarını özgürlüğe kavuşturdu.⁸

Tarihsel gelişime süreci içerisinde bakıldığında Kıbrıs Adası stratejik konumu gereği sürekli çatışmaların yeri olmuş ve Türkiye'nin yaptığı müdahale ile günümüze kadar ada iki uluslu bir yapıya dönüşmüştür. Kıbrıs Barış Harekâtı ve bu harekâta Gaziantep'ten katılan gazilerin anılarından derleyerek hazırlayaca ımız bu tezde, Kıbrıs yaşayan iki halkın karşı karşıya getirilmeden önceki ve sonraki adanın tarihine, co rafiyasına ve siyasi konumuna de inmeye çalışacağım.

⁸ M TERC MLER, Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı, s. 30

BİRİNCİ BÖLÜM:

KIBRIS TARİHİ

1.1.Kıbrıs'ın Adı

Adını en önemli yeraltı zenginliklerinden alan bakır madeninden Latince cyprum/cuprum'dan alır.⁹ Mısır ve Hitit (Eti)kaynaklarında adına Alaşya denilmektedir. Bu belgelere göre Alaşya'nın en azından o dönemlerde Pedios'un (Kanlıdere'nin) denize döküldüğü yerde bir kent krallığının adı olduğu kesindir. Alaşya sonradan Enkomi diye anılacaktır.¹⁰

Dişi tanrıların arasında yeryüzünün tanrıçası olan ana Tanrıça Kibele'ye verilen isim olan Kipris'tende geldiği rivayet edilmektedir.

Bir başka rivayete göre Kıbrıs adı Akad'ca Zabar'dan gelmedir. Sami dillerinde sessiz harflerin hiçbir zaman kaybolmadığı ve değişmediği, sadece vokallerin lehçelere göre değiştiğine bakarak; Zaber s b r Cypr(us)- s p r harflerinin bulunduğu öne sürülmektedir. Copper ve Kopher adları da Akadça bakır sözcüğünün batı dillerine geçmiş biçimi olduğu vurgulanmaktadır.¹¹

Kıbrıs, tarihte bunlardan başka daha birçok isimlerle anılmıştır. Havasının güzelliğine göre Aeria, bakır madenlerine göre Eroza, tanrıçalara nispetle Afrodisia ve Amatosia, önemli şehirlerinin deniz seviyesinde oluşundan dolayı Koloni, dağlık oluşu nedeniyle Kerasitsi, halkının bahtiyarlığına izafeten Makarya, işgal eden milletlerin adlarına göre Mionis, Esfekia ve adayı ilk işgal eden Yasef'in oğlunun adına izafeten Kittim veya Chetim, M.Ö. 600 yılında bugünkü Lefke yakınlarında

⁹ GÜRSOY, C. Rüştü, "Kıbrıs", *İslam Ansiklopedisi*, Mili Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1978, s.370

¹⁰ HAKERİ. Bener H., *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, K.K.T.C Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları-28, T.C. Adalet Bakanlığı Keçiören Açık Cezaevi Matbaası, 1993, s.7

¹¹ HAKERİ, Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi, s.8

bulunan Depa (Soli) şehrinin Kralı olan Philocyprus'un adına izafeten Cyprus ve bir şehir adı olarak da Pafos denilmiştir.¹²

1.2.Kıbrıs'ın Coğrafyası

Kıbrıs'ın yüzölçümü 9.251 km² olup, Türkiye sahillerinden 70, Suriye'den 100, Mısır'dan 370, Rodos'tan 400 ve Yunanistan sahillerinden 800 km. uzaklıkta bulunmaktadır. Kıyılarının büyük bir bölümü girintili çıkıntılı bir özelliğe sahip olan 782 km. uzunluğundaki sahilleriyle kendine has bir şekle sahip olan Kıbrıs, 35° kuzey paraleli ve 35° doğu meridyeni üzerinde yer alır.¹³

Kıbrıs Adasının 100 milyon yıl önce Akdeniz tabanındaki magmanın su yüzüne çıkmasıyla oluştuğu kabul edilir. Ada bugünkü halini ise büyük ölçüde kuzey yarımküreyi kaplayan buz kütlelerinin 50 bin yıl önce çözülmeye başlaması sonucu İstanbul Boğazı, Marmara Denizi, Ege Denizi ve Akdeniz ile birlikte almıştır.

Kıbrıs Adası yüzey şekilleri bakımından üç temel bölgeye ayrılır. Kuzeyde denize paralel olarak dağlık bir alan yer alır. Bu dağlara Girne ya da Beşparmak dağları denir. Girne doğusunda en fazla yüksekliğe sahip olan bu dağlar 160 km uzunluğundadır. Girne dağlarının güneyinden, batıda Güzelyurt Körfezi'nden, doğuda Gazi Mağusa Körfezi'ne kadar alçak bir düzlük yer alır. Buraya Meserya (Orta Çukurluk) denir. Kıbrıs Adası'nın en yüksek tepeleri olan Karlıdağlar (Trodos Dağları) Meserya Ovası'nın güneyinde yer alır. Adanın güneydoğusunda önemli yerleşmelerin olduğu ovalık bir alan uzanır. Kıbrıs Adasında kıyılar körfezler ve koylarla çevrili olup ada sahillerinin yarısı KKTC sınırları içindedir.

Adanın akarsuları yazları kurak geçen Akdeniz ikliminden etkilenirler yazın ya tamamen kururlar ya da su bakımından çok yoksullaşırlar. Adanın kuzeyinde sürekli su bulunduran akarsu yoktur. Yağış mevsiminde ve karlar eridiğinde, dağlardan denize doğru kısa boylu ve az su taşıyan akarsular akar ve yazın kururlar. Yağışların kış aylarında düşmesi ve yazın kesilmesi akarsu rejimini etkilemektedir. Bundan dolayı akarsuların düzensiz bir rejimi vardır. Kıbrıs için su önemli bir kaynaktır. Suyun büyük bir bölümünün buharlaşma ve sızma yoluyla kaybolması yüzünden, adada yüzey suları tarım alanında kullanılmamaktadır; bu nedenle tarımda genel olarak yeraltı suları kullanılmaktadır.

¹² Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu, Arazi Dağılımı ve Türk Vakıflar), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2000, s.4-5

¹³ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s.39

Kıbrıs yazları sıcak ve kurak kışları ılık ve yağışlı bir Akdeniz iklimine sahiptir. Kasım ve mart aylarında beş aylık kış mevsiminde bol yağış alır. Yağışlar yıllık ortalama değerleriyle adanın kuzey ve güney kenar bölgelerinde 600 mm. civarında daha fazla (Girne 540 mm. Dağlarda 1000mm. yakın), iç kesimlerde ise 400 mm. azdır (Lefkoşe 290 mm. Magosa 310 mm.); güneydoğuda Larnakanın güneyine rastlayan sahillerde de yağışlar az görülür (300-400 mm.).¹⁴

Adanın bitki örtüsünde Akdeniz iklimi belirgindir. Ancak adadaki yerleşim çok eski tarihlere dayandığından doğal görünüm insan tarafından değiştirilmiştir. İlkçağın sonuna kadar yoğun orman örtüsü ile kaplı olan ada nüfusun artması ve yeni yerleşim alanları ile tarım alanlarının açılması ile beraber tahribata uğramıştır. Ormanlar günümüzde kuzey dağlarının denize bakan yamaçları ile Karlıdağlarda geniş yer kaplar. Ve aralıksız olarak sürer. Ormanlık alanlarda en çok çam türleri görülür; bunların arasından da kızılçam en çok rastlanan türdür. Karlıdağların batısında ise Kıbrıs meşesi dediğimiz meşe ağaçları görülür. Kuzeydeki dağ sıralarının denizlere bakan yamaçlarında ise Selvi ağaçları çok fazla bulunur. Ayrıca bu orman kuşağında halepçanı, kocayemiş, ardıç gibi türlerde bulunur. Sedir ormanları Baf yakınında sedir vadisi denilen kesimde bulunur. Eskiden daha yoğun olan sedir ağaçları kesilerek tahrip edilmiş günümüzde ise koruma altına alınmıştır. Kıbrıs Adasında Akdeniz ikliminin bitki örtüsü olan maki adada geniş yer kaplar. Makiler arasında en yaygın olan tür menengiçlerdir. Aşılandığı zaman Antepfıstığı veren bu bitki önemli bir gelir kaynağıdır. Makilerin arasında ardıçlar, ladenler, kekikler yaygın türlerdir. Makiler deniz yüzeyinden başlar 900 m'ye kadar çıkar; bunların arasında zeytinler ve kocayemişlerde bulunur. Bitki örtüsü kendini kuraklık koşullarına uydurmuş durumdadır. Dağların gölgelik eteklerinde buharlaşma nispeten az olduğu için bitkiler gelişip yeşilliğini koruyabilmektedir. Dağlık bölgelerde ağaç sınırının üstünde dağların düzlük kesimlerinde yeşilliğin bütün yıl sürdüren bir bitki örtüsü görülür. Kıbrıs Adasını en geniş alanı kurakçıl türlerden oluşan bir bitki örtüsü ile kaplıdır. Düz ve alçak olan orta kesimler çalı görünüşlü otlarla kaplıdır. Ancak suyun bulunduğu yerlerde kavak, keçiboynuzu, zeytin ve ananas ağaçları vardır.

¹⁴ GÜRSOY, "Kıbrıs", s.370

Kıbrıs Adasının en önemli gelir kaynağı tarımdır. 1974 iş gücünün %33'ü bu sektörde çalışıyordu; bugün kuzey nüfusunun %45'i, güney nüfusunun %25'i geçimini tarımdan sağlamaktadır.¹⁵

1.2. Kıbrıs'ın Tarihi

Yapılan arkeolojik araştırmalar Kıbrıs'ta yerleşme tarihinin M.Ö 6000 yılına kadar indiğini göstermektedir. Bu çağda adanın güney kıyılarında geçimlerini tarım ve hayvancılıkla sürdüren Khirokitia adında nüfusu 2000 civarında olan bir topluluk yaşamıştır. Bu köyde Cilalıtış devrinden kalma çakmaktaşı ve obsidiyenden yapılmış aletler bulunmuştur. Yapılmış kazılarda elde edilen kalıntılar güney Anadolu çıkan kalıntılarla ile benzerlik gösterdiğinden adanın ilk yerleşimcilerinin Anadolu kökenli olduğu kabul edilmektedir ancak adanın kökenine ilişkin tartışmalarda, adanın oluşumuna ilişkin tartışmalarda olduğu gibi siyasi bir söyleme dönüşmüştür.

Kıbrıs Adasının sahip olduğu konumu ve yeraltı ve yerüstü kaynakları gereği farklı topluluklarla teması olmuştur. Geç Bronz Çağı olarak adlandırılan M.Ö 1600 - 1050 arası dönem Antik Kıbrıs yaşamına en fazla şekil veren dönem olmuştur. Bu dönemde adanın uluslararası temasları Ege'den Doğu Akdeniz'e ve Nil Deltasına yayılmıştır.¹⁶

Adanın konumu nedeniyle komsu devletlerin her zaman dikkatini çekmiştir. M.Ö. 2000-1000 yıllar arasında Anadolu'da Hitiler Mısır'da da Firavunlar tarafından yönetilen iki devlet vardı. Kıbrıs M.Ö. 15 yüzyılda Hititlerin yönetimine girdi ve bu yönetim M.Ö 1450 yılına kadar sürdü.

Mısır Firavunu III. Tutmosis tarafından Mısır'a bağlanan Kıbrıs; Mısır ve Hititler arasında sürekli bir mücadele konusu olmuş ve Kral III. Tundhaliya zamanında (M.Ö. 1320'de) Hitit hâkimiyetine girmiştir. 120 yıl süren bu dönem boyunca Hititler adadan bakır ihtiyaçlarını karşılamışlar ve adayı sürgün yeri olarak da kullanmışlardır. Meselâ Kral Uhri-Teşup (III. Murşili), amcası III. Hattuşili tarafından tahttan indirilince Kıbrıs'a sürülmüştür. Hitit Devleti'nin M.Ö. 1200 yıllarında yıkılmasıyla Mısır Firavunu III. Ramses tarafından tekrar Mısır hâkimiyeti altına alınmıştır. Bu dönemde Dor istilasını nedeniyle Ege'den ve Anadolu'dan gelen

¹⁵ GÜRSOY, "Kıbrıs", s.371

¹⁶ TEZEL, Ahmet, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Devlet Olarak Kıbrıs Sorununun Çözümüne Etkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi), Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008, s.10

bir kısım kavimler Kıbrıs'ta koloniler kurdular. M.Ö. 1000 tarihlerinde ise bu kolonilerin bir kısmında bulunan Fenikeliler adanın tamamının hâkimiyetini ellerine geçirdiler. Fenikeliler'in hâkimiyeti M.Ö. 709'da Asurlular'ın Kıbrıs'ı almalarına kadar devam etti. Bu tarihte kolonizatörler bir araya gelerek Asur hâkimiyetini tanıdılar ve yapılan bir anlaşmayla vergi vermeye başladılar.¹⁷

Fenikelilerin ağır vergiler almasından bıkan kolonizatörler bir araya gelerek Asurluları bir kurtarıcı gibi görerek Asur devletine haraç vererek Asurluların hâkimiyetine girdi. Kıbrıs Adası M.Ö. 669 yılına kadar Asurluların idaresinde kaldı.¹⁸

Asur Devleti'nin yıkılmasından sonra Doğu Akdeniz'de hâkimiyet tekrar Mısır'a geçmiş. Asurluların hâkimiyeti sona erdikten sonra Kıbrıslılar bir müddet bağımsız krallık olarak devam etmişse de bu uzun sürmemiş tekrar M.Ö. 568 yılında Mısır firavunlarından II. Amasis Kıbrıs Adasını işgal etmiştir. M.Ö. 525 yılına kadar Kıbrıs'ı Mısırlılar idare etmiştir.

Mısırlılar ile Persler arasındaki mücadeleden yenik ayrılan Mısırlılar kendi hâkimiyeti altındaki yerleri kaybettiler. Firavunların hâkimiyeti altında olan yerler Perslerin eline geçti ve bu arada Kıbrıs da M.Ö 525'de Keykavus'un idaresine girdi.

Makedonyalı Büyük İskender'in M.Ö. 333'te Perslere karşı kazandığı İssus savaşından sonra Kıbrıs Makedonya hâkimiyetine girdi. Bu zaferden sonra Kıbrıs kralları Büyük İskender'e itaat ettiler ve 120 parçadan ibaret olan donanmalarını Büyük İskender'in emrine vererek Tir şehrinin kuşatılmasında Büyük İskender'e yardım ettiler¹⁹ Büyük İskender para basmamak kaydıyla Kıbrıs krallıklarının devamına izin verdi.

M.Ö 323 tarihinde Büyük İskender ölünce imparatorluğun paylaşılması komutanları arasında mücadeleye neden oldu. Bu arada Kıbrıs Antigon'a kaldı. Fakat Kıbrıs'ın stratejik konumu ve zenginliğinden dolayı Büyük İskender'in varislerinin hepsi adaya sahip olmak istediler. Bu mücadele sonucunda Mısır hükümdarı Ptolemy de Kıbrıs'ı ele geçirdi. Antigon M.Ö 306 tarihinde Kıbrıs'ı aldı ise de M.Ö 295

¹⁷ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s.44-45

¹⁸ ALASYA, H. Fikret, *Tarihte Kıbrıs*, Ankara, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi, , 1988, s.4

¹⁹ ALASYA, *Tarihte Kıbrıs*, s.6

tarihinde Ptolemy adayı tekrar ele geçirdi. Bu tarihten sonra Kıbrıs iki buçuk yüzyıl süre ile Ptolemylerin hâkimiyeti altında kaldı.²⁰

MÖ 58 yılında Roma İmparatorluğu egemenliğine geçen Kıbrıs Sezar tarafından Cleopatra'ya terk edildiyse de Sezar'ın varisleri tarafından tekrar Roma'ya katıldı. Roma İmparatorluğu ile birlikte ada Hristiyanlık'la da tanıştı. İmparator I. Büyük Konstantin (288-337) döneminde Hristiyanlar adada çoğunluğu elde etti. 332 ve 342 yıllarında birbiri ardına yaşanan iki deprem adada büyük bir yıkıma yol açtı. Depremlerin adada yol açtığı yıkımdan yaklaşık 50 yıl sonra Roma İmparatorluk siyasi bir depreme uğrayarak 395 yılında ikiye bölünmüştür. Kıbrıs, Doğu Roma İmparatorluğunun(Bizans) hükümrânlığı altında kaldı.

Bizans döneminde ayrı bir hükûmet kurulması uygun görülmeyip Fenike, Filistin, Suriye ve Kilikya'ya bağlı bir il haline getirildi. Bizans hakimiyeti ile Kıbrıs'ta büyük değişiklikler meydana gelmiş, Hristiyanlığın doğusunda bu dini ilk kabul eden Roma vilâyetlerinden biri olmuş ve Ortodoks Kilisesi kurulmuştur. Ancak Katolik-Ortodoks mücadelesi Osmanlı fethine kadar devam etmiştir.²¹

Bizanslıların Kıbrıs'ı idare ettiği dönemde Arabistan'da İslam Devleti yeni yeni kurulmuştu. Arabistan yarımadasının tamamını hâkimiyeti altına aldıktan sonra İslam Devleti Akdeniz'e indi. 638-964 yılları arasında ada 24 defa kuşatılmıştır. Ancak İslam Devletinin donanması olmadığı için Akdeniz'de bir varlık gösteremedi. 638 yılında Şam Antakya Kudüs ve bütün Suriye, Filistin ve Mısır İslam Devletinin hâkimiyetine geçti. Bu fetihlerden sonra donamaya sahip olan İslam Devleti Akdeniz'de hâkimiyet kurmaya başladı. 649 yılında Kıbrıs Adasına akınlar düzenlemeye başlayan İslam Devleti Hz. Osman tarafından görevlendirilen Şam Valisi Muaviye tarafından büyük bir donanma ile Kıbrıs'ı bir antlaşma ile fethetti. Bu antlaşmaya göre Bizans'a vermekte oldukları 7200 altını Müslümanlara verecek Bizanslılarla yapılacak savaşta onlara yardım etmeyecek ve Müslümanlar Kıbrıs'ı üs olarak kullanabileceklerdi. Kıbrıslıların Bizans'a yardım etmeleri üzerine antlaşma bozuldu ve 653 yılında adaya tekrar sefer düzenlenmiştir. 688 yılına kadar Bizans ile Müslümanlar arasında adaya hâkim olma mücadelesi devam etmiştir. 688 yılında Halife Abdülmelik b. Mervan ile İmparator II. Justinianus yaptığı antlaşma ile

²⁰ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.7

²¹ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s.45

Kıbrıs'tan alınan vergiler iki devlet arasında paylaşılmıştır. Bu antlaşma ile ada resmen iki dinin egemenliği altında bölündü. Emevi'ler zamanında Kıbrıs, iki rakip devlet arasında nisbî bir muhtariyeti korumuş ve bu devletlere sadece vergi ile bağlanmış idi. Bu durum Abbasi döneminde de devam etti. Üç asır devam eden İslam hâkimiyeti döneminde Kıbrıs'ta üretim artmış ve ada ticaret sayesinde oldukça ilerlemiştir.²²

Kıbrıs 964 tarihinde imparator Nikephoros Phocas tarafından zaptedildi ve bu suretle tekrar Bizans hâkimiyetine altına girdi.²³ Vali İsaakios Dukas Komnenos İmparator Andronikos Komnenos'a isyan ederek bağımsızlığını ilan etmesiyle Kıbrıs 1185'te Bizans hâkimiyetinden çıktı. Kendisine İmparator sıfatını layık gören asi İsaakios Komnenos' un hâkimiyeti, adanın III. Haçlı Seferi'ne katılan Arslan Yürekli I. Richard tarafından zaptına kadar sürdü (Mayıs 1191).²⁴ Kıbrıs halkı 7 yıl boyunca Komnenos hâkimiyeti altında ağır vergiler ve baskılar altında ezildi. Bu dönemde önce Müslüman dış gücün hakimiyetine sonra Ortodoks dış gücün hakimiyetine son verilmiş olup tarihte ilk kez adanın tamamına hâkim olan bir devlet ortaya çıkmıştır.

Britanya Kralı I. Richard aldığı adayı Templier²⁵ şövalyelerine satmıştır. Bu yönetimden memnun olmayan Kıbrıslılar 1192 yılında isyan etmeleri üzerine adada fazla kalamayacaklarını anlayan Templier şövalyeleri adayı I. Richard'a geri verdiler. I. Richard da Kudüs kralı Guy Lusignan'ı Kıbrıs Krallığına getirdi.

Kıbrıs halkını serf²⁶ olarak gören Guy Lusignan Suriye ve Filistin'den getirdiği Fransızlara arazi bağışlayarak yerini sağlamlaştırdı ve feodal bir düzen kurdu. Kıbrıs'ta Lusignanların bulunduğu tarihte Anadolu, Selçuklu Türklerinin idaresinde bulunuyordu. Guy Lusignan Kıbrıs'ı iki yıllık saltanatından sonra yerine kardeşi Amaury geçti. Amaury Kıbrıs Lusignan Krallığının gerçek kurucusu olarak

²² Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s.46

²³ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.11

²⁴ DEMİRKENT, Işın, "Kıbrıs Tarihi", İslam Ansiklopedisi, Mili Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1978, s.372

²⁵ **Templer:** Ortaçağ İslâm tarihçilerinin "Dâviyye" dedikleri Templier (Templar) tarikatı, 1119 yılının sonunda Champagne şövalyelerinden Hugues de Payns ve arkadaşları tarafından II. Baudouin'in verdiği izinle Kudüs'te kurulmuş ve 1128'de toplanan Troyes Konseyi'nde resmen bir tarikat olarak tanınmıştır. "Mescidiaksâlılar" anlamına gelen adını, Latinler'ce krallık sarayı olarak kullanılan ve bir kısmı kendilerine tahsis edilmiş bulunan Temple'den (Templum Salomonis, Mescid-i Aksâ) alır. ŞEŞEN, Ramazan, "Dâviyye ve İsbîtiyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, C.9,1994, s.19

²⁶ Serf: Derebeylik toplum düzeninde toprakla birlikte alınıp satılan köle. Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bati&arama=kelime&guid=TDK.BATI.57cfb98acf5e41.84577906 (07.09.2016)

anıldı. Lusignan'ların Kıbrıs'ta gerçekleştirdikleri en önemli olay Kıbrıs Latin Başpiskoposluğunu kurmak oldu.²⁷ Kıbrıs'ta Katoliklik Ortodoksluğu gölgelemeye başladı. Katoliklik ve Ortodoksluk mücadelesi 1570 yılında Osmanlıların Ortodoks Başpiskoposluğunu ihya edişine kadar devam etmiştir.

XIV. Yüzyılın sonlarına kadar devam eden Lusignanların hâkimiyeti iki İtalyan şehir devleti olan Cenevizliler ve Venedikliler tarafından tehdit edilmeye başlandı. 1372 yılında Magosa'yı alan Cenevizliler 1464 yılına kadar ellerinde tuttular. Memluk Sultanı Baybars da 1425 yılından itibaren Kıbrıs'a müdahale etmeye başladı. Adaya çıkan Memluk ordusu, 1426 yılında Kral Janus'u mağlup ederek esir aldı. Ada üzerinde Memlukler, Papalık ve İtalyan şehir devletlerinin giriştikleri mücadeleden Venedikliler galip çıktı. Kıbrıs'ta idare Venediklilerin eline geçtikten sonra Venedik soylularından seçilen bir askeri valiyle yönetildi.

Venedik'in Kıbrıs'taki hâkimiyeti 1489-1571 yılları arasında kargaşa içinde sürdü. Venedik, Memluklere ödediği haracı 1517'den sonra Osmanlı Sultanına ödemeye başladı. Ağır vergi yükü altında ezilen halk 1562 yılında Venedik idaresine karşı ayaklandı. Kıbrıs asilleri de Osmanlılar 'la yakın temas kurmuşlardı. Venedik idaresi boyunca Kıbrıs'ı tehdit eden Osmanlıların baskısı 1546'dan sonrada arttı ve nihayet II. Selim zamanında ada fethedildi (1571)²⁸

1.2.Osmanlı İdaresinde Kıbrıs

Türklerin Kıbrıs Adası ile ilgilenmeleri ve ada ile ticaret yapmaları Anadolu Selçuklular zamanında başlar. 1220 yılında Anadolu Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubad (1220-1237) ile Kıbrıs Kralı, Anadolu ve Kıbrıs arasında yapılacak ticaret ile ilgili bir antlaşma imzalamışlar. Buna göre her iki ülke vatandaşları serbest ticaret yapma hakkını kazanırlar.²⁹

Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs Adası ile ilk münasebeti Yavuz Sultan Selim (I. Selim) döneminde olmuştur. Osmanlı Devleti Padişahı Yavuz Sultan Selim 1516'da Mercidabık'ta 1517'de Ridaniye'de Memluk ordularını yenerek Memluk Devletine son verince aynı yılın sonunda Venedik Cumhuriyeti ile yapılan antlaşmada

²⁷ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s 47

²⁸ DEMİRKENT, Kıbrıs Tarihi, s.373

²⁹ ÖZKUL, A. Efdal, *Kıbrıs'ın Sosyo-Ekonomik Tarihi (1726-1750)*, İstanbul, I. Baskı, İletişim Yayınları, 2005, s.34.

Venedikliler, Mısır Sultanına vermekte oldukları 8.000 dukalık vergiyi bundan böyle Osmanlı Devleti'ne vermeyi kabul ettiler. Bu antlaşmadan ötürü Osmanlılar, Kıbrıs'a devletin bir parçası diye baktılar ve bu sessiz biçimde Venedikliler'ce onaylandı.³⁰

1570 tarihine gelindiğinde Kıbrıs Adasının fethi siyasi, dini ve iktisadi sebepler nedeniyle zorunluluk haline gelmişti. Adadaki korsanların İskenderiye-İstanbul arası ulaşımı engellemesi, ticaret gemilerine saldırması yol güvenliğini yok ediyor sürekli bir tehdit unsuru oluştuyordu. Güney Anadolu, Suriye ve Mısır'a yapılması muhtemel bir saldırıda adanın üs olarak kullanılması tehlikesi vardı. Ada Venediklilerin elinde kaldığı sürece Osmanlı Devleti Doğu Akdeniz'de hâkimiyetini sağlaması tam olarak mümkün olmayacaktı.

Kıbrıs'taki Ortodoks yerli halk Venedik yönetimince Katolik olmaya zorlanıyor, ağır vergiler altında eziliyor Venediklilerin topraklarında angarya usulü çalışmaya zorlanıyordu. Ortodoks halk fırsat buldukça İstanbul'a heyetler göndererek kendilerini bu zulümlerden kurtarılmasını istiyordu.

Kıbrıs'ın fethinin diğer bir nedeni de Süveyş Kanalı Projesidir. Akdeniz'den Kızıldeniz'e dolayısıyla da Okyanusa açılmaya imkân verecek olan bu proje çalışmaları için 1568 yılında bölgeye çeşitli mimarlar ve mühendisler gönderilmiştir. Kıbrıs ele geçirilmeden böyle bir projeye girişmek oldukça güçtü. Zira Kıbrıs Venediklilerin elinde kaldığı sürece proje alanı potansiyel tehdit altındaydı. Fakat Kıbrıs fethedildikten sonra da proje hayata geçirilememiştir. Bunun sebebi olarak aynı dönemde başlanan Don-Volga projesine daha çok önem verilmesi gösterilmektedir.³¹

Osmanlı Devleti'nin Girit ve Kıbrıs adalarına olan ilgisini fark eden bu adalar ellerinden gittikten sonra büyük devlet olma vasıflarını kaybedeceklerini bilen Venedik yönetimi bir yandan Osmanlı Devleti ile iyi geçinmeye bir yandan da Avrupa'da Osmanlı Devleti'ne karşı girişilen hareketleri el altından destekleyerek ikili bir politika takip ediyordu.

³⁰ HAKERİ, Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi. 137.

³¹UZUNÇARŞILI, İsmail H.,” Osmanlı Tarihi”, c.III, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995, s.31.

Bu arada Osmanlı Devleti, Kıbrıs Seferi sırasında diğer ülkelerle problem çıkmaması için bir takım siyasî ve askerî girişimlerde bulunmuş; 1568'de Avusturya'yla sekiz yıllık barış, 1569'da Fransa'yla II. Kapitülasyon ve 1570'te de Rusya'yla dostluk anlaşmaları imzalanmıştı. İlâveten, Klis ve Hersek sınırlarında güvenlik artırıcı önlemler alıp donanmayı güçlendirmek için girişilen faaliyetleri de hızlandırmıştı.

1569 yılına gelindiğinde Kıbrıslı korsanların Osmanlı Devleti'ne verdiği sıkıntı daha da artmış. Bu yıl içerisinde Mısır Defterdarının gemisinin Kıbrıslı korsanlar tarafından yağmalanması adaya sefer düzenlenmesini zorunluluk haline getirmiş. 1570 de Venedik'e gönderilen bir elçi, adanın teslimini istemiştir. Verilen cevabın olumsuz olması sonucu Osmanlı Padişahı II. Selim, Şeyhülislam Ebusuud Efendinin Fetvasıyla Venedik'e savaş açtı³²

Devlete faydadan çok zarar getirebileceğinden dolayı, Kıbrıs seferine başlangıçta karşı çıkan dönemin sadrazamı Sokullu Mehmet Paşa savaş kararı alınınca adanın fethi için gerekli tedbirleri almaya başladı. İlk önce Osmanlı topraklarından Kıbrıs'a herhangi bir ürün satılması yasaklanarak, Kıbrıs Adası ticari ablukaya alınmıştır. Çünkü tarih boyunca Kıbrıs Adası birçok ihtiyacını Anadolu'dan veya adaya yakın diğer bölgelerden karşılamıştır. Osmanlı Devleti'nin yaptığı savaş hazırlıklarına karşın Venedik Devleti 'de bir taraftan Osmanlı Devleti'ne karşı büyük bir haçlı donanması oluşturmak için, Papalık ve İspanya'nın yardımlarını sağlamaya çalışırken, diğer taratanda Kıbrıs'taki kaleleri güçlendirip Kıbrıs'ın yerli halkına eski haklarını tanıyacağı sözünü vererek zaman kazanmaya çalışmıştır.

Kıbrıs seferinde, Osmanlı ordusunun Serdarlığına Lala Mustafa Paşa, Donanma komutanlığına ise Piyale Paşa tayin edildi. Gerekli hazırlıklardan sonra Kıbrıs'a gitmek üzere yola çıkan Osmanlı donanması 180 kadirga, 10 mavna, 170 Karamürsel denilen küçük deniz taşıtından olmak üzere 360 parça gemiden oluşmaktaydı. Osmanlı donanması 1570 yılının mart ayında sefere 3 filo şeklinde katılmış ve her filo farklı zamanlarda İstanbul'dan hareket ederek Ege ve Akdeniz'e açılmıştır. İlk filo Murat Reis komutasında, ikinci filo Piyale Paşa komutasında ve donanmanın en büyük bölümünü oluşturan üçüncü filoda Kaptan-ı Derya

³² UZUNÇARŞILI, "Osmanlı Tarihi", s.11

Müezzinzade Ali Paşa'nın komutasında idi. Serdar Lala Mustafa Paşanın da bulunduğu son filoda 16 Mayıs 1570'de denize açılmış, törene bizzat II. Selim katılmıştır.

Bu arada aralarında aldıkları karar gereği Girit'in Suda Limanı'nda birleşecek olan müttefik donanması, ittifaka dahil güçlerden sadece Venedik Donanması'nın bölgeye gelmiş olması dolayısıyla Osmanlı Donanması'na müdahale edemedi. 1570 Ağustosunda bir araya gelebilen müttefik donanması değişik kısımlardan 206 gemi, 1.300 top, 16.000 asker ile 36.000 gemici ve kürekçiden oluşuyordu. Osmanlı Donanması ise; 180 kadirga, 10 mavna, 170 barça ile Karamürsel denilen küçük deniz parçalarından olmak üzere toplam 360 gemiden oluşuyordu.³³

Haziran ayında Fenike Limanı'na gelen Osmanlı Donanması, 20 günlük bir moladan sonra buraya sevk edilen Anadolu sipahileri ile 2 Temmuz 1570'de adaya ilk çıkarmayı yaptı. İlk çıkarmayı Limasol kalesine yapan Osmanlı donanması halkın kaleyi terk etmesinden dolayı Limasol'un fethinde herhangi bir sorun yaşamamıştır. 3 Temmuz'da Tuzla (Larnaka) önlerine gelen donanma buraya asker çıkarır. Böylece Osmanlı ordusu artık Kıbrıs topraklarına tüm kuvvetleriyle ayak basmıştır. "Bu sırada Venedik'in Lefkoşa kalesinde 20.000 asker ile 250 topu; Mağusa kalesinde ise 10.000 askeri bulunmaktaydı."³⁴ Osmanlı askeri 27 Temmuz'da Lefkoşe önlerine gelerek, 9 Eylül'e kadar sürecek kuşatmayı başlatmıştır. Bu tarihte Lefkoşa kalesinin ele geçirilmesinde sonra Girne ve Baf kaleleri kendiliğinden teslim olmuştur. Böylece Kıbrıs'ın ele geçirilmesi için bir tek Mağusa kalesi kalmıştır. Meis adasına kadar gelen müttefik donanması Lefkoşa'nın düştüğü haberini alarak geri döner.

Bu arada boş durmayan Venedikliler, hem Papalık nezdinde diplomatik destek arayışlarında bulunuyor hem de barış için Osmanlı Devleti'ne müracaat ediyordu. Sokullu Mehmed Pasa ise onların bu taleplerini ancak Magosa'nın fethinden sonra görüşmek üzere reddetti.

Lala Mustafa Paşa, Lefkoşa'yı aldıktan sonra Avlonyalı Muzaffer Paşayı Kıbrıs beylerbeyliğine atayarak, Mağosa'nın alınması için gerekli hazırlıklara girişir. Adadaki Osmanlı ordusunun asker ve mühimmat başta olmak üzere her türlü

³³ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s.51.

³⁴ DÜNDAR, Recep, "Kıbrıs'ın Fethi ve İskânı", *Osmanlı IV*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s.672.

ihtiyaçları Osmanlı ülkesinin çeşitli bölgelerinden İçel sancağına getirilip bu sancağın limanlarından olan Silifke'den Kıbrıs'a ulaştırılmıştır. Bu sefer sırasında Silifke Limanı Osmanlı Devleti tarafından yoğun olarak kullanılmıştır. Osmanlı ordusu, karadan ve denizden Venedik'in elindeki son kale olan Mağosa'yı kuşatmış bu kuşatma aylarca sürmüştür. Nihayet 1571 Ağıustosunun dördünde Mağosa'nın düşmesiyle birlikte Kıbrıs'ın fethi tamamlanmıştır. Fetihten sonra Kıbrıs'ı bir beylerbeyliğine dönüştüren Lala Mustafa Paşa, Kıbrıs beylerbeyi komutasında adayı savunmak için yeterli kuvvet bıraktıktan sonra geri dönüş hazırlıklarına başlamıştır.

Muzaffer Paşanın 26 Ağıustos 1571'de başka bir yere atanması ile yerine Sinan Paşa beylerbeyi olmuştur. Venedik Devletinin girişimleri sonucunda gecikmeli de olsa oluşturulan büyük haçlı donanması, Kıbrıs seferinden dönmekte olan Osmanlı donanmasının İnebahtı denilen yerde yakalamıştır. Osmanlı donanmasında 230 gemi ile 25.000 asker bulunurken, Venedik, Papalık, Malta ve İşpanya kuvvetlerinden oluşan müttefik donanmasında, 243 gemi ve 37.000 asker bulunmaktadır. 7 Ekim 1571'de yapılan deniz savaşını Osmanlı Devleti ağıır kayıplar vererek kaybeder. İnebahtı Körfezindeki bu deniz savaşında Osmanlı donanmasından sadece Ulu Ali Paşa komutasındaki 22 parçalık bir donanma kurtulmayı başarabilmiştir. Böylece Osmanlı Devleti, Barbaros Hayrettin Paşa zamanındaki Preveze deniz savaşı ile kazandığı Doğı Akdeniz'deki hâkimiyetini kaybetmiştir.³⁵

Fetihten sonra Lefkoşa merkez olmak üzere Kıbrıs idari yönden Beylerbeylik statüsüne alınır. Baf, Mağusa ve Girne'nin sancak haline getirildiğı adada beylerbeyliğinin güçlenmesi ve savunmasının güçlendirilmesi gayesiyle de Alaiye, Tarsus, İçel, Dulkadiiriye ve Sis sancakları da Kıbrıs Beylerbeyliğine bağılandı.³⁶

Osmanlı Devleti fethettiğı yerlerde idari düzenin sağılanabilmesi ve savunmasının kolay olabilmesi için Müslüman Türkleri Kıbrıs'ta iskâna yöneltmiştir. Bu iskân genelde kendi rızalarıyla gidenleri kapsadığı gibi, iskâna tabi tutulan yre ahalisinden her on hanede bir hane olmak üzere tespit edilen miktarın "*sürgün*" denilen usulle nakli sekinde de olmuştur. İskana tabi tutulanlar belli bir süre vergilerden muaf tutulmak ve yerleştikleri yerler kendilerine mülk olarak verilmek gibi şartlarla nakledilmiştir. Kıbrıs'ın fethinden sonra da buna benzer bir metot takip

³⁵ İLGÜREL, Müçteba, "Zirveden Dönüş: II. Selim'den III. Mehmed'e Türkler", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, C.IX, s.646

³⁶ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.57

edildi. Naklin gerçekleşmesi ve gideceklerin teşviki açısından adanın ikliminin güzelliğinden, topraklarının her türlü ziraata elverişli olduğundan bahsedilerek bir nev'i propaganda yapıldı.

Kıbrıs'a genel iskân 22 Eylül 1572 tarihli hükümle başladı. Bir suretinin de Alâiye, Manavgat, İçil, Bozok ve Teke kadılarına gönderildiği bu hükümde; "Karaman, Anadolu ve Dülkadiriye eyaletlerinde bulunan kasabalarda her on aileden birinin nakli" isteniyordu. 1572'de yapılan kayıtlara göre Kıbrıs'a gönderilmek üzere Aksaray'dan 225, Beyşehir'den 262, Seydişehir'den 202, Niğde'ye tabi Anduğ'dan 145, Develihisar'dan 197, Ürgüp'den 64, Koçhisar'dan 88, Niğde'den 172, Bor'dan 69, Ilgın'dan 48, Bolvadin İshaklı'dan 87 ve Akşehir'den 130 olmak üzere toplam 1.689 aile belirlenmiştir. Bu şekilde Kıbrıs nüfusunun takviyesi maksadıyla göçmen nakli uzun müddet devam etmiştir.³⁷

Magosa Kalesi hariç, adanın fethinin kolay olmasında yerli halkın yardımlarının da büyük rolü olmuştu. Hatta adanın ileri gelenlerinden bazıları, Girne'nin kan dökülmeden ele geçirilmesinde etkili olmuşlar ve bunlara bazı vergilerden muaf olduklarına dair belgeler verilmişti. Kıbrıs'ta asker ve idareci olarak bulunanlara ada halkının malî durumlarını kuvvetlendirmeleri için hiçbir gayretten sakınmamaları ve onları korumaları tavsiye edildi. Fetihten sonra çıkarılan "Kıbrıs Kanunnâmesi"yle Venedik döneminde can, mal ve ırzlarından emin olmayan Kıbrıs Rumları, Türk yönetiminde emniyet ve huzura kavuştular ve Venedikliler döneminde verdikleri verginin yarısını vermekle yükümlü kılındılar. Feodal sistemin kaldırılarak lordların yüzyıllardır esiri olan halkın esaretten kurtarıldığı adada Osmanlı Devleti'nin ada halkının hukuk nizamında yaptığı en büyük değişiklik, uzun zamandan beri devam eden ücretsiz mecburi çalışma angaryasını kaldırmak oldu.³⁸

1196 da ada da Latin-Katolik kilisesi kurulmasıyla birlikte Kıbrıs'ın Ortodoks halkı baskılara maruz kalmıştı. Öyle ki Ortodoks Başpiskoposluğun faaliyetleri 1260 yılından Osmanlı egemenliğine kadar olan süre boyunca engellenmiştir. Osmanlı ile birlikte Latin Kilisesinin etkisi bastırıldı. Ortodoks hiyerarşisi onarıldı. Osmanlı'lar adaya hâkim olduklarında Latin Kilisesini dağıtmış ve Ortodoks Kilisesine Bizans döneminde olduğu gibi Otosefal haklar tanınmıştır. Yerel halk kilise etrafında

³⁷ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s.53-54

³⁸ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s.54

örgütlenmiş Başpiskopos aynı zamanda siyasi lider niteliği kazanmıştır. 1754 yılında yayınlanan padişah fermanı ile Başpiskopos adanın ikinci adamı konumuna gelmiş ve Rumlar tarafından ETNARH (ulusal lider) olarak anılmaya başlanmıştır. Benzer bir durum adadaki Ermeni, Yakubi ve Asuri halk için de geçerlidir. Kazanılan bu özgürlüklerin yanı sıra Rumca Türkçe ile birlikte adada resmi dil olarak kullanılmış resmi dairelerde yazışmalarda Rumca kabul gören bir dil olmuş, cadde, sokak, meydan ve kamu dairelerinin isimleri hem Türkçe hem de Rumca yazılmaya başlanmıştır. Ayrıca 12.yy'dan beri ticaretle uğraşmalarına izin verilmeyen Rumlara ticaret yapma izni verilerek Rum burjuvazisinin oluşumuna olanak sağlanmıştır. Önceden toprak sahibi olmayan adalı serfler bedelini ödemek kaydıyla toprak sahibi olabilme hakkını elde etmişlerdir.³⁹

Kıbrıs Adası Osmanlı yönetiminde yeni bir mülki yapıya kavuşmuş Lefkoşe idare merkezi olmak üzere Tuzla, Limasol, Piskopi, Gilan, Evdim, Magosa, Karpas, Dağ, Değirmenlik, Baf, Kukla, Hırsofi, Omorfa, Mesarye ve Girne kazası olmak üzere 16 kazaya ayrılmıştır. Beylerbeyliği statüsü 1670 yılına kadar devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nin Girit ve Mora'da Venedik'liler ile çatışmaları sonucunda Akdeniz'de ticaretin durması, adada çekirgelerin ve iklimin yol açtığı kıtlık ve diğer sayısız sorun Kıbrıslıların ailelerini alarak daha iyi bir yaşam için Suriye ve Anadolu sahillerine göç etmelerine neden olmuştur. Bu sebeple nüfusu azalan Kıbrıs, beylerbeylik yıllığını karşılamayacak hale gelince, Divan-ı Hümayun, 1670 yılında Kıbrıs Adasındaki beylerbeylik teşkilatına son vererek, adanın idaresini Osmanlı Kaptan-ı Deryası Vekilliğine bırakmıştır.

Kıbrıs 1703 yılına kadar Kaptan-ı Deryanın atadığı mütesellimler tarafından yönetildi. Bu dönemde vergi toplamakla görevli ağalar arasındaki rekabet başlamış ve nihayet 1685 yılında aralarındaki sorunlar su yüzüne çıkmıştır. Bu sorunlar Boyacıoğlu Mehmet isyanı olarak dışa vurdu. 1687 yılında bastırılan bu isyanda Kaptan-ı Deryalık yönetiminin yetersiz görülerek ada, sadrazama “has” olarak verildi. 1703 yılında Osmanlı padişahı III. Ahmed döneminde sadrazama has olarak verilen adanın yönetimini mütesellimler ek olarak sadrazam tarafından atanan muhassıl (tahsildar) de katıldı. Muhassıl, Kıbrıs'ın sadece sivil valisi olmayıp zorunlu vergilerin tahsildarı ve merkezdeki dört ağasında yöneticisi olmuştur.

³⁹ İLGÜREL, “Zirveden Dönüş”, s.646

Böylece bu tarihten itibaren Kıbrıs'ı yönetecek kişileri sadrazamalar, mütesellimleri de sadrazamların atadığı kişiler atayacaktır. 1785 yılına kadar bu uygulama devam etmiştir. Bu tarihte konumu iyice güçlenmiş olan Ortodoks başpiskoposunun İstanbul'a gelip müracaat etmesi üzerine Kıbrıs doğrudan doğruya Divan-ı Hümayuna bağlı bir muhassıllık yapılacak ve bu idare şekli 1839 Tanzimat fermanına kadar devam edecekti. Tanzimat sonrasında Cezâyir-i Bahr-i Sefid eyaletine bağlı bir sancağa dönüştürölüp idaresine "kaymakam" unvanıyla bir mutasarrıf tayin olundu. 1861'de Cezâir-i Bahr-i Sefid eyaletinden ayrılarak 1878'de adanın İngiltere'ye devrine kadar İstanbul'a bağlı bir mutasarrıflık olarak kaldı.⁴⁰

17. yy'dan itibaren başlamış olan idari, iktisadi ve sosyal sıkıntılar, 18 yy. sonlarına doğru Osmanlı Devleti için bir kangren haline dönüştü. Bu sıkıntıları hazmedemeyen yani padişah II. Mahmud işe memleket dahilinde taşrada merkezi otoriteyi kurmak, dışarıda da 1789 Fransız ihtilalinin doğurduğu milliyetçilik akımının Avrupalı güçlerin de aracılığıyla imparatorluğun Avrupa topraklarına girmesi sonucu çıkan isyanları bastırmakla başlamıştı. II. Mahmud yapılması zaruret halini almış çok yönlü reformlar gerçekleştirmeye çalıştı. Ancak girişilen yeniden yapılanma faaliyetleri dertlere deva olacak durumda değildi. Ya eskileri yeri uygun doldurulamamış ya da yeniler çok yüzeysel kalmış basit taklitçilikten öteye gidememişti. 1839 Tanzimat Fermanına kadar Osmanlı Devleti'nin durumu ana hatları ile bu şekilde idi. Ancak 19. yy. ilk yarısında gerek Avrupa'da gerek Kıbrıs'ın gerekse bütün imparatorluğun bundan sonraki tarihi gelişimini doğrudan etkileyecek değişim ve dönüşümler meydana gelmişti. Avrupa'da teknolojik ilerlemeler üretim metotlarına uygulanmış ve bunun neticesi olarak fabrikasyona (seri üretim) geçilmişti. Böylece sanayi inkılabı denen olay meydana gelmişti.

Aynı zaman süreci içerisinde, Rusya'nın doğuda Asya'ya Güneyde Orta ve Yakın Doğuya doğru bir genişleme politikası takip ediyordu. Rusya'nın yayılmacı politikası İngiltere'nin bu topraklardaki menfaatlerini tehdit ettiği için Rus yayılmasına karşı bariyer olabilecek olan Osmanlı Devleti batılı devletlerin menfaatleri açısından bir odak noktası olmuştu. Osmanlı Devleti'nin bu her an kendi nüfuzları altına almaya çalışan bu iki gücün etki alanı altında kendi durumunu düzeltme mücadelesi verecekti.

⁴⁰ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s.55

Osmanlı Devleti'nin topraklarında bu güç mücadelesi yaşanırken, 18. yy. sonuna gelindiğinde Kıbrıs Ortodoks kilisenin en önemli iki temsilcisi Başpiskopos ve Saray Tercümanı bu zamana kadar elde ettikleri yetkilerle adanın fiili idarecileri durumuna gelmişti. Bu durumdan Müslümanlardan başka Hristiyanlarda olumsuz yönde etkilenecekti.⁴¹

Milliyetçilik akımları Osmanlı topraklarına girmekte geç kalmamış Osmanlı topraklarında yaşayan Yunanlıları hareket geçirmişti. Helenizm yâda “*megali idea*”⁴² ülküsü siyasi olarak 1780’lerde Constantine Rhigas tarafından kurulan “Filiki Eteryâ” örgütü ile ortaya çıkmıştı. Bu örgütün faaliyetlerine 1798’de Rhigas’ın idam edilmesi ile set çekilmesine rağmen, 1814-1815 tarihlerinde Odesa’da yeniden canlanmıştı.⁴³

⁴¹ ÇEVİKEL, Nuri, *Kıbrıs Akdeniz’de Bir Osmanlı Adası (1570-1878)*, İstanbul 47 Numara Yayıncılık, 2006, s.122.

⁴² Megali idea kelime anlamı itibariyle “Büyük İdeal, Büyük Fikir” demektir. Bu fikre göre, 1453’te Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilen İstanbul tekrar ele geçirilecek, Yunanistan, Girit, Rodos, Kıbrıs, Anadolu ve ta Büyük İskender’in uzandığı İskenderiye’ye kadar olan topraklar işgal edilerek, bir Helen İmparatorluğu olarak kabul edilen büyük Bizans İmparatorluğu kurulacaktır. Yunan hedefleri olarak belirlenen Megali İdea, aslında; 1798’den itibaren bu ideal peşinde koşan Yunanlıların emperyalist politikalarının amacıdır. Megali İdea, ortaya atıldığı zaman, Bağımsız Yunanistan’ın, daha doğrusu Büyük Yunanistan’ın, Yunan İmparatorluğu’nun, Bizans İmparatorluğu’nun, Yunanlılık adı altında bir Kültür İmparatorluğu’nun kurulmasını öngören bir anlamda kullanılmıştır. Yunanlıların Megali İdeası; İstanbul’un (Konstantinopolis) merkezini oluşturduğu Bizans-Yunan İmparatorluğu’nun canlandırılması, Doğu Roma İmparatorluğunun topraklarının Yunan Krallığı’na katılması düşüncesidir.

Megali İdea’nın Hedefleri;

Filiki Eteryâ kurulurken hazırlanan program, Megali İdea’nın hedefleri olmuştur. Bu hedefler şöyle sıralanabilir:

- 1- Yunan Milletinin tam istiklalinin temini,
- 2- Batı Trakya ve Selanik’in Yunanistan’a ilhakı,
- 3- Ege Adaları’nın Yunanistan’a ilhakı,
- 4- On iki Ada’nın Yunanistan’a ilhakı,
- 5- Girit Adası’nın Yunanistan’a ilhakı,
- 6- Batı Anadolu’nun Yunanistan’a ilhakı,
- 7- Pontus Rum Hükümetinin kurulması,
- 8- Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakı,
- 9- İmroz ve Bozcaada’nın Yunanistan’a ilhakı,
- 10- İstanbul’un işgal edilerek Doğu Roma İmparatorluğu’nun ihyası.

Ksanto’nun Fener’deki evi merkez olarak kullanılmaya başlandı. Cemiyet liderliği için ilk düşünülen Rus Dışişleri Bakanlığı’nı yürüten Kapodistiras kabul etmeyince, liderliğe Aleksandr İpsilanti getirildi. 12 Nisan 1820’de A.İpsilanti’nin Umumi Nazır tayin edildiğine dair bir senet düzenlenerek imzalandı.Bkz. İSMAİL, Sabahattin, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, İstanbul, Kastaş Yayınevi, 1998, s.4, KALELİOĞLU, Oğuz, “Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea”, *Ankara Üniversitesi Türk inkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Ankara 2008, S 41 s. 108, HATİPOĞLU, M. Murat; *Yunanistan’daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)*, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını, 1988, s.3

⁴³ ÇEVİKEL, Kıbrıs Akdeniz’de, s.124

Kısa zamanda bu örgütün Osmanlı Devleti topraklarında birçok şubesi kurulmuş, Rusya, İngiltere ve Fransa'nın desteği ile 1820'ye gelindiğinde "büyük isyan" için her şey hazırlanmıştı. 6 Nisan 1821'de tarihinde çıkan genel bir ayaklanmaya dönüşmüş bu ayaklanma ancak II. Mahmud yeniçerilerin yetersiz gelmesi neticesinde çağrılan Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın ordusu tarafından 1854 yılında bastırılmıştır.

1818 yılından beri Etniki Eterya'nın çekirdeğini oluşturan Filiki Eterya örgütü Kıbrıs'ta büyük bir isyanın ön hazırlıklarına başlamış fakat adadaki yöneticilerin uyanık davranması sonucu bu isyan engellenmiş destek verenler idam edilmiştir. 1821 Yunan isyanından sonra 1831 ve 1833 yılları arasında Kıbrıs'ta sonuçsuz kalacak bazı isyan teşebbüsleri daha olmuştur.⁴⁴

1838 yılında Fransızların kışkırtması ile Mehmet Ali Paşa'nın bağımsızlık ilan edeceğinin bildirmesi, Osmanlı Devleti'nin önce Balta Limanı Antlaşmasını imzalamasına sonrada 1839 da ilan edilecek ve daha çok Gayrimüslim reayı memnun edecek Tanzimat Fermanının yayınlanmasında zorlayıcı bir faktör olmuştur. Tanzimat Fermanı ile gayrimüslimlere tanınan hak ve ayrıcalıklar, Kırım Harbinden sonra Avrupalı güçlerin açık baskısı ile 1856 Paris Antlaşmasının ilgili maddeleri gereği İlan edilen Islahat Fermanı ile Osmanlı Devleti azınlıklar cenneti haline gelecekti.

1875 yılında baş gösteren Hersek ayaklanmasını izleyen uluslararası siyasi gelişmeler, özellikle Osmanlı Devleti'nin yaşadığı büyük bunalımlar sonucu, İngiltere, Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'ni korumak aynı zamanda doğu Akdeniz, Süveyş ve Hindistan Ticaret yollarının güvenliğini sağlamak bahanesiyle Bab-ı Âliyi bir ittifaka zorladı. Sultan II. Abdülhamid anlaşmayı "Hukûk-ı Sâhâneme hâlel gelmemek şartıyla mu'âhedeyi tasdik ederim" diye tasdik ettiğini belirtti. Sultan II. Abdülhamid anlaşmanın yürürlüğe konulması hususunu 13 Temmuz 1878 tarihinde başlayan Berlin Konferansı sonrasına bırakmayı düşünüyor idiyse de, Salisbury'nin tehditleri üzerine imzalamak zorunda kaldı. Bahr-i Sefid Valisi Sâdık Pasa ile Kıbrıs Mutasarrıfı Ahmed Paşa'ya durumu bildirir fermanları götürmekle görevli Sami Pasa, Kıbrıs'a İngiliz donanmasına ait bir filonun 4 Temmuz'da Larnaka Limanı'na

⁴⁴ ÇEVİKEL, Kıbrıs Akdeniz'de, s.126

varışından sonra ancak 10 Temmuz'da ulaşabildi ve söz konusu ferman 12 Temmuz 1878 tarihinde İngiliz amiralin huzurunda okunarak 308 yıllık Osmanlı idaresi sona ermiş oldu.⁴⁵

1.4.A Osmanlı Yönetiminde Kıbrıs'ta İki Toplum

Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ı fethi adanın bunda sonraki tarihini hemen hemen her yönden etkiledi. Kıbrıs'ta eskiden beri süregelen Helenistik kültürün yanı sıra, idari, askeri, iktisadi ve sosyal bütün kurumları ile Türk-İslam kültür sistemi oluşturularak ikili yapısını günümüze kadar muhafaza edecek bir yapı meydana getirilmiştir.

1.4.A.1.Toplum

Kıbrıs Adasında tarih boyunca çok farklı kültür ve medeniyetlere mensup milletlerin hâkim olmaları nedeniyle ada çok renkli bir sosyal yapıya sahipti. Bu sosyal yapıya Osmanlılarında eklenmesiyle değişik bir mozaik oluşmuştur.

Kıbrıs'ta Osmanlı idaresi altında varlığını devam ettirmiş olan iki temel unsur, Rumlar ve Türkler adanın çeşitli yerlerine karışık olarak dağılmış olmalarına rağmen aralarında karşılıklı evlenme gibi yakın ilişki kuracak kadar bir samimiyet olmamış, birbirlerine daima belli bir mesafeden bakmışlardır. Bu mesafenin temel nedeni ise dil, din, kültürel farklılıklar ve eğitim sisteminin ayrı olması olmuştur.

Her toplum arasındaki ikilik sürüp gitmiş olmasına rağmen aralarında daima bir çatışma ortamı söz konusu olmamıştı. Bazen bir Rum ve bir Türk aynı tarlayı ortaklaşa işlettikleri gibi, birçok defa beraber ticari ilişkilerde kurabilmişlerdir. Osmanlı döneminde gayrimüslimlerin haklarının muhafazası konusunda hiçbir tereddütleri olmamıştır. Çünkü her iki toplumunda hukuki meselelerinin çözümünde en etkin mercii olan kadı mahkemeleri olmuştur.

Türklerin Kıbrıs'ı fethetmesi ve kendi askeri, idari, iktisadi ve sosyal bütün müesseselerini oluşturmaları sonucunda sosyo-kültürel yapısı ve daha önceki Bizans, Lüzinyan ve Venedik dönemlerine kıyasla temelden büyük değişikliğe uğramıştır.

⁴⁵ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s.60

Feodal yapı büyük ölçüde tasfiye edilmiş herkesin az bir para karşılığında toprak sahibi kılınmasıyla, eskiden toplumun en alt tabakasını oluşturan Rumlar, Anadolu'dan getirilen Türk köylülerle eşit haklara sahip devletin reayası statüsüne kavuşturuldular.⁴⁶

Osmanlı Devleti halkı Ortodoks Rum olan yerli halkı doğrudan yönetime katmak için dini cemaatlere özerk bir yapı içinde kendini yönetme hakkı tanıdı. Kıbrıs Ortodoks Rum Kilisesi başpiskoposluk olarak yeniden açıldı. Başpiskopos yönetim nezdinde Rum halkının ruhani lideri ve siyasi temsilcisi olarak tayin edildi. Başpiskoposluk ve onun tayin ettiği saray tercümanlığı dışında Rumlar cizye muhasebeciliği ve mahkeme tercümanlığı gibi birçok idari görevlerde bulunmuşlardır.⁴⁷

Osmanlı idaresinde genel olarak Müslümanların ve gayrimüslimlerin esas itibariyle sosyal tabakalaşmaları şu şekilde gerçekleşmişti.

Müslümanlar

1. İdari Sınıf (Askeri-İlmiye)
2. Eşraf (Ağalar)
3. Esnaf ve Tüccarlar
4. Köylüler
5. Köleler (Müslümanlara ait)

Gayrimüslimler

1. Kilise Temsilcileri (Başpiskopos ve Papazlar)
2. Tercümanlar (Kıbrıs Divanı Tercümanı, Mahkeme ve Konsolos Tercümanları)
3. Esnaf ve Tüccarlar

⁴⁶ ÇEVİKEL, Kıbrıs Akdeniz'de, s.149-150

⁴⁷ ÇİÇEK, Kemal, "Kıbrıs: Osmanlı Dönemi", *İslam Ansiklopedisi*, Mili Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1978, s.375

4. Köylüler⁴⁸

Müslüman toplum üzerinde en üst tabakayı idareci sınıf Beylerbeyi, Sancakbeyi, Yeniçeri Ağası, Divan Üyeleri, Kadılar, Kadı Naipleri doğrudan merkezden tayin olunan birer üst düzey devlet memuru statüsünde olup şer'i ve örfi hukukun icrasından sorumluydular.⁴⁹ Kanun önünde sıradan reayadan bir farkları yoktu. İdareci sınıf ve onları maiyetindekilerin maaşları Kıbrıs gelirlerinden sağlanmaktaydı.

Eşraf daha çok Lefkoşa'da oturan, büyük toprak sahibi, varlıklı hatırı sayılır Müslüman ailelerden oluşurdu.

Orta tabakayı temsil eden esnaf ve tüccarlar daha çok Lefkoşa ve kazalarında lonca sistemine göre teşkilatlanmışlardı ve bunlar kazaya bağlı muhtesip bir belediye görevlisi tarafından denetlenmekteydi.⁵⁰

Müslüman köylülere gelince Osmanlı ülkesinin genelinde olduğu gibi Kıbrıs'ta da toplumun gerçek üretici kısmını temsil etmekteydiler. Fetihten hemen sonra, işlettikleri bağ ve bahçelerin mülkiyet ve miras hakkına sahip kılınmışlar, tarla ve toprakları ise miri, yani devlete ait sayılmıştı. Ürünlerinde öşür denilen yıllık bir vergi ve bundan başka hayvan, bağ ve bahçelerinden bazı vergiler vermek durumundaydılar. ⁵¹İslam Hukukuna göre Miri statüsünde değerlendirilen araziler daha önce arazi üzerinde hiçbir hakkı olmayan serf statüsündeki yerli halkın serflik, yani araziye bağlı esaretine son verildi, padişah fermanı ile kendilerine hakk-ı karar ve tapu resmi ödeme karşılığında işleyecekleri araziler tahsis edildi.⁵²

Gayrimüslim reyanın başında, Osmanlı idaresinin başından sonuna kadar, adada sürekli artan bir nüfuza sahip olmuş olan Rum Ortodoks Kilisesi Başpiskoposları, papazlar, Kıbrıs Divan tercümanları, Mahkeme tercümanları ve Avrupalı konsolosluklarda görevli tercümanlar bulunmakta idi. Askeri ve benzeri zorunluluktan muaf tutulan gayrimüslim esnaf ve tüccar adanın ekonomik hayatında

⁴⁸ ÇEVİKEL, Kıbrıs Akdeniz'de, s.150

⁴⁹ ALASYA, Fikret H., *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1977. s.87-90

⁵⁰ ALASYA, Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri s.104

⁵¹ ÇEVİKEL, Nuri, *Kıbrıs'ta Osmanlı Mirası (1570-1960)*, İstanbul, 47 Numara Yayınları, 2006. s.127

⁵² ÇİÇEK, Kemal, *Kıbrıs: Osmanlı Dönemi*, s.375

önemli rol oynamışlardır ve Türklerin ürettikleri malları çoğunlukla bunlar pazarladıkları için zengin bir orta sınıf oluşturmuşlardır.

Gayrimüslimlerin çoğunluğunu ise işledikleri toprakların tasarruf hakkına sahip olan köylülerden oluşmakta idi. Cizye ve Haraç denilen yıllık bir vergiden başka ürünlerinden Müslümanlar gibi diğer bağ ve bahçe hayvan v.b gelir getirici varlıkları için devlete belli bir vergi ödemekle yükümlüydüler.

Ada nüfusu hakkında Venedikliler dönemine kadar elde yeterli ve sağlıklı bilgiler yoktur. Venedikliler zamanında (1489-1570) 100.000 ile 200.000 arasında değişen ada nüfusu, bu dönemde şöyle bir seyir takip etmiştir:

1490 yılında - 106.000
1504 yılında - 110.000
1510 yılında - 147.700
1523 yılında - 121.179
1529 yılında - 126.000
1540 yılında - 197.000
1559 yılında - 150.000
1562 yılında - 180.000

Osmanlılar tarafından 1571 yılında fethinden önce Lefkoşa'da 56.044, Magosa'da 6.616 ve diğer yerlerde 134.926 olmak üzere ada nüfusu toplam 197.586 kişidir.⁵³

1.4.A.2.Ekonomi

Osmanlı Devleti Kıbrıs'ı fetih ettiğinde karşısında feodal sistem ve kolonicilikten dolayı halkı köle olarak yaşayan, tarıma ve ticarete teşvik edilmeye muhtaç bir halk buldular. Bu sebepten dolayı Kıbrıs'ın Türkler tarafından fethinin en önemli etkisi ekonomi alanında olmuştur. Çünkü Türkler adada hüküm sürmüş önceki milletlerin aksine koloni faaliyeti yürütmemiş halkı devletin bir parçası haline getirmişlerdir.

Osmanlı Devleti tarafından yapılan ilk değerlendirmede halkın asiller ve şövalyeler dışında topraksız ve fakir olduğunu ortaya koydu. Osmanlı Devleti tarımı

⁵³ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s.41

geliştirmek için bazı kararlar aldı ve uygulamaya koydu. Adanın sosyal ve ekonomik açıdan kalkınması için harekete geçildi ve ilk iş olarak feodal sistemin kaldırıldığı, yerli halkın köleliğine son verildiği ilan edildi.⁵⁴

Adada tarımı geliştirmek için Venediklilerin halktan topladığı vergileri çok ağır bularak azalttı. Vergilerin ödenmesinde halkın ekonomik durumları gözönünde bulunduruldu. Kıbrıs'ın 1571-1572 yılındaki ilk bütçesinde 23.000 haneden 23.220 duka altını cizye toplanması her haneden ortalama 1 duka alındığını fakat daha önemlisi muafların oldukça fazla bir oran tuttuğunu gösterir.⁵⁵

Kıbrıs'ta arazinin tarıma elverişli olan %60'lık kısmı sırasıyla buğday, arpa, patates, tütün, baklagiller, soğan, domates vb. bitkilere tahsis ediliyordu. Tarımsal gelir kaynakları arasında üzüm bağlarıyla buna dayanan şarap endüstrisinin, turunçgiller, zeytin ve harupun (keçiboynuzu) önemli bir yeri vardı.⁵⁶

Osmanlı döneminin en önemli sanayi ürünleri tuz, şarap, el tezgâhlarında dokunan pamuklu ve ipekli ürünler, şeker, çeşitli boya maddeleri, kendir, kenevir, yağ, tütün, deri ürünleri, mum, çeşitli mineraller ve metallerden oluşmakta idi.⁵⁷ Bir kısmı iltizam yoluyla işletilen bu sanayi ürünlerinden şeker ve tuzun çoğu İstanbul'a sarayın ihtiyaçlarını karşılamak üzere gönderirlerdi.⁵⁸

Pamuk, ipek, şarap, deri ürünleri, keçiboynuzu, boya maddeleri ve tütün gibi sanayi ürünleri ve bol olduğu zaman buğday Avrupalı tüccarlara satılırdı.

Kıbrıs Adası sahip olduğu coğrafi konum nedeniyle tarih boyunca Doğu Akdeniz den geçen doğu-batı ticaret yolu üzerinde önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Osmanlı idaresinden önce Kıbrıs ticaretinde köle statüsündeki yerli halkın bir payı söz konusu değildi ticaret tamamen Venedikli tüccarlara aitti. Osmanlı idareyi ele aldıktan sonra adanın iç ve dış ticaretini elinde tutan ve çoğunlukla Magosa'da oturan Latinler eski imtiyazlarını kaybetmiş, onların yerini Ortodoks Rumlar almıştır.

⁵⁴ ÇİÇEK, Kıbrıs: Osmanlı Dönemi, s.377

⁵⁵ ÇİÇEK, Kıbrıs: Osmanlı Dönemi, s.377

⁵⁶ GÜRSOY, "Kıbrıs", s.371

⁵⁷ ALASYA, Fikret H., Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri s.104.

⁵⁸ ÇEVİKEL, Kıbrıs Akdeniz'de s.164

Lefkoşa Larnaka ve Magosa önemli dış ticaret merkezleri olmakla birlikte, aynı zamanda iç ticaretinde en canlı merkezlerinden biri idi.

Müslümanlar genel olarak tarım ve imalat ile uğraşmakla birlikte bazen gayrimüslimlerle ortak şirketler kurmakta ve birbirlerine ödünç kredi alıp vermektedir.⁵⁹

Kıbrıs'ta iç ticaret daha çok buğday, yağ, ipek ve üzerinde yapılmaktaydı. Sebze ve meyve adanın her tarafından bol miktarda yetiştirildiğinden dolayı önemli bir ticari değere sahip değildi. Köylülerin evlerinde el tezgâhlarında hazırladıkları tekstil ürünleri hem onlara bir kazanç kapısı hem de adanın iç ve dış ticaretini canlandırmaktaydı.

Adanın dış ticaretinin iç ticaretten daha canlı bir seyir gösterdiği söylenebilir. 1573 yılında Venedik'le barış yapılır yapılmaz, savaş nedeniyle kesilen Doğu Akdeniz ticareti kısa sürede eski canlılığın kavuşmuştu. Kıbrıs'ta üretilen malların Akdeniz dünyasında ve Avrupa'da en çok ihtiyaç duyulan maddelerden olması kısa sürede birçok, ticarete ileri gitmiş Avrupalı milletlerin Kıbrıs ticaretine yönelmelerine neden olmuştur.⁶⁰

Adada yapılan bütün dış ticaret ilişkilerinde ödemeler ya peşin yada İstanbul'dan çıkarılan ve ciro edilebilen senetlerle yapılmakta idi.

Osmanlı döneminde Kıbrıs'ta iç ve dış ticaret iddia edildiği gibi gerilememiş aksine Osmanlı imtiyazat müessesesinde katkısıyla adanın 1878 yılında İngiltere'ye devrine kadar canlı bir şekilde devam etmiştir.⁶¹

1.4.A.3.Din ve Adalet

Osmanlı idaresi altında yaşayan toplumun bütün kurumlarında olduğu gibi din ve yargı işlerinde de ikilik vardı. Bu ikilik fetihten hemen sonra Rum Ortodoks Kilisesinin tüm haklarının geri verilmesi, Osmanlı millet sisteminin resmen olmasa bile uygulanmaya konuldu.

⁵⁹ ÇEVİKEL, Kıbrıs Akdeniz'de, s.166.

⁶⁰ ÇEVİKEL, Kıbrıs Akdeniz'de, s.167.

⁶¹ ÇEVİKEL, Kıbrıs Akdeniz'de, s.168.

Bu sisteme Rumlar dini, iktisadi ve sosyo-kültürel (eğitim- sağlık) kurumlarını kurabilecekler ve kendi hayat tarzlarını sürdürebileceklerdi. Gerek Müslümanlarda gerekse gayrimüslimlerde dini ve adli teşkilatlanma ayrı ayrı değil, aynı bünyenin iki değişik fonksiyonu olarak telakki edilmekte idi. Bu yüzden her iki toplumun en yüksek dini temsilcileri aynı zamanda hukuki meselelerde en etkin rolü oynamakta idiler.

Müslümanlarda dini, sistemlerin en üst merciini Lefkoşa'da bulunan şeyhülislamın tavsiye edip, Kadiasker'in tayin ettiği müftü temsil etmekte idi. Hristiyanların en yüksek dini otoritesi ise Rum Kilisesi Başpiskoposu idi. Başpiskoposu Rumlar kendi aralarında seçebiliyorlardı. Başpiskopos adadan yâda ihtiyaç halinde diğer Hristiyan ülkelerden temin edilebilmekteydi.

Kıbrıs Divanı Vali başkanlığında toplanır ve Başkadı, Temyiz Mahkemesi vazifesini görmekte idiler. Divanda daha çok vergi konuları ve ağır ceza davalarına bakılmakta idi. Kadı Naipleri kazalarda Başkadı adına davalara bakarlardı. Fakat davalarda halk, bunların verdiği kararlara itiraz etmek isterse Başkadı'nın Mahkemesine başvurabiliyordu.

Kıbrıs adasında şeri mahkemelerden başka, diğer birtakım mahkemeler teşkil etmişlerdi:

Nizami Mahkemeler: Reislik mevkii kadıda idi, fakat 2 Türk ve 2 Rum aza da kadıya refakat ederdi. Bunlar kaza dahilindeki hukuk ve ceza davalarına bakarlardı. Hukuk davlarında 5.000 kuruşa kadar ve ceza davalarında 3 ay hapisliğe kadar hüküm verebilirlerdi bu cezalara Kaymakam tasdiki lazımdı.

Yargıtay: Lefkoşa'da toplanan bu mahkemenin de reisi kadı idi, fakat 3 Türk ve 3 Rum aza da kadıya refakat ederdi. 3 seneden ziyade hapis cezalarını verirdi. Mutasarrıfın tasdiki ile idam cezası da verebilirdi.

Ticaret Mahkemeleri: Larnaka'da yabancılar ile alakası olan mahkemelerdir. Bu mahkemelerin müracaatları ya vilayette ve yahut ta Rodos'taki nazırlığa

bildirilirdi. Bu mahkemenin 4 Türk ve 2 Rum azası vardı ki, bu mahkeme ya Larnaka müdürünün veya valinin riyasetinde olurdu.⁶²

1.4.A.4.Eğitim

Osmanlılardaki devlet politikalarının bazında da fethedilen bölgelerin kültürünün sentezlenmesi ve Osmanlı eğitim ve öğretim sisteminin yaygınlaştırılması gelmektedir. Bu bağlamda öncelik olarak örgün eğitim kurumlarının kurulmasına önem verilmiş ancak eğitimin sadece okullarda değil camiler, tekkeler ve kütüphanelerde de verilebileceği prensibinden hareketle diğer eğitim kurumlarının yerleştirilmesine de özen gösterilmiştir. Bu prensip, 1571 yılından itibaren Kıbrıs adasında da uygulanmaya başlanmış ve Osmanlı kültürüne özgü eğitim ve öğretim sistemi yürürlüğe girmiştir.⁶³

Osmanlı döneminde, Kıbrıs'ta var olan örgün eğitim kurumları her yerde olduğu gibi Sıbyan Mektepleri ve Medreselerle, Osmanlı idaresinin sonuna doğru Lefkoşe'de kurulan Rüştîye Mektebidir. Örgün eğitim kurumları dışında o dönemde din eğitim-öğretimine katkıda bulunan kurumlar olarak da öncelikle camilerle, tekkeler ve kütüphaneler görülmektedir.⁶⁴

Osmanlı idaresi altında millet sistemi çerçevesinde bütün gayrimüslimlere kendi okullarını açıp, eğitim ve öğretim yapabilmeleri için imkân tanınmıştır. Bu bağlamda Rumlara kendi eğitim-öğretimlerinin idaresi verildi. Rum öğretmenlerin tayini ve azilleri durumunda tecziyelerinin de başpiskoposlar tarafından yapılması kararlaştırıldı. Başpiskoposlar elde ettikleri yetkilerin kapsamındaki genişlik ve etkiden dolayı Osmanlı valilerine yakın, hatta bazen de üstün salâhiyetlere erişmiş oldular.⁶⁵ Okulların açılması, öğretmen temin, araç ve gereçler alınması, müfredatın belirlenmesi gibi konular da tamamen Rum kilisesine bırakılmıştır. Kilise gerekli masrafları bağış yoluyla karşılayabilecek öğretmenleri istediği Hristiyan ülkeden getirebilecekti.

⁶² ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.93-94

⁶³ GÖKEL, Ömer, DAĞLI, Gökmen, “Osmanlı’dan Günümüze Kıbrıs Türk Eğitim Sisteminin Geçirmiş Olduğu Evreler” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (The Journal of International Social Research)*, Cilt: 8, Mart 2015, S: 37, s.748

⁶⁴ ATALAY, Talip, *Geçmişten Günümüze Kıbrıs (İdari Yapılanma ve Din Eğitimi)*, Konya, Mehir Vakfı Yayınları, 2003, s.51

⁶⁵ BEHÇET, Hasan, *Kıbrıs Türk Maarif Tarihi (1571-1968)*, Lefkoşe, 1969, s.12-13

1.4.A.5.Kültür

Kıbrıs'ta Osmanlı idaresine kadar hüküm sürmüş medeniyetlerden geride kalan mirasın çoğu arkeolojik buluntular, harabeler, abideler ev ve süs eşyaları ve geleneklerdir. Luzinyan'lıların ve Vendik'lilerin bıraktığı büyük katedraller, manastırlar, kaleler ve Bizans'tan kalan din ve lisan mirası adanın önemli kültürel mirasını oluşturmaktadır.

Luzinyalar'a ait iki büyük katedral fethin simgesi olarak camiye dönüştürölüp, çeşitli zamanlarda restore edilmekle hem halkın dini ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmış hem de kıymetli mimari eserler günümüze kadar muhafaza edilmiş.

Fetihten sonra Osmanlı idarecilerinin ve bazı varlıklı Müslümanların kendi imkânları ile masraflarını karşıladıkları çeşitli dini, sıhhi, ticari ve sosyo-kültürel müessesler kurulmuş. Ada çapında Osmanlı döneminde yapılmış birçok camii, tekke, han, kütüphane, su kemerleri, çeşme ve kaleler bulunmaktadır

Osmanlı Devleti gayrimüslimlere kendi benliklerini muhafaza edebilmeleri için birçok ayrıcalık sunmuştur. Adada Türkçe ile birlikte Rumcada resmi dil olarak kabul edilmiş.⁶⁶ Merkezi ve yerel hükümetle yazışmalarda Rumca rahatça kullanılmış ve bu iş için İstanbul ve Lefkoşa'da toplanan divanlarda Rumlar arasında seçilen divan tercümanları bulundurulmuştu.

Kıbrıs'ta Osmanlı döneminde, Hristiyan tarikatlardan başka Müslüman tarikatlarda faaliyet göstermekte idi. Günümüzde de adada dar bir çevrede de olsa etkinliğini devam ettirmekte olup Osmanlı Devleti'nin zamanında desteklediği Nakşibendilik'ten başka Mevlevilik ve Celvetilik tarikatı Kıbrıs'ta en çok etkinliğe sahip olmuş olanlardandır. Adadaki bu tarikatlar Rumlar ve İngilizlerin her türlü idari ve kültürel baskılarına karşı Kıbrıslı Türklerin kimliklerini koruma mücadelesinde önemli bir moral güç kaynağı olmuştur.

⁶⁶ ÇEVİKEL, Kıbrıs Akdeniz'de, s.182

Sonuç olarak adanın Osmanlı Devleti tarafından fethi ve orada eski feodal sistemi kaldırılıp yerine daha özgürlükçü bir yapıya sahip Osmanlı idari iktisadi ve sosyal kültürel sisteminin kurulması Kıbrıs tarihini bütün yönleriyle etkilemiştir.

1.5. İngiliz Dönemi

1.5.A I. Dünya Savaşı Öncesi İngiliz Yönetimi

İngiltere, Mısır ve Doğu Akdeniz ile 18. yy. sonlarında doğru daha fazla ilgilenmeye başladı. 19. yy. başlarında ise stratejik öneme sahip Kıbrıs'a egemen olma düşüncesi Süveyş kanalının açılması ile güçlendi.

Osmanlı Devleti'nin Balkanlar, Karadeniz, Doğu Anadolu, topraklarının Rus tehdidi altına girmesi ve Kırım Savaşı sürecini de başlatmış oldu. 1856 'da Paris Antlaşması ile Avrupalı devletler hukuku kapsamına alınan Osmanlı Devleti bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü garanti altına alarak kısa bir süreliğine Rusların baskısından kuruldu. Ancak Rus tehdidi, kendini Balkanlar ve Osmanlının doğu topraklarında tekrar gösterip bir savaşa 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı'na yol açınca bu durum Avrupalı devletlerin ilgisini Osmanlının zayıf durumuna yöneltti.⁶⁷

1877 senesinden başlayıp Ruslarla başlayan savaşların, Osmanlı Devleti'nin aleyhine sonuçlanması ve Ayestefanos Antlaşmasının imzalanması Osmanlı Devleti'nin toprak kaybına neden oldu. Doğuda Batum, Kars ve Ardahan Ruslar tarafından işgal edildi. Batıda Romanya, Sırbistan ve Bulgaristan prenslik haline sokuldu.⁶⁸

Rusya'nın bu derece boğazlara yaklaşması Akdeniz ve Hindistan'la olan bağı ve menfaatleri nedeniyle İngiltere'yi tedirgin etti. İngiltere başta olmak üzere diğer Avrupalı güçler harekete geçti ve Berlin'de bir kongre toplandı. İngilizler, 1869'da Süveyş Kanalı'nın açılmasından sonra buranın güvenliğini sağlayacak tedbirler arayışına girmiş ve hatta Kıbrıs ile birlikte onun güvenliği için İskenderun'u bile almayı düşünmüştü. Bu yüzden Akdeniz'deki çıkarlarını düşünerek İngiltere Osmanlı devlet adamlarına Berlin Kongresi'nde Osmanlının çıkarlarını savunacağına ve Rus Çarlığına karşı onu koruyacağına dair söz verdi ve bunun için Akdeniz'de bir

⁶⁷ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs ss.20-21

⁶⁸ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.125

üs yani Kıbrıs Adası'nı istedi. 4 Haziran 1878'de imzalanan Kıbrıs Konvansiyonu ile ada İngiltere'ye kiralandı. Bu konvansiyonda Kıbrıs idaresi İngiltere'ye bırakılmakla birlikte ada Osmanlı mülkiyeti olmaya devam ediyordu. Bu antlaşmaya göre, hükümet için yapılan harcamalar dışındaki adadan elde edilen gelir, İngiltere tarafından yıllık sabit ödeme olarak Osmanlı İmparatorluğu'na ödenecekti. Antlaşmada yer alan bu madde, Osmanlıların adayı İngiltere'ye bırakmadığını sadece kiralararak, geçici olarak yönetimini bıraktığını gösteriyordu. Ayrıca 1 Temmuz 1878'de yapılan 8 maddelik ek bir antlaşma ile Rusya'nın Kars ve Doğu Anadolu'yu terk etmesi durumunda İngiltere'nin de Kıbrıs'ı tahliye etmesi kabul edilmişti, ancak bu hiç olmadı.⁶⁹ 3 Şubat 1879'da yapılan antlaşma ile Osmanlı Hükümetinin Kıbrıs'taki arazisinin gelirine karşılık 5000 sterlin de varidat farkına eklenecek ve toplam 92.986 sterlin ödenecektir. Buna 4.166.220 okka tuz parası da ilave edilecekti.⁷⁰ Öte yandan Osmanlı İmparatorluğu ve İngiltere arasında yapılan bu antlaşma diğer devletlerin de tepkisini çekmişti ama İngiltere hiç gecikmeden adada yönetimini kurunca bir şey yapamadılar

İngiltere adaya İngiltere Kraliçesi tarafından atanan Sir Garnet Wolseley komutasında bir kuvvetle 22 Temmuz 1878'de Larnaka'dan çıktı. Adada bir direniş olmaması için padişah fermanı (Bkz. EK. C) gönderildi ve İngiliz subaylar bu fermanı birer örnek ile adaya çıktılar ve Kıbrıs'ta 308 yıl süren Türk egemenliği tamamen bitti.⁷¹ Sir Garnet Wolseley adadaki Türk valisinden görevi devir aldıktan sonra 6 bölgedeki Türk kaymakamların yerine İngiliz memurlar tayin ederek mahkemelerde ve idari işlerde İngilizcenin yanı sıra Türkçe ve Rumca'yı resmi dil olarak kabul etti.⁷²

İngiliz Kraliyet kolonileri için çıkarılan Konsey Emirnamesi'ne göre Kıbrıs'a atanan yüksek komiser adada kraliyet hükümeti tarafından tayin edilecek Kavanin Meclisi'nin onayı ile kanun yapabilecekti. Başlangıçta 4 İngiliz memur ve 3 halk

⁶⁹ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s.21-22

⁷⁰ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.129

⁷¹ GAZİOĞLU, Ahmet C., *Kıbrıs Tarihi İngiliz Dönemi 1878-1960*, Lefkoşa, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, 2003, s.30.

⁷² Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s.27

temsilcisinden oluşan Kavanin Meclisi daha sonra 9 Rum, 3 Türk ve 6 İngiliz'den oluşan bir Teşriî Meclisi (Yasama Meclisi)'ne dönüştü.⁷³

İngiliz yönetimi kurulduktan sonra Rumlar tepki gösterirken Türkler ise herhangi bir tepki göstermedi. Rumlar İngiliz yönetimine tepkilerine bütün İngiliz yönetimi boyunca devam etti çünkü İngilizler Rumlara Osmanlı döneminde verilen Rumcanın resmi dil olarak kullanılma hakkını ve Kıbrıs Kilise'nin vergi toplama yetkisini kaldırdılar⁷⁴

İngilizler Kıbrıs'ı işgal edince adada Osmanlılar tarafında kurulmuş idari yapıda değişiklik yapma yoluna gittiler. Osmanlı döneminde Türkler devlet memuriyeti ve askerlik görevlerini ellerinde bulundurmakta ve geniş arazilere sahiptiler. İngilizler yeniden düzenleme adı altında kamu kuruluşlarında görev yapan Türkleri emekliye sevk edip onların yerine Rumları yerleştirdiler. Her alanda Türkleri geri plana atan İngilizler, ekonomik sıkıntı çeken Türklerin bir kısmının adadan ayrılarak Anadolu'ya göç etmesi adadaki nüfus dengesinin Türkler aleyhine bozulmasına neden oldu.⁷⁵ Öte yandan İngilizlerin adayı kiralamaları karşılığında Osmanlı İmparatorluğu'na ödemesi gereken vergiyi ada halkından tahsil etmesi ve Kıbrıs Vergisi diye toplanılan paranın başka amaçlarla kullanılması da Kıbrıs halkının tepkisine yol açtı. Kıbrıslıların ödediği vergi Osmanlı Devleti'ne ödenmemiş ve toplanan paranın büyük bir bölümü İngiltere ve Fransa'nın garantisi ile Osmanlı Devleti'ne Kırım Savaşı sırasında verilen borçların karşılığı olarak İngiltere Bankası'nda tutulmuştu. Ayrıca vergiden geriye kalan para ile İngiliz koloni yönetiminin masrafları karşılanmıştı. Bu durumun ortaya çıkması Osmanlıları olduğu kadar Kıbrıslıları da rahatsız etti çünkü özellikle Kıbrıslılar onlarla hiç ilgisi olmayan bir borcu ödemek zorunda bırakılmışlardı. Kıbrıs Vergisi aleyhine tepkiler arttı ve İngilizlerin adil olmayan uygulamaları ve bu vergi İngiliz zulmünün sembolü haline geldi. İngiltere Kıbrıs'ın iktisadi durumunu incelemek üzere 1907 yılında Sömürgeler Bakanlığı Müsteşarı Winston Churchill'i Kıbrıs'a gönderdi. Bunun sonucunda Kıbrıs'a yılda 50.000 sterlin yardım yapılması kararlaştırıldı.⁷⁶

⁷³ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s.28

⁷⁴ GAZİOĞLU, Kıbrıs Tarihi İngiliz Dönemi s.1-30.

⁷⁵ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s.28

⁷⁶ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.131

Yardım kararı ile ada halkını sakinleştirmeyi düşünen İngilizler adada eğitim, mimari ve ulaşım açısından da birçok yeniliklere imza attı ama ada halkı huzursuzdu. İngilizler, Osmanlı Devleti'nin siyasi, askeri ve ekonomik açıdan zayıflamasını fırsat bilip adada baskı uygulamaya ve o yetmezmiş gibi Kıbrıs halkını Türk ve Rum olarak ayırmaya ve İngilizlerin sömürgelerindeki klasik “böl ve yönet” politikalarını uygulamaya başladı. İngilizler ada halkını İngiliz, İngiliz olmayan Hristiyan ve Hristiyan olmayanlar şeklinde ayırmaya başladılar. İngiltere'nin Müslüman tanımını kaldırması üzerine Türk ismini kullanmaya başladılar. Bu uygulamalar Rumların Enosis için ayaklanmalarını daha da teşvik etti ve karşılığında da İngilizler adada sert tedbirler aldı ve bu defa kendilerine isyan etmeyen Kıbrıslı Türklere de baskı uygulamaya başladı. Ayrıca Kıbrıslı Rumların ayaklanmalarını bastırmak için adada idari yapıda koloni statüsü, merkeze bağlı il statüsü, krala bağlı koloni statüsü ve krala bağlı il statüsü şeklinde değişiklik yaptı.⁷⁷

Ama bütün bunlar olurken Rumlar ve Türkler arasında çatışmalar başladı. Rumlar ilk olarak 1894 yılında Baf'ta bir camiye Cuma namazı vaktinde taşladılar. Ardından 1895'de Lefkoşa'da Tahtakale mahallesinde ve bazı Türk köylerinde Rumlar Türklere saldırdı. 1911 yılında Türk Bodamlıyazade Mehmet Şevket Bey, bu saldırıları ve Enosis politikasını protesto eden 3 miting düzenledi ve bu Kıbrıslı Türklerin Enosis'e karşı düzenledikleri ilk örgütlü eylem oldu.⁷⁸ 1912 Yılı'nın Mayıs ayında da Rumlar, Hamit Mandıralar ve Leymasun'da Türklere saldırdı ve bu saldırılarda 3 kişi öldü, 40 kişi yaralandı, Türklere ait ev ve dükkânlar tahrip edildi.⁷⁹ Rumların İngilizlere destek vermekle suçladığı bütün Kıbrıslı Türklere yönelik saldırıları, aslında bir yandan İngilizlerin böl ve yönet politikasının başarılı olduğunu gösterirken diğer yandan da artık Türkler ve Rumlar arasındaki ilişkilerin onarılamaz bir boyuta çıktığını ve karşılıklı güvensizlik oluştuğunu gösteriyordu.

1.5.B Kıbrıs Adasının İlhak Edilmesi ve İngiliz Yönetimi

I. Dünya savaşında Osmanlı Devleti'nin Almanya safında İngiliz blokuna karşı savaşa katılması üzerine 5 Kasım 1914 tarihinde İngiltere tek taraflı olarak

⁷⁷ GAZİOĞLU, Kıbrıs Tarihi İngiliz Dönemi, s.1-30

⁷⁸ İSMAİL, Sabahattin, *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu ve Çöküşü ve KKTC'nin Kuruluşu (1960–1983)*, İstanbul, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, 1992, s.4

⁷⁹ İSMAİL, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu, s.5

1878 Berlin Antlaşması'nı hükümsüz bırakarak Kıbrıs'ı işgal etti. Osmanlı Devleti bu tek taraflı ilhakı tanımadı ve protesto etti. İngiltere fiilen sömürge telakki ettiği Kıbrıs'ı 1915 senesinde Yunanistan İngiltere safında savaşa girdiği takdirde Yunanistan'a vermeyi teklif etti. Fakat Yunanistan savaşa girmeyi reddedince bu teklif hükümsüz kaldı.⁸⁰

Savaş sürerken 1917 yılında Yunanistan Müttefik Devletleri'nin işgalinden korkarak İtilaf devletleri safında ve kendisine Kıbrıs'ın rüşvet olarak önerilmesine gerek kalmadan girdi. I. Dünya Savaşı bittiğinde Yunanistan da savaşı kazanan devletler safında yer aldığı için Rumlar tarafından coşkuyla kutlandı. I.Dünya Savaşı'nın ardından Yunanistan daha önce ret ettiği Kıbrıs'ı kendi topraklarıyla birleştirebileceğini umut etti. Ancak İngilizler onun gibi düşünmüyordu ve aldıkları tedbirlerle uzunca bir süre Yunanistan'ı Kıbrıs'tan uzak tutmaya çalıştılar ama Kıbrıslı Rumlar Yunanistan'a gerek kalmadan Enosis konusunda yeterince çaba harcıyorlardı. Rumların bu çabaları adada geri dönüşü olmayan kanlı mücadelelere yol açtı ve Kıbrıslı Rum ve Türkleri düşman haline getirdi.⁸¹

Kıbrıslı Türkler, Rumların bu saldırı ve isteklerine karşı çıkarak I. Dünya Savaşı'nın bittiği 1918 yılında Lefkoşa'da Ulusal Kongre topladı ve Enosis'e karşı çıkarak Ada'nın eski sahibine yani Osmanlı İmparatorluğu'na geri verilmesi için Müftü Ziya Efendi başkanlığında bir heyetin Paris'e gönderilmesine karar verdiler.⁸² 1919 yılında ise İttihatçı Türk aydınları Dr. Behiç, Dr. Esat ve Hasan Karabardak öncülüğünde ayaklanma girişimi oldu. Bu girişimin amacı, İngilizlerin Çanakkale Muharebeleri sırasında Adaya getirdiği Türk savaş esirlerini kurtarıp, isyanı genişletmekti. Ancak, İngilizler bu planı öğrenip ve ayaklanmanın önderlerini tutuklayınca girişim gerçekleşemedi.⁸³ Zaten bu olayın ardından İngilizler sıkı tedbirler alınca Kıbrıslı Türkler uzunca bir süre örgütlenemedi ve Anadolu'nun İtilaf devletleri tarafından özellikle Yunan Ordusu'nun işgaline tepki olarak başlayan Kurtuluş Savaşı'na yoğunlaştılar ve Kıbrıslı Türklerden bazıları bu savaşa destek vermek için Anadolu'ya geçtiler. Öte yandan Yunanlıların İzmir'e Megali Idea'nın

⁸⁰ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.141

⁸¹ GAZİOĞLU, Kıbrıs Tarihi İngiliz Dönemi, s.45-96

⁸² İSMAİL, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu, s.5

⁸³ İSMAİL, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu, s.6

gerçekleştirilmesi amacıyla çıkmış olması, Kıbrıslı Rumların da heyecanlandı ancak Yunanlıların yenilgiye uğratılması da aynı derecede kızdırdı. Bu kızgınlık 25 Mart 1921'de Omorfo(Güzelyurt)'nın Filya (Philia-Serhatköy) köyünde Rumlar, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını isteyen bir plebisit yaptı ve İngilizlere başvurdu, ancak ret edildiler.⁸⁴

I. Dünya savaşında mağlup olarak bitiren Osmanlı Devleti Anadolu'da başlayan istiklal savaşı sırasında Batum, Ardahan ve Kars'ı Ruslardan aldı. Bu durum karşısında İngiltere'nin 1878 Berlin antlaşması gereğince Kıbrıs'ı Türkiye'ye vermesi gerekiyordu. Ancak vermedi çünkü İngiltere Kıbrıs'ı tek taraflı ilhak etmişti.

1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması ile İtilaf devletleri tarafından resmen tanınan Türkiye Cumhuriyeti Kıbrıs'ın bir İngiliz mülkü olduğunu kabul etti. Bu antlaşmanın 16. 20. ve 21. maddeleri Kıbrıs ile ilgilidir. Lozan antlaşmasının imzalanmasından itibaren 2 yıl içinde Türk vatandaşı olarak Türkiye'ye göç etme hakkı Türk vatandaşlarına tanındı. Böylece Kıbrıs üzerindeki Türk hâkimiyeti zımnen 1925 yılına kadar devam etti.⁸⁵

Kıbrıs'ın İngiltere mülkü olduğunu belirten Lozan Antlaşması İngilizler tarafından 6 Ağustos 1924 tarihinde onaylandı. 10 Mart 1925 tarihinde de yüksek komiserlik kaldırılarak yerine valilik makamı ihdas edildi.

İngiltere Kıbrıs'ı kendi toprağı olarak kabul ettirdikten sonra 1882 Anayasası'na göre 12 seçilmiş üye, 6 Yüksek Komiser tarafından atanmış bir Yasama Konseyi oluşturdu. Seçilen üyelerden 3'ü Müslüman (Kıbrıslı Türk) geri kalan 9 tanesi de Hristiyanlar (Kıbrıslı Rum)'dan oluşuyordu. Bu dağılım 1881'deki Nüfus Sayımı doğrultusunda İngilizlerin hesaplarına göre yapıldı. Bu düzenleme Müslümanlar için avantajlıydı çünkü pratikte 3 Müslüman üye, 6 atanmış üye ile birlikte oy verecek böylece, 9 Kıbrıslı Rum'a karşı 9 oy ve Yüksek komiserin oyu ile üstünlük sağlanmış olacaktı. Bu karar, İngilizlerin Kıbrıslı Türkleri, kendi çıkarları doğrultusunda çoğunluğu oluşturan Kıbrıslı Rumlara karşı kullandığını en önemli

⁸⁴ Osmanlı idaresinde Kıbrıs, s.28-29

⁸⁵ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s.29

göstergesiydi. Bu Kıbrıslı Rumlar için hiçbir şeydi ve onlar Enosis için mücadelelerine devam ettiler.

İngiltere Hükümeti, 1925'te Kıbrıs'ı krallık tacına bağlı bir koloni statüsüne dönüştürdü.⁸⁶ 1925'ten sonraki süreçte İngiliz yönetimi ve Kıbrıs halkı arasında sorunlar gittikçe arttı ve Rumların Enosis mücadelesine daha da şevkle sarılmalarına yol açtı. Enosis mücadelesi Türkleri de etkiledi ve Türk-Rum çatışması daha da arttı. Ayrıca İngiliz yönetimi 1927'de İngiltere'nin yıllık verdiği bağış miktarını Kıbrıs'ın ödediği verginin yanında İngiltere'ye "imparatorluk savunması" için yıllık 10.000 pound ödemesi şartıyla arttırdı.

1929 yılında İngiltere'de İşçi Partisinin iktidara gelmesi üzerine Rumlar İngiltere'ye bir heyet göndererek anayasada değişiklik yapılmasını ve Rumların üstünlük sağlamalarını teklif ettiler. Ancak İngiliz hükümeti tarafından bu talepleri reddedildi.

1931 yılı Ekim'inde Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için isyan çıktı. Vali konağı ve kaymakamlıklar yakıldı. İsyancı başpiskopos ve metropolitler adadan sürüldü. Kilise 35.354 sterlin para cezasına mahkûm edildi, isyanı teşvik eden Yunanistan'ın Lefkoşe Başkonsolosu Kyrou Kıbrıs'tan çıkarıldı. Bu olaylar karşısında İngiltere adada idari bazı yeni düzenlemeler yaptıysa da bunlar tatminkâr sonuca ulaşmadı.⁸⁷

İngiltere Kıbrıs Kilisesi'nin Rum milliyetçiliği ve Enosis mücadelesindeki rolünü çok etkisizleştirmek için 1933'de Lefkoşa Başpiskoposu III. Cyril vefat ettiği zaman onun yerine gelecek kişi için yapılacak seçimleri, sürgündeki piskoposların dönmesine izin vermeyerek engelledi ve bu makam 1947'e kadar boş kaldı.

Kıbrıs valisi 1933'de bir danışma meclisi kurdu. Bu meclisin üyelerinden 4'ü Rum ve 1'i Türk olmak üzere 5 kişiden oluşuyordu. Kilise 1931'deki isyanda organizatör olduğu için mecliste yer almadı.⁸⁸

Ayaklanmadan sonra Kıbrıs'ta yaşam sert mücadelelerle geçti uygulanan sert tedbirlere karşı çıkan Kıbrıslıların milliyetçi gruplar oluşturmalarına da müsaade edilmedi ve bu yüzden 1930'larda Enosis mücadelesinin merkezi Londra'ya

86 ALASYA, H. Fikret, "İngiliz İşgali ve İdaresi", *İslam Ansiklopedisi*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1978, s.380

87 ALASYA, İngiliz İşgali ve İdaresi, s.380

88 ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.145

kaydırıldı. 1937’de Kıbrıs Özerkliği Komitesi adı altında özerklik hakkını elde etmek için İngiliz Parlamentosu nezdinde girişimlerde bulunma yeminiyle bir komite kuruldu. Bu komitenin girişimleri bazı İngiliz parlamenterler arasında sempatiyle karşılanırsa da İngiliz Hükümeti buna karşı çıktı. 1938 de İngiliz parlamentosu hükümetten “Anayasanın yeniden tatbiki hususunda neler düşünüldüğü” soruldu; verilen cevapta Kıbrıslılara geniş yetkiler verilecek planların hazırlanmakta olduğu bildirildi. Sonunda 1943 yılında Belediye Seçimlerine müsaade edildi.

II. Dünya Savaşından sonra Rumlar Yunanistan’ın İngilizlerin yanında savaştığını ileri sürerek Enosis isteklerini tekrarladılar.

Kıbrıs Türklerinin siyasal örgütlenmesinde, 1924 yılında Kıbrıs Türk Cemaati İslamiyesi önemli bir adımdır. Osmanlılık yerine Türk Cemaati ifadesi, yeni bir siyasal kimliği ortaya koyuyordu. Çünkü artık Anadolu’da, Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştu. Adadaki bu girişim, Kıbrıs Türklerinin, Türkiye Cumhuriyeti eşgüdümünde bir değişime, gönüllü olarak girdiklerini gösterir. Zaten 1919-1922 arasında Anadolu’daki Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında da Kıbrıs Türkleri Anadolu’ya destek girişimlerinde bulunmak için çaba göstermişlerdir. Anadolu’ya yardım etmek çabası içinde bulunan Kıbrıs Türklerinin çoğu da İngiliz yönetimi tarafından tutuklanmışlardır. Kıbrıs’taki Türk gazeteleri, Anadolu devrimine yoğun destek veren yayınlar yaptılar, gönüllü kuruluşlar ise para toplamak için etkinliklerde bulundular. Anadolu’daki Türk-Yunan Savaşı, adanın bir İngiliz sömürge yönetiminde bulunmasına karşın, Türk-Rum çatışmaları biçiminde adaya yansımıştır.⁸⁹

İngiltere II. Dünya Savaşı sırasında 1931’de iptal ettiği anayasayı yeniden onarmak veya yeni bir anayasa hazırlamak ve sivil özgürlükler vermek için hiçbir hareket yapmadı. Ancak, Kıbrıslıların desteğini sağlamak için Ekim 1941’den sonra siyasi toplantılara göz yumuldu ve siyasi partilerin kurulmasına izin verildi. Bu iznin ardından Kıbrıslı Komünistler, 1930’larda yasaklanan Kıbrıs Komünist Partisi’nin yerine bir başka komünist parti olan Anorthotiko Komma Ergazomenou Laou (Emekçi Halkın İlerici Partisi) yani AKEL’i kurdular. Ancak AKEL, Kıbrıslı Ortodoks din adamları ve tüccarlar ve Panagrotiki Enosis Kyprou(Milliyetçi Köylü

⁸⁹ MANİSALI, Erol, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, İstanbul Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, 2000, s.9

Derneği)-PEK'den oluşan milliyetçiler ki bunlar Enosis taraftarları idi tepkiyle karşılandı. Ancak AKEL kendisine karşı olanlara rağmen 1943'deki Belediye seçimlerinde Mağusa ve Limasol gibi önemli şehirlerde kazandı. AKEL Kıbrıs siyasetinde etkili rol oynamaya devam etti ve hatta Enosis mücadelesinde de kendi ideallerini gerçekleştirmek için yer aldı. Daha sonra bir başka komünist parti Pankypria Ergatiki Omospondia (Kıbrıs İşçi Federasyonu) PEO kurulmuş ve o da Kıbrıs'taki mücadelede yer almıştı ve hatta AKEL ve PEO koalisyonu 1947 belediye seçimlerinde başarı kazandı ve Lefkoşa belediyesini de komünist belediye başkanlıkları listesine ekledi.

1.5.C II. Dünya Savaşından Sonra İngiliz Yönetimi

II. Dünya Savaşı'ndan sonra İngilizler ada için bir anayasa teklifine karar verdiler. Adada muhtar bir idare kurmak üzere 1947 yılında Lord Winster'i vali olarak gönderdi. 1931'den sonra yayınlanan kilise kanunları lağvedildi ve sürgünlerin adaya dönmelerine izin verildi. Vali 1947 yılı temmuz ayında verdiği bir beyanatta bir istişare meclisi kuracağını ve bu meclisin görevinin özetini şu şekilde açıklamaktaydı. Azınlıkların menfaatlerinin layığı ile göz önünde bulundurulması şartıyla adanın iç işlerinde Kıbrıs halkının iştirakini sağlamak için kurulacak olan meşruti idarenin şekli hususunda merkezi hükümete tavsiyelerde bulunmak.⁹⁰

İstişare Meclisi 19 kişiden oluşacak bunlardan sadece 4 kişi Türk olacaktı. Türkler bunu protesto ettiler ve neticesinde Türklerin 7 üyeye Rumlarda 12 üyeye sahip oldu. Bu meclisi milliyetçi Rumlar ve kilise desteklemedi. Sadece solcu Rumlar iştirak etti.

Rum üyelerin tam bağımsızlık talebinde diretmeleri yüzünden istişare meclisi çalışmadı. Vali yasama meclisini öneren yeni bir anayasa tasarısı verdiği zaman Meclis, Mayıs 1948'e kadar dağıldı. Anayasa çalışmalarına Rumların engellemelerine rağmen devam edildi ve 1948 yılında yeni anayasa teklifi hazırlandı. Yeni anayasada Yasama Meclisi kurulacak ve üyeler seçimle belirlenecekti. Yasama Meclisinde 22 seçilmiş üyenin 18'i Rum 4'ü Türk yetkin erkekten oluşacaktı. Resmi üyeler Sömürge Müsteşarı, Başsavcı Kaymakam ve Defterdar olmak üzere 4 kişiden oluşacaktı. Tasarı ayrıca meclis başkanının vali tarafından atanması ve bu kişi de konsey üyesi olmayacak ve oy veremeyecekti. Yasaları onaylama ve red etme

⁹⁰ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.146

konseyin görüşü ne olursa olsun valiye verilmişti ve veto verdiği durumlarda sebepleriyle birlikte İngiliz hükümetine bildirme zorundaydı. Ayrıca savunma, maliye, dış işleri, azınlıklar ve anayasadaki değişiklikler Yasama Meclisi'ne sunulmadan önce Valinin onayı gerekiyordu. Tam bir muhtariyet getirmediği iddiası ile bu anayasa Mayıs 1948'de Rumlar tarafından reddedildi. Türk delegeleri ise Türk azınlığın hukukunu korudukça Türkler için kabul edilebileceğini beyan ettiler.

İngiltere 1948'de Kıbrıs'a özerklik önerdi. Ancak Kıbrıslı Türkler bunun Enosis'i kolaylaştıracağı korkusuyla Rumlar da Enosis'i ortadan kaldıracığı gerekçesiyle bu öneriyi ret etti. İleride Kıbrıs Cumhurbaşkanı olacak olan Larnaka Piskoposu Mihail Hristodolu Muskos (III. Makarios) ve Rum Milli Partisi tek emellerinin Enosis olduğunu beyan ederek istişare meclisinin kuruluşunu protesto ettiler.

Adadaki AKEL partisi etkili olabilmek için Yunanistan'daki komünist karşıtı sağcı yönetim ile iş birliğine gitti ve tam bağımsızlık fikrinden vazgeçip Enosis'i desteklemeye başladı.

Kıbrıslı Rumlar adadaki diğer etnik grupları dikkate almadan sadece kendi istekleri doğrultusunda hareket ediyorlardı. Bu gelişmeler olurken Kıbrıslı Türkler de örgütlenmelerde yer almaya başlamıştı. Özellikle başta AKEL'e destek veren Türkler AKEL'in de Enosis'e destek vermesi ve Türkleri "Demokratik azınlık haklarına" tabii tutmak istemesi yüzünden kendi örgütlerini kurdular ve Kıbrıs siyasetinde aktif rol almak için mücadeleye giriştiler.⁹¹

Türkleri örgütlenmeye yönlendiren büyük ölçüde Rumların saldırısı ve İngiliz Koloni Yönetimi'nin de bu konuda hiçbir tedbir almamasıydı. Türkler önce 1942'de olduğu gibi Rumlarla Kıbrıs Çiftçiler Birliği gibi örgütleri kurmuşlardı. Ancak Rumlar bu mesleki örgütü siyasete karıştırınca Türkler protesto edip ayrıldılar ve Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği'ni kurdular. Ardından Dr. Fazıl Küçük⁹²'ün çabaları

⁹¹ İSMAİL, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu s.9

⁹² Dr. Fazıl Küçük: (14 Mart 1906;Ortaköy-Lefkoşa- 15 Ocak 1984,Londra)1950 yılının başında Rumların Enosis hayali ile ortaya çıkan Kıbrıs davasında, Kıbrıs Türklerinin özgürlük mücadelesini başlatan ilk siyasi liderdir. Hekimlik mesleğinin yanı sıra gazetecilik ve diğer sosyal hizmetleri ile de Kıbrıs Türk'ünün sevgi ve saygısını kazanmış ve kendini bir lider olarak kabul ettirmiştir. T.C. Hükümeti'nin izlediği Kıbrıs politikasını desteklemiş ve kendisine yapılan telkin ve tavsiyelere uymuştur. Makarios'un 21 Aralık 1963 Noel katliamı ile değişen durumda Kıbrıs Türk Yönetimi Yürütme Kurulu Başkanı olmuştur. Dr. Küçük, 1954 yılından sonra Türk Hükümeti'ne "İngiltere Kıbrıs'ı terk ederse eski sahibine (Türklerle) iade etmelidir." diye başlayan, Taksim tezi ile devam eden ve nihayet; "eşit şartlarda iki toplumlu bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin" kurulmasında karar

sonucu KATAK kuruldu ve başkanlığına Avukat Fadıl N. Korkut getirildi. Böylece Türklerin bir çatı altında toplanması sağlanmaya çalışıldı. KATAK içinde anlaşmazlık çıkınca Dr. Fazıl Küçük, 23 Nisan 1944'te Kıbrıs Türk Milli Halk Partisi (KTMHP)'ni kurdu. Öte yandan Türkiye'de yaşayan Kıbrıslı Türkler de ayrı ayrı örgütler kurmuşlardı. Ancak, 1946'da Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti'nin girişimiyle Kıbrıs'ta faaliyet gösteren Türklerin kurduğu cemiyetler 8 Eylül 1949'da Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nun çatısı altında birleştirildi ve başkanlığına Faiz Kaymaklı seçildi. Bu federasyon örgütsüz bir şekilde pasif duran ama Rum saldırılarına maruz kalan ve buna karşı müdahale etmeyen İngiliz yönetimine karşı daha sonraki yıllarda Kıbrıslı Türklerin, kendi haklarını savunmaları hatta güvenliklerini sağlamaları konusunda önemli bir adım olmuştu. Rumların tek taraflı ada hakkında kararlar almaları ve Türklere yönelik saldırgan olmalarına karşı da Kıbrıslı Türkler de Türkiye'den destek istemeye başladılar. Dr. Fazıl Küçük, 1945'te Ankara'yı ziyaret ederek Başbakan Şükrü Saraçoğlu ile görüşerek Kıbrıs sorununu gündeme getirdi.

Dr. Fazıl Küçük olmak üzere, Kıbrıslı Türk önder kadrosunun, Kıbrıs'ın geleceği konusunda Türkiye'yi taraf yapmak konusunda büyük bir istek besledikleri bir gerçektir. Kıbrıs'ta gerçekleştirilen ve Ayasofya Mitingleri olarak tarihe geçen mitingler bu alanda gerçekleşen en önemli girişimlerin başında gelmekteydi. İlki 28 Kasım 1948'de, ikincisi 11 Aralık 1949'da Lefkoşa'da gerçekleştirilen bu mitinglere, binlerce Kıbrıs Türk'ü katılmış ve başta Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Denктаş⁹³ olmak

kılına politikalarını sadakatle desteklemiştir. 1960-1963 yıllarındaki ortak Kıbrıs Cumhuriyet Hükümetinde Cumhurbaşkanı Makarios'un yanında Cumhurbaşkanı Yardımcısı olmuş ancak hükümet işlerindeki öneri ve itirazları Makarios tarafından kabul görmemiştir. ÇOPUR, İzzettin, *1974 Barış Harekâtı ve Anılar*, İstanbul, Kastaş Yayınevi, 2014, s.227-228, TANSU, İsmail, *Aslında Hiçkimse Uyumuyordu*, Ankara, Minpa Matbaacılık, 2011, s.195-203 **Bkz. EK-D.**

⁹³ Rauf Raif Denктаş (27 Ocak 1924, Baf- 13 Ocak 2012, Lefkoşa), Kıbrıs Türkü siyasetçi ve yazar. Denктаş, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanıdır. Denктаş İngiltere'de hukuk tahsillini tamamlayıp, 1947 yılında Kıbrıs'a dönünce serbest avukatlığa başladı. 1948-1958 yılları arasında Kıbrıs'ta İngiliz yönetiminin savcılığını yaptı. 1 Ağustos 1958 tarihinde Kıbrıs'ta kurulan TMT'nin kuruluşunda ve başarılı olmasında önemli rol oynamış ve bu teşkilatla yakın ilişkiler içinde bulunmuştur. 28 Şubat 1973'te Kıbrıs Cumhurbaşkanı Muavini ve Türk Yönetimi Başkanı olarak göreve başlamıştır. Kıbrıs Milli Mücadelesinde, direniş döneminin sona erdiği 1974 yılında Dr. Fazıl Küçük'ten Kıbrıs Türk Toplumunu liderliğini devralmıştır. 20 Haziran 1976 günü Kıbrıs'ta yapılan ilk genel seçimlerde "Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanlığına" getirilmiştir. 15 Kasım 1983 tarihinde KKTC'nin ilan edilmesine müteakip 9 Haziran 1985 tarihinde de bu devletin ilk Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. Türk Hükümetiyle devlet erkânı ile her zaman iyi ilişkiler kurmuş, Kıbrıs'ın hak ve menfaatlerinin tahakkuku için hayatını ortaya koymuş olan bir devlet ve dava adamıdır. ÇOPUR, *1974 Barış Harekâtı ve Anılar*, s.37, **Bkz. EK-F.**

üzere ileri genel Kıbrıslı Türkler konuşmalar yapmıştı. Düzenlenen mitinglerde, Enosis karşıtı ve Enosis'e karşı mücadeleye yönelik alınan tavırlar açıkça beyan edilmiş; Ada'nın eski sahibi olan Türklere verilmesi istenmişti.⁹⁴

Kıbrıs'ta düzenlenen mitinglerle birlikte, Türkiye'de Kıbrıs'a yönelik haberler yer almaya başlarken, toplumsal duyarlılıkların bir sonucu olarak ülke genelinde mitingler düzenlenmeye başlanmıştı. Ankara ve İstanbul'da Enosis karşıtı mitingler düzenlenmiş, bu mitingleri Malatya, Balıkesir, Hatay, İzmir gibi diğer illerde gerçekleştirilen mitingler izlemişti. Bu mitinglerde hâkim olan fikir, Kıbrıs'ın eski sahibi olan Türklere ait olduğuydu. Özellikle Turancı çevrelerin destekleriyle birlikte giderek Kıbrıs'a yönelik Türk toplumunun algısı gelişme gösterecek, kamuoyu baskısı ile birlikte siyasi iktidarlarda konuyu gündemlerine almaya başlayacaklardı. Türk basınında Sedat Simavi'nin Hürriyet gazetesiyle başını çektiği "Kıbrıs Türktür" hareketi; ülke içinde kurulan "Kıbrıs Kültür Derneği", "Kıbrıs Koruma Cemiyeti", "Kıbrıs Türktür Cemiyeti" gibi oluşumlar, geniş kitleleri Kıbrıs konusunda duyarlılığa davet ediyorlardı.⁹⁵

Enosis yönündeki eylemlerini yeniden yoğunlaştıran Rumlar, mitinglerle, telgraf ve gösterilerle, muhtıralarla, İngiltere ve diğer önemli başkentlere gönderdikleri heyetlerle, basın aracılığıyla, Yunanistan'ın desteklediği yoğun bir ilhak propagandasına giriştiler.

Kıbrıs halkının Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını istediğini dünya kamuoyuna aksettirmek için 15 Ocak 1950 tarihinde Kıbrıs'ta plebisit⁹⁶ tertipleyen kilise alınacak sonuçtan emindi. Çünkü plebisit Kilislerde papazların gözleminde yapılacaktı ve Rum halkı basılı kâğıtlar üzerine

- Yunanistan'la birleşmeyi talep ederim
- Yunanistan'la birleşmeye karşıyım

Cümlelerinden birine oy verip imzasını atacaktı.

⁹⁴ İSMAİL, Sabahattin, Kıbrıs Sorununun Kökleri, KKTC, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, KKTC, 2000, s.324-325

⁹⁵ ÇAKMAK, Fevzi, "Türk Kamuoyunda Türk Algısı; 1958 Yılı Kıbrıs Mitingleri", 2. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu (21-25 Ekim 2010) Sempozyum Bildiri Kitabı 1, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, Ankara, 2011, s.552-553

⁹⁶ Plebisit: Devletler hukukunda bir ulusun hangi devlete bağlanacağıyla ilgili oylama. 2.Halk oylaması, Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57e04a5b566c35.68750018 (19.09.2016)

Kıbrıs Türkleri bu plebisiti protesto etmek için 11 Aralık 1949'da 15 bin kişilik bir miting yaptılar. 4 Ocak 1950 tarihinde İstanbul'da da kapalı bir salon toplantısında plebisit teşebbüsü protesto edilmiş, buna karşılık 12 Ocak 1950 'de Atina Üniversitesi öğrencileri plebisit lehinde bir miting yapmıştır.⁹⁷

Kıbrıs Valisi plebisite taraf olmadığını ve gerekli tedbirleri alacağını açıklamasına ve Yunan Başbakanının İngiltere ile ilişkilerini bozmamak için Yunanistan'ın plebisiti desteklemediğini söylemesine rağmen Başpiskopos plebisitte ısrar etti ve yaptırdı. Enosis için yapılan plebisitte imza atanların %96'sı Enosis'i istediğini belirtmişti.

Bu arada Kıbrıs Kilisesi, Kıbrıs Rum toplumu üzerindeki kontrolünü sağlamlaştırıp faaliyetlerini Enosis üzerine yoğunlaştırırken, AKEL'in yükselmesine karşı da komünizme karşı çıktı. Kıbrıs Kilisesi'nin Kıbrıs'taki siyasette güçlü bir şekilde müdahalesi, 1950'de Başpiskoposu II. Makarios'un ölümü üzerine yerine geçen III. Makarios⁹⁸ adıyla geçen Larnaka Piskoposu Mihail Hristodolu Muskos ile arttı. İyi bir eğitim alan III. Makarios çok genç yaşta bu göreve gelmişti ve Enosis'in en önemli destekçisi idi.

Kilise 'deki imzaların sonuçları ve Enosis için yazılan bir dilekçe, Yunan Mebuslar Meclisine götürüldü ve Başbakan Sophocle VENİZELOS'da milletvekillerinden dilekçenin kabulü ve Enosis'in gerçekleştirilmesinin bir ulusal siyaset olarak kabul etmelerini istedi.

⁹⁷ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.166

⁹⁸ III. MAKARİÖS (Başpiskopos): Asıl adı Mihail Hritodolu Muskosdur. 13 Ağustos 1913 tarihinden Baf'da doğmuş, 3 Ağustos 1977 tarihinde Lefkoşa'da ölmüştür, Kıbrıs Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu ve bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı II. Dünya savaşıdan sonra Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi amacıyla başlatılan Enosis hareketinin önderleri arasında yer almıştır.

Rum liderler arasında en çok adından söz ettiren, en çok tanınan, aynı zamanda bir dini lider olan Etnarh Makarios'tur. Gerçekten de Makarios ve Denktas Kıbrıs meselesinin baş aktörlerindendir.1967-70 yılları arasında Kıbrıs'ta Türkiye'yi temsil eden Büyükelçi Ercüment Yavuzalp, Makarios'u şöyle tanımlamaktadır; "Makarios, ruhban okullarında yetişmişti. Bu okullarda yetişenlerin başlıca üç özelliği vardı: Bizans entrikası, Helenizm rüyası ve buna bağlı olarak fanatik Müslüman Türk düşmanlığı. Makarios'ta bunların hepsi mevcuttu. Ancak, Makarios'un buralarda yetişen diğerlerinden farkı, çok zeki ve gerektiğinde esnek olabilmesi, dışa ve yeniliğe açık bulunmasıydı. Ruhban okullarında yetişenlerin kanlarına işlemiş bu özelliklerinden hiçbir zaman tamamen kurtulamamışsa da, özellikle son zamanlarında akıl ve gerçekçiliğin bunları mahirane bir şekilde gizlenmesini gerektirdiği hallerde bunu yapabilmeyi çok kez başarabilmiştir. Makarios'un kendi toplumu içinde ve dış dünyada kurduğu denge, ipte yürüyen bir cambazın dengesine benzemiştir. Fanatik piskoposları, aşırı sağcılar, komünistleri entrika ve taktiklerle etrafında toplayabilmiştir Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, C. 15, Baskı Güzel Sanatlar Matbaası, s.200, EROL, Hande, *Kıbrıs Politikalarında Lider Rauf Denktas'ın Rolü*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2014, s.269 **Bkz. EK-E**

Enosis için atılan imzaların sonuçları ayrıca Kıbrıs'a tam bağımsızlık verilmesi prensibi ricasıyla New York'taki BM'ye götürüldü. Şubat 1951'de Makarios kendisi de BM'ye gidip İngiliz politikasını ret etti, fakat İngiltere de Kıbrıs probleminin bir iç mesele olduğunu ve BM'yi ilgilendirmedığını söyledi.

1951 yılına kadar Kıbrıs meselesini benimsemeyen Yunanistan bu tarihten sonra BM'nin Paris'te yaptığı toplantıda Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını isteyen Başpiskopos Makarios'un taleplerini, Yunan delegasyonu da resmen destekledi ve böylece Kıbrıs meselesi BM'ye intikal ettirildi. Yunanistan Başbakanı Sofokles Venizelos 16 Şubat 1951 tarihinde verdiği demeçte, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak edilmesi gerektiğini resmen ileri sürmüştür. Bu tarihten itibaren Yunanistan Kıbrıs meselesini resmen ele almıştır.⁹⁹

Yunanistan Kıbrıs meselesini 22 Temmuz 1952 tarihinde Atina'da resmi daireleri de tatil ederek devlet memurlarının da katıldığı bir mitingle artık resmen ele almış oluyordu. Ancak ilhaka giden yol zamanın anlayışına uygun ve kolay kabul edilecek bir yolla yapılacaktı. BM'nin 24 Kasım 1952 yılında yaptığı oturumda Yunan delegesi Dimitrios LAMBROS "Halkların kendi mukadderatlarını kendilerinin tayini (Self-Determinasyon) hakkının, Kıbrıs'a da tatbik edilmesini" ileri sürdü. Buna derhal karşılık veren Türk delegesi. Adil Derinsu Kıbrıs'ın yalnız Rumlarla meskûn bulunmadığını, yüzyıllardan beri Türker'le de meskûn bulunduğunu ve aynı hakkın Türklere de verilmesini istedi.¹⁰⁰ 10 Ekim 1953 yılında C.H.P Genel Sekreteri Kasım Gülek Anamur yaptığı bir konuşmada: "İngiltere Kıbrıs'tan çekilecek olursa statüko değişikliği ancak Türkiye lehine olabilir." demek suretiyle Türk görüşünü ortaya koymuştur.¹⁰¹

İngilizler 1954 yılında Süveyş'ten çekilerek Kıbrıs'a yerleşmeleri Rumları telaşa düşürdü, çünkü Kıbrıs İngiltere açısından stratejik bir üs olmuştur.

1954 yılının mart ayından itibaren Yunanistan, Kıbrıs meselesinin müzakere edilmesi için İngiltere üzerinde gayri resmi baskı yapmaya başladı. Yunan hükümeti Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı meselesini BM 24 Eylül 1954 yılında yapacağı toplantıya götüreceğini açıkladı.

⁹⁹ ARMAOĞLU, Fahir, *Kıbrıs Meselesi (1954-1959)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara Sevinç Matbaası, Ankara, 1963, s.25

¹⁰⁰ ARMAOĞLU, *Kıbrıs Meselesi (1954-1959)*, s.38

¹⁰¹ ARMAOĞLU, *Kıbrıs Meselesi (1954-1959)*, s.44

9 Ağustos 1954'te Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında Balkan İttifakının kurulmasından bir hafta sonra 16 Ağustos 1954 yılında Kıbrıs meselesini resmen BM'ye taşımıştır. Yunan hükümeti tarafından BM Genel Sekreterliğine verilen yazıda “Kıbrıs halkına self-determinasyon hakkı verilmesi teklifi”nin gündeme alınmasını talep etmiştir. Yunanistan ve Rumlar self-determinasyon ilkesi ile Enosis'e ulaşmak istiyorlardı.

Yunanistan ve Rumların self-determinasyon talebine İngiltere karşı çıkmış ve Yunanistan ve Rum ikilisinin maksadının alışılmış anlamda bir self-determinasyon olmadığını, adada self-determinasyon olmadığını, adada self-determinasyon ilkesinin uygulanması yoluyla gerçekleştirilmek istenen amacın; adanın bir üye devletin egemenliğinden alınıp diğer bir üye devletin egemenliğine tabi kılınması olduğu anlaşılmış, şartta böyle bir hükmün bulunmadığını ileri sürmüştür.¹⁰² İngiltere bu görüşü ile ada halkının yapısı özellikleriyle Türkiye'nin de Kıbrıs meselesine ilgi duyduğunu açıklayarak Yunan Rum ikilisinin görüşüne karşı çıkmıştır. Türk toplumunun Enosis'e karşı olduğunu belirterek, adada self-determinasyon uygulaması kabul edilecek olursa, Türk toplumunun da kendi geleceğini tayin etmek hakkının tanınması gerekeceğini kabul etmiştir.

Yunanistan'ın self-determinasyon isterken sadece Enosis istediğini vurgulayan İngiltere bunu kabul etmeyeceğini belirtmiştir.¹⁰³

Yunanistan ve Rumlar Kıbrıs'ta self-determinasyon prensibi, Kıbrıs halkı bir bütün olarak ele alınmak suretiyle uygulanabileceğini ileri sürmüş ve adadaki Türk toplumunun ayrı bir halk değil bir azınlık olduğunu iddia etmiştir. Türkleri ve dünya kamuoyunu kendi lehine çevirmek için adanın nihai statüsü belirlenirken, Yunanistan, Türk toplumunun Kıbrıs idaresine gereği gibi katılmasını sağlamak için, BM tarafından istenecek bütün tedbirleri almaya ve garantileri vermeye hazır olduğunu belirtmiştir. Hatta bu garantilerin BM tarafından belirlenmesine de razı olacağını belirtmiştir.¹⁰⁴

Bu vaatler Kıbrıs Türk toplumunu ve Türkiye'yi tatmin etmemiştir. Bu sebeple Türkiye, İngiltere idaresindeki Rum toplumu ile eşit bir durumda olan Türk

¹⁰² TOLUNER, Sevin, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, , 1977, s.25-26

¹⁰³ TOLUNER, Kıbrıs Uyuşmazlığı, s.26-27

¹⁰⁴ TOLUNER, Kıbrıs Uyuşmazlığı, s.20

toplumuna bir azınlık statüsü tanıyarak istemediği bir yabancı egemenliğine tabi tutulması istenmeyeceğini ileri sürmüş ve self-determinasyon hakkının Kıbrıs Türk toplumuna da tanınmasını istemiştir.¹⁰⁵

24 Eylül 1954 tarihinde BM genel kurulundan yapılan uzun tartışmalardan sonra meselenin gündeme alınmasına karar verildi. Komisyonda yapılan uzun tartışmalar sonunda 17 Aralık 1954'de Kıbrıs meselesinin şimdilik BM genel kurulunda görüşülmemesine karar verildi.

BM'deki girişimin başarısızlığı üzerine Kıbrıslı Rumlar ayaklandı. Görüşmeler sırasında New York'ta BM'de olan Makarios, 10 Ocak 1955'de Lefkoşa'ya döndü ve Grivas ile dönüşü olmayan bir iş birliğine girdi. Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamak için EOKA adlı terör örgütü kuruldu. 7 Mart 1953'te Atina'da Yunan hükümeti üyeleri, Makarios ve EOKA kumandanlığına getirilen Albay Grivas¹⁰⁶ EOKA andı içtiler. EOKA andı, her ne pahasına olursa olsun ilhakin gerçekleştirilmesi için savaşılabacağını öngörüyordu. EOKA terör örgütünün malzemesi, silahları, teçhizatları, eğitimi vb. Yunanistan tarafından sağlandı.¹⁰⁷ Yorgos Grivas 9 Kasım 1954 tarihinde Baf ilçesindeki Hıloraka köyü yakınlarında gizlice Kıbrıs'a çıktı.

1.5.D Kıbrıs Sorununun Uluslararası Gündeme Taşınması

1 Nisan 1955'de EOKA İngiliz yönetimine karşı bir şiddet kampanyası başlattı ve İngiliz askeri hedeflerine ve Lefkoşa, Mağusa, Larnaka ve Limasol'daki kamu kuruluşlarına karşı saldırılara girişti. Ayrıca Lefkoşa'daki radyo istasyonu havaya uçuruldu.

¹⁰⁵ TOLUNER, Kıbrıs Uyuşmazlığı, s.52

¹⁰⁶ Georgios (Thederos) Grivas Digenis olarak da bilinir, 23 Mayıs 1898 yılında doğdu, 27 Ocak 1974 tarihinde Limasol'da öldü. 1960 yılında Kıbrıs'ın bağımsızlığının kazanılmasına katkıda bulunan Kıbrıslı Rum milliyetçi. Adanın Yunanistan ile birleşmesini (Enosis) amaçlamışsa da, Makarios'la anlaşmazlığa düşmüştür. Öldüğü sırada hükümet güçlerince aranmaktaydı.

Grivas II. Dünya Savaşı sırasında Alman işgali altındaki Atina yöresinde sağ eğilimi bir direniş grubuna önderlik etti. 1955 yılında EOKA'yı örgütledi. Kıbrıs'ın bağımsızlığı için, sonradan düşmanı olan Makarios ile birlikte İngilizlere karşı teröre dayalı gerilla eylemleri yürüttü. Bu mücadele sonucunda Kıbrıs'ın bağımsızlığı elde edildiyse de Grivas'ın asıl hedefi Enosis gerçekleşmedi; Grivas 1959'da EOKA'yı dağıtıp Yunanistan'a çekilmek zorunda bırakılmıştı. 1963 yılında Kıbrıs Türk toplumuna karşı başlayan şiddet hareketlerinden sonra yeniden adaya gelerek Kıbrıs Rum Ulusal Muhafız Birliğini komuta etti. Bir süre sonra Yunan Hükümetince geri çağırıldı. 1971 yılında Makarios'a karşı yeraltı hareketini canlandırmak için yeniden Kıbrıs'a dönerek EOKA B'yi örgütledi Grivas ölene değin Enosisi gerçekleştirme mücadelesini sürdürdü *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi*, C. 10, Baskı Güzel Sanatlar Matbaası, s.57, **Bkz. EK-G.**

¹⁰⁷ ALASYA, İngiliz İşgali ve İdaresi, s.380

Bombalama ateşe verme, pusu kurma ve gizlice arkadan adam öldürme biçimindeki terör eylemlerinin amacı adanın Yunanistan'a bağlanmasıydı. İlk 3 ay yalnızca İngilizleri hedef alan bu terör 21 Haziran 1955 tarihinden sonra Türklere de yöneltildi ve Rum teröristler tarafından atılan bombalarla 14 Türk yaralandı. Adadaki Türk toplumunu temsilcileri Türkiye'ye giderek olayların boyutunu ve Kıbrıslı Türklerin duydukları endişeyi belirttiler.¹⁰⁸

İngiltere de bu olaylar olurken adada birtakım düzenlemelere gitmiş ve 30 Haziran 1955'te Kıbrıs'taki Evkaf İdaresi'ni 15 kişilik bir Türk Yüksek Meclisine devretti ve başına da Dr. Fazıl Küçük seçildi.¹⁰⁹

İngiltere'ye göre, Kıbrıs'ta Rumların II. Dünya Savaşı sonrası geliştirdikleri self-determinasyon heyecanı, İngiltere'ye karşı bağımsızlık mücadelesi haline dönmekteydi. Konunun BM'ye taşınması ve bölgedeki komünizm tehlikesi gerekçesiyle Amerika'nın da Kıbrıs'taki Rum milliyetçileri ve Kilise'yi desteklemesi, dolayısıyla self determinasyona destek vermiş olması, İngiltere'nin başını ağrıtan konulardı. Ortadoğu'daki güvenlik endişeleri ve adada komünizmin yayılmaması için Amerika ile iş birliğine devam etmek durumunda olan İngiltere, bugüne kadar Rumlara karşı adadaki Türk Toplumu'nu denge unsuru olarak kullanmıştı. Ancak şimdi durum daha farklıydı. İşin içine Yunanistan da girmişti ve Eylül ayında Yunanistan self determinasyon konusunu yeniden BM gündemine getirmeyi planlıyordu. Adada başlayan terörü sonlandırmak, komünizmi denetim altında tutabilmek ve Yunanistan'ı engelleyebilmek için yeni denge unsuru olarak Türkiye devreye sokulmalıydı. Bunun için İngiltere, Kıbrıs'taki olayların sadece ülkesini değil, Doğu Akdeniz'in güvenliğini tehdit ettiğini ve bu konunun Türkiye ve Yunanistan ile birlikte çözülmesi gerektiğini ortaya atarak yeni bir plan geliştirdi.¹¹⁰

Bu plan gereği İngiltere Başbakanı Anthony Eden, 30 Haziran 1955 tarihinde, Türkiye ile Yunanistan'ı Kıbrıs konusunun görüşüleceği "Doğu Akdeniz Savunması ve Kıbrıs Meselesi" konulu bir üçlü konferans için Londra'ya davet etti. Kıbrıs hakkında ne bir Türk nede Rum çağrıldı. Makarios bu toplantıda Kıbrıslıların bulunmayışını tenkit etti. Yunan hükümeti ve Makarios'un Atina'da yaptığı

¹⁰⁸ MÜTERCİMLER, Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı, s. 65

¹⁰⁹ İSMAİL, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu, s.14

¹¹⁰ GÖKTÜRK, T. Bülent, 1974 Öncesi Türkiye'nin Kıbrıs Politikası Vizyonu ve Uygulamaları, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2015, s.50-51

görüşmelerde self determinasyona gitmeyen bir görüşmeyi kabul etmeyeceklerini dair Yunan hükümeti tarafından Makarios'a teminat verildi. Londra Konferansı 29 Ağustos'ta 1955'te toplanacaktı. Rumlar konferanstan olumlu sonuç alabilmek için, 28 Ağustos günü adadaki Türkleri katliama tabı tutacaklarını ilan ediyorlardı.¹¹¹

Türk basınında, Rumların Kıbrıs'ta 28 Ağustos'ta toplu kıyım yapmaya hazırlandıkları yolunda haberler çıktı. Bu haberler üzerine bir değerlendirmede bulunan Başbakan Menderes 24 Ağustos 1955 tarihinde yaptığı sert açıklamada; "Kıbrıs Türklerini savunmasız bırakmayacaklarını ve adanın statüsünde bir değişiklik yapılması halinde, Kıbrıs'ın, Türkiye'ye geri verilmesini isteyerek, Ada'nın iki toplum arasında bölünmesine karşı olduğunu" ifade etti.¹¹² Ayrıca Cumhurbaşkanı Celal Bayar, 24 Ağustos 1955 tarihinde İstanbul'da yaptığı konuşmasında; Kıbrıs'ın, Türkiye'ye geri verilmesini istemiştir. Adanın iki toplum arasında bölünmesine de karşı olduğunu da ifade eden Bayar, Türkiye'nin Kıbrıs politikasında kararlı olduğunu göstermiştir.¹¹³

Londra Konferansı 29 Ağustos'ta Lancaster House'da toplandı. İngiliz temsilcilere H. Macmillan, Türk temsilcilere Fatin Rüştü Zorlu, Yunan temsilcilere de Stefanopulos başkanlık ediyordu.¹¹⁴

30 Ağustos'ta İngiltere'nin görüşlerini açıklayan Dışişleri Bakanı Macmillan, Doğu Akdeniz'in savunması için Kıbrıs'ın önemine ve bu maksatla üç ülkeye düşen sorumluluklara değiniyor ve Londra görüşmeleri öncesinde Yunanistan Başbakanı Papagos'un, "self determinasyona karşılık İngilizlere Ada'da mutlaka bir üs veririz" ifadelerine yanıt olarak, İngiltere'nin bölgedeki sorumluluklarını yerine getirmesi için bir üssün yeterli olamayacağını söylüyor, ayrıca self-government'e yönelik anayasa çalışmalarının da devam edebileceğini vurgulayarak, aslında başlangıçta Yunanistan'ın tezi olan self determinasyona kapıları kapatıyor ve bugüne kadar özerklik içeren anayasal teklifleri reddeden Makarios'u da suçluyordu.¹¹⁵

¹¹¹ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.180

¹¹² Aydın Tarihi, S., 261, Ağustos 1955, s.170-173

¹¹³ Aydın Tarihi, S. 261., Ağustos 1955, s.170-173.

¹¹⁴ MÜTERCİMLER, Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı, s. 68

¹¹⁵ GÖKTÜRK, 1974 Öncesi Türkiye'nin Kıbrıs Politikası s.53.

31 Ağustos'ta Yunanistan'ın görüşlerini açıklayan Yunan Dışişleri Bakanı Stephanopoulos ise, Başpiskopos'a verilen sözler çerçevesinde, Kıbrıs halkına self determinasyon hakkı tanınması üzerinde ısrarcı oluyordu.¹¹⁶

Türkiye'nin, adanın statükosunun değiştirilmesine karşı olduğu, değişecekse de Ada'nın Türkiye'ye devredilmesi ana fikri çerçevesindeki görüşlerini açıklayan Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ise, 1878'de imzalanan antlaşma gerekçesiyle, Ada'nın geleceği konusunda sadece Türkiye ve İngiltere'nin söz sahibi olabileceğini belirterek, Kıbrıs'ın statüsünde yapılacak en küçük bir değişikliğin Lozan Antlaşması'nın yeniden değerlendirilmesi anlamına geleceğini ifade ediyor ve Kıbrıs'ın sadece Anadolu'ya yakın bir konumda değil, aynı zamanda Anadolu'nun bir parçası olduğunu, dolayısıyla adanın coğrafi olarak Türkiye'ye ait olduğunu vurguluyordu. Zorlu, self determinasyon ilkesine tümüyle karşı olmamakla birlikte, bunun bir adaletsizlik, huzursuzluk, güvensizlik ve kargaşa unsuru haline gelmesinin önlenmesini ve toplumlararası eşitlik esasının sağlanmasını istiyordu. Zorlu'nun konuşmasındaki, "Self determinasyon, ancak birbirleriyle iyi geçinen ve birbirlerine muhasım olmayan cemaatler ve topluluklar için mevzubahis olabilir. Şu hâlde Kıbrıs halkı için self determinasyondan evvel müstekar bir huzur ve sükun devresine ihtiyaç vardır. Şiddet hareketlerinin önlenmesine ve Kilise'nin siyasete karışmasına mâni olunmasına lüzum vardır. Aksi takdirde, bugünkünden daha vahim vaziyetler hasıl olabilir" ifadesi, Kıbrıs'ta Kilise ve din adamlarının politika ve politikacılar üzerinde etkili olduklarının ilk kez bir Türkiye Cumhuriyeti devlet adamı tarafından ve resmi ağızdan, uluslararası bir platformda vurgulanması bakımından önemlidir. Zorlu'nun henüz o tarihte belirttiği, "Kilise'nin siyasetteki etkinliğinin engellenmemesi durumunda, gelecekte daha olumsuz olaylar olacağı" görüşü de doğru bir öngörü olarak 1955-58 ve 1963-74 döneminde Kilise organizasyonunda düzenlenen olaylarla acı şekilde doğrulanmıştır.¹¹⁷

Büyük umutlarla toplanan Konferans, Konferans'ın devam ettiği sırada, İstanbul'da meydana gelen ve 6-7 Eylül Olayları olarak bilinen olayların yarattığı olumsuz havanın da etkisiyle bir sonuç alınamadan 7 Eylül'de dağılıyordu

¹¹⁶ GÖKTÜRK, 1974 Öncesi Türkiye'nin Kıbrıs Politikası s.53.

¹¹⁷ GÖKTÜRK, 1974 Öncesi Türkiye'nin Kıbrıs Politikası, s.53-54

Londra konferansı bitmeden bir gün önce 6 Eylül'ü 7 Eylül'e bağlayan gece Selanik'teki Atatürk'ün evine bomba konulması haberinin Türkiye'de duyulması ve büyük tepki ile karşılanması İstanbul'da 6-7 Eylül Olayları adıyla tarihe geçen olayların patlak vermesine neden oldu.

Londra konferansında öne sürülen tezler nedeniyle kamuoyu Türkiye'de alevlendiriliyordu. 6 Eylül günü, İstanbul'da öğleden sonra yayınlanan İstanbul Expres Gazetesi¹¹⁸ Atatürk'ün doğduğu Selanik'teki eve Yunanlıların bomba attığı ve evi tahrip ettiği haberini olağanüstü başlıklarla Türk kamuoyuna duyurdu.¹¹⁹

İstanbul bir anda büyük bir duyarlılığa girdi. Gençleri örgütleyen "Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti", taksim meydanında bir gösteri düzenledi. Gösteri kısa bir süre sonra denetimden çıkarak, alanı dolduran binlerce kişi, Beyoğlu'ndan başlayarak İstanbul'un varlıklı yörelerindeki özellikle tüm azınlık mağazaları, kiliseleri tahrip edildi, bazı mezarlıklarda süslü mezar taşları kırıldı. Tepkiler azınlıkların yoğun olduğu bazı semtlere konutlara saldırılara kadar yöneldi.¹²⁰

İstanbul'da saat 19.00'da Pangaltı'da sahibi Rum olan Haylayf Pastanesi'ne başlayan 6-7 Eylül olaylarında resmi Türk kaynaklarına göre 4.214 ev, 1.004 işyeri, 73 kilise, 1 sinagog, 2 manastır, 26 okul ile aralarında fabrika, otel, bar vb. yerlerin bulunduğu 5.317 tesis saldırıya uğramıştır. Olaylarda çeşitli yaralanma ve ölüm olayları da meydana gelmiş olup bu konuda da farklı rakamlar dile getirilmiştir. 300 ile 600 arasında değişen bir yaralı miktarı söz konusu olup bu rakamlara yalnızca mağdurlar değil, yaralanan suçlular da dâhildir, ayrıca 11 kişinin öldüğü ve 260 kadının tecavüze uğradığını belirten kaynaklar olmakla beraber çok sayıda kadının bu durumu gizlemiş ve hastanede tedavi olmaktan kaçınmış olabileceği de düşünülürse, tecavüz kurbanlarının sayısının gerçekte daha yüksek olduğu söylenebilir.¹²¹

6/7 Eylül 1955 tarihinde başlayan ve özellikle İstanbul'da yaşayan azınlıklara yönelik olarak gerçekleştirilen bu tahrip, yağma ve yıkım hareketi daha sonraki

¹¹⁸ İstanbul Ekspres'in sahibi Mithat Perin (Demokrat Parti milletvekili) ve Yazı İşleri Müdürü Gökşin Sipahioğlu, Selanik'te bombanın patlayacağını önceden bildiklerinden kâğıt stoku bile yapmışlar böylece günlük tirajı 30 bin civarında olan İstanbul Ekspres, 6 Eylül günü tam 300 bin adet basılmıştır. GÜRCAN, Gürhan, *6-7 Eylül 1955 Olayları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2006, s.69

¹¹⁹ ÇOPUR, 1974 Barış Harekâtı ve Anılar, s.20

¹²⁰ MÜTERCİMLER, Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı, s. 70

¹²¹ GÜRCAN, *6-7 Eylül 1955 Olayları*, s.89,95

süreçte de Türkiye'nin başını çok ağrıtabilecek bir sorun olarak da tarihe geçer. Mal ve cana verilen zarar ve tahribat yanında pek çok inanç merkezinin de yağmalanması ve tahrip edilmesi bir Batı ülkesi olarak Türkiye'yi modern Avrupa ve dünya kamuoyu karşısında zor duruma düşürdü.¹²²

İngiltere konferansın başarısızlığa uğramasından sonra Kıbrıs'taki terör olaylarına karşı daha etkili önlemler almak amacıyla 30 Ekim 1955'te Sir John Harding adlı bir İngiliz mareşalini vali olarak adaya gönderdi.¹²³ Vali Harding Kıbrıs'a gelince hemen Makarios ile ve Türk toplumunu liderleriyle görüşme yaptı. Vali muhtariyet verilmesini öne sürdü ve halka bunu benimsetmeye çalıştı, tedhişçiliğe karşı halkın harekete geçmesini istedi.¹²⁴ Rumlar valinin bu isteğini olumsuz karşıladılar. Makarios içişlerinde Türklerle iş birliği yapılması için getirilen önerileri reddetti.

Kıbrıs'ta tedhiş eylemlerinin yoğunlaşması üzerine Kıbrıs valisi Sir John Harding, 9 Mart 1956 tarihinde çıkarmış olduğu tutuklama emri ile EOKA liderliği konumunda olan Kıbrıs başpiskoposu Makarios, Girne Metropolitisi Kirianos, aynı Metropolitlik Sekreteri Polikarpos İoannides ve Lefkoşe Faneromeni Kilisesi papazlarından Papa Stavrosu tutuklatarak Hint Okyanusundaki Seychelles Adasına sürgüne gönderdi. Daha sonra EOKA lideri Grivas'ın adayı terk etmesi üzerine 8 Mart 1959 tarihinde adaya döndü.¹²⁵

Yunanistan 1956 yılının sonbaharında Kıbrıs halkının geleceğini tayin etme hakkının tanınması adı altında Kıbrıs'ın Yunanistan ilhaki talebini BM'ye götürmüş, fakat BM ilgili milletler arasında barışçı bir şekilde halledilmesine karar vermiştir.

İngiltere, Kıbrıs konusuna bir çözüm yolu bulmak için çalışmalarına ve bu arada anayasa değişikliğine yönelik girişimlerde bulundu. 14 Temmuz 1956'da İngiliz hükümeti, hukukçu Lord Radcliff'i anayasa reformu komiserliği makamına atadı. Lord Radcliff bir anayasa tasarısı hazırlattı. Bu anayasa ile Kıbrıs muhtar bir idare (self-goverment) verilecek ve iyi çalıştığı takdirde self-determination hakkı verilmesi düşünülecekti. Türkiye planı kabul etti, Yunanistan resmen ret etti.

¹²² KESER, Ulvi, "Kıbrıs Sorunu Bağlamında Türkiye'de 6/7 Eylül 1955 Olaylarına Kesitsel Bir Bakış" *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: XII, Güz 2012, S: 25, s.221-222

¹²³ MÜTERCİMLER, Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı, s. 71

¹²⁴ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s182-183

¹²⁵ EGELİ, Sabahattin, *1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Nasıl Yıkıldı*, Kastaş Yayınevi, 1991, s.17-18

1956 yılı genel olarak 6/7 Eylül olaylarının yarattığı havanın baskısı altında geçmiştir. Türk –Yunan ilişkileri gittikçe gerginleşmiştir.

1957 yılının başında İngiltere Kıbrıs Adasında EOKA ‘ya karşı büyük bir harekâta girişti, bu harekât sonucunda EOKA liderlerinin çoğu öldürüldü veya yakalandı. Bunun üzerine 14 Mart 1957 tarihinde EOKA mütareke ilan etti ve Makarios serbest bırakıldığı takdirde, tedhiş hareketinin geçici olarak durdurulacağını ilan etti.

20 Mart 1957’de İngiltere Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd, Makarios’a adadaki şiddetin durması yönünde bir açıklama yapması koşuluyla Kıbrıs’a dönmek şartıyla serbest bırakılabileceğini ilettili. Makarios böyle bir açıklama yapmamasına rağmen Nisan ayında Kıbrıs’a dönmek şartıyla Seychelles’den ayrılma izni verildi ve o da Atina’ya gitti.¹²⁶

Makarios’un serbest bırakılmasından sonra, İngilizler Türkiye ve Yunanistan arasında diplomatik temaslar kurarak görüş ayrılıklarını gidermek ve EOKA’cı idam mahkûmlarının canlarını bağışlayarak hava yumuşatılmaya çalışıldı. Fakat üçlü konferans gayretleri olumlu sonuç vermedi, çünkü Yunanistan peşinen self-determinasyon’un kabulünü şart koşuyordu.

1957 yılı sonlarında birçok siyasi çevrede, Kıbrıs’a bağımsızlık verilmesi fikri hâkim olmaya başlamıştı.¹²⁷

EOKA saldırılarının arttığı dönemde Türkler kendilerini koruyacak örgütlenmeye gitti. Ardından da EOKA’ya karşı Türk nüfusu korumak için Bu Kasım 1957’de Türk Mukavemet Teşkilatı kurulmuş ve Ağustos 1958’den itibaren Türk Silahlı Kuvvetleri’nin teşkilatın idaresini fiilen ele almasıyla aktif direniş başlamıştır Rauf Denktaş, Burhan Nalbantoğlu ve Kemal Tanrısevdi tarafından kurulan TMT’nin (Türk Mukavemet Teşkilatı)¹²⁸ üç kurucusundan biri olan KKTC Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf Raif Denktaş’ın EOKA ile tanışması ve mücadelesi TMT’nin kuruluşundan önce yapmakta olduğu savcılık görevi dönemine dayanır.¹²⁹ Bu tarihten sonra Kıbrıslı Türklerin güvenliğini sağlamak ve siyasi hareketlerini yürütecek önemli bir örgüt oldu.

¹²⁶ ARMAOĞLU, Kıbrıs Meselesi (1954-1959), s.331

¹²⁷ ALASYA, Tarihte Kıbrıs s.188

¹²⁸ İSMAİL, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Doğuşu, s.12

¹²⁹ KASAPÖĞLU, Kıbrıs’ta Yerel Bir Mukavemet Örgütü, s.51

TMT'nin kuruluşu 1 Ağustos 1958'de tamamlandı. Ancak bu örgütün kurulma kararı 27 Temmuz 1957 tarihinde verildi.¹³⁰ TMT 9 Eylül, Volkan ve Kara Çete gibi küçük örgütleri de sinesine alarak toplanır, disiplinli, tam teşekküllü bir teşkilat olarak ortaya çıkar bu tarih 1 Ağustos 1958'dir.¹³¹

TMT'nin kuruluş amaçlarını şöyle sıralayabiliriz.

1. Kıbrıs Türklerinin can ve mal güvenliğini sağlamak.
2. Enosise ve bu uğurda yapılan girişimlerle estirilen teröre karşı durmak.
3. Türklere yapılacak saldırıları geri püskürtmek.
4. Türk toplumunun birliğini ve bütünlüğünü sağlamak, komünizme karşı mücadele etmek.
5. Rumlara ve İngilizlere karşı Kıbrıs Türklerinin haklarını savunmak.
6. Anavatan Türkiye ile sıcak ilişkiler ve Türk toplumunun anavatana bağlılığını sürdürmek.¹³²

Ancak Türkiye tarafından desteklenmeyen bir mücadelenin başarıya ulaşmayacağı düşünülmesi nedeniyle, bu dönemde herhangi bir yapılanmaya gidilmediği gibi herhangi bir lider de belirlenmedi. Rauf Denктаş, 2 Ocak 1958 günü Dr. Fazıl Küçük'le gittiği Ankara'da Türkiye Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu'yla görüştü ve konudan bahsetti. Zorlu Denктаş'a gönderirlerse silah alıp alamayacaklarını sorunca Denктаş alabileceklerini söyledi. Fatih Rüştü Zorlu konuyu Genelkurmay Başkanlığı'na bildirdi. Konuyla ilgili olarak birkaç ay süren değerlendirmeler sonrasında örgütün kurulması için izin çıktı ve bu iş için Daniş Karabelen görevlendirildi. İzinde hükümetin Türk Silahlı Kuvvetleri'nin adının bu olaya karıştırılmaması da kesin bir dille emrediliyordu.¹³³

Kıbrıs'ta EOKA faaliyetlerine devam ederken 2 yıllık hizmet süresi biten Vali Harding'in yerine Sir Hugh Foot tayin edildi. Yeni Validen meselenin halledilmesi için Türk ve Rum liderle temas edilmesi isteniyordu.

¹³⁰ MÜTERCİMLER, Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı, s. 75

¹³¹ SATAN, Ali, ŞENTÜRK, Erdoğan, *Tanıkların Diliyle Kıbrıs Olayları (1955-1983)*, İstanbul, Tarihçi Kitabevi, 2012, s.304 (TMT Genel Başkanı Yılmaz Bora ile mülakatından)

¹³² İSMAİL, Sabahattin, *1571'den Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne Kıbrıs sorunu: (iç etkenler)*, İstanbul, K.K.T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı Yayınları. 1986, s.98

¹³³ EMİRCAN, M. Salih, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Tören, Bayram ve Anma Günleri*, 2007, Kıbrıs Türk Mücahitler Derneği Yayınları, s. 80-95

1958 Yılıının ilk günlerinde Rumlar ve Türkler arası çatışma ilk kez keskinleşti ve Yunanistan ve Türkiye hükümetleri arasında tansiyon arttı. Grivas adanın tümünde İngiliz mallarına karşı bir boykot başlattı ve sabotaj saldırılarına girişti.

1958 yılının mayıs ayında Vali Foot ile İngiltere'nin Atina ve Ankara Büyükelçileri Londra'ya çağrıldı. Başbakan, Dışişleri Bakanı, Sömürgeler Bakanı, Vali ve elçilerin katıldığı toplantılarda Kıbrıs hakkında görüşmeler yapıldı. Yapılan görüşmeler sonucunda 19 Haziran 1958 tarihinde Macmillian'ın¹³⁴ planı açıklandı.

Bu plana göre:

1. Adadaki toplumlar (Türkler ve Rumlar), ve İngiltere, Yunanistan ve Türkiye arasında ortaklık kurulacaktır.
2. Adadaki her cemaatin kendi işlerinde otonomisi kullanabileceği bir temsili hükümet kurulacaktır.
3. Kıbrıslı Türk ve Rumlar çift tabiiyet kullanabilecek, adanın statüsü 7 sene değişmeyecektir.
4. Adadaki olağanüstü tedbirler kaldırılacak ve iç idare yerli toplumlar tarafından yürütülecektir. Bu sistem iyi işlediği ve barış sağlandığı takdirde, İngiltere adanın idaresini Türk ve Yunan hükümetleriyle paylaşabilecektir.¹³⁵

Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar bu öneriyi parçalanmaya eşdeğer olduğunu söyleyerek ret ettiler. Macmillan Planı kabul edilmedi ama İngiltere uygulamaya koydu ve plan gereğince Türkiye temsilcisinin 1 Ekim 1958'de resmen ve fiilen göreve başlaması üzerine Yunanistan Aralık 1958'de Türkiye temsilcileri ile Kıbrıs problemini görüşmek üzere bir araya geldi. Katılımcılar ilk kez ne Enosis ne de parçalanmayı öngörmeyen, bağımsız Kıbrıs kavramını görüştüler.

1958 yılı Kıbrıs konusunun sonuca bağlanması istikametinde büyük ilerleme kaydedildiği bir yıl olmuştur. 1958 yılının aralık ayında ortaya çıkan "Bağımsız Kıbrıs" formülü Türk ve Yunan taraflarının kısmen birbirine yaklaştırmıştır.

¹³⁴Macmillan (10 Şubat 1894–ö.29 Aralık 1986), Muhafazakâr Parti üyesi İngiliz siyasetçisi, 1957-1963 arası İngiltere Birleşik Krallık başbakanı, 19 Haziran 1958 tarihinde açıklanan Macmillan planının mimarıdır. Bu planla yedi yıllık bir geçiş dönemi çerçevesinde adaya siyasi otonomi tanınmıştır. Adadaki Türklerin ve Rumların siyasi hakları belirlenmiştir. MÜTERCİMLER, Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı, s. 36

¹³⁵ÇOPUR, 1974 Barış Harekâtı ve Anılar, s. 36

3-Temsilciler Meclisi %70 Rum ve %30 Türk olarak seçilecektir.

4-Din, eğitim, kültür ve kişisel statü ile ilgili konular ve münhasıran bir toplumla ilgili müessese ve menfaatlerle ilgili sorunlar, her toplumun kuracağı toplum meclislerinin yetkilerine girer. Toplum Meclisleri ile ortak organlar arasındaki yetki uyuşmazlığı, Anayasa Mahkemesi kararıyla çözümlenecektir. Zürih Antlaşmasıyla Türk ve Rum Toplumlarının Kıbrıs Devleti'nde ayrı ayrı varlıklarını korumak olanağına kavuştukları esasta belirtilmiş oluyordu.

5-Kıbrıs Cumhuriyeti'nin resmi dilleri Türkçe ve Rumca olacaktır.

6-Devlet makamları ve toplumlar, resmi bayramlarda Kıbrıs Cumhuriyeti bayrağı ile birlikte Türk ve Yunan bayrağını asmak hakkına haiz olacaklardır.

7-Türk ve Rum toplumları, Türk ve Yunan milli bayramlarını da kutlamak hakkına sahip olacaklardır.

8-Devletin yürütülmesi, %70 Rum, %30 Türk kamu görevlisi aracılığıyla olacaktır. Türk ve Rum toplumlarının katılımıyla kurulması öngörülen devletin ordusu, %60'ı Rum ve %40'ı Türk olmak üzere 2000 kişiden oluşacaktır.

9-Ayrıca %70'i Rum ve %30'u Türk olmak üzere 2000 kişiden oluşan bir polis ve jandarma gücü kurulacaktır.

10-Kıbrıs Adasının 5 büyük kasabasında (Lefkoşa, Magosa, Larnaka, Limasol, Baf) Türk toplumuna ayrı belediyeler kurma hakkı tanınacaktır. Aynı topluma mensup kişiler arasındaki hukuk ve ceza davaları, o topluma ait hâkimlerin görevlendirdiği mahkemeler tarafından görülecektir.¹³⁸

Kıbrıs'a bağımsızlık verilmesi konusunda önemli bir öneme sahip olan Zürih Antlaşmasının, İngiltere ve Kıbrıslı Türk ve Rum toplulukları tarafından da tasvibi gerekiyordu. Bunun üzerine Rum Cemaatini temsilen Makarios, Kıbrıs Türk cemaatini temsilen Dr. Fazıl Küçük'ünde katıldığı İngiliz ve Yunan Başbakanlarının da hazır bulunduğu İngiltere'de Londra'da iki gün süren müzakereler sonunda 19 Şubat 1959 tarihinde Londra antlaşması imzalanmıştır. Türkiye Başbakanı Adnan Menderes toplantı öncesi Londra'ya iniş yaparken geçirdiği uçak kazası sonucu antlaşmayı tören bitiminde İngiliz ve Yunan Başbakanları hastaneye gelerek elleriyle

¹³⁸ KOÇ, Süleyman, *Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar*, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005, s.168-169

imzalattılar. Yapılan bu antlaşmalar TBMM müzakere edildikten sonra 4 Mart 1959 da 138 oya karşılık 347 oyla kabul edilmiştir.¹³⁹

Bu antlaşmaları esas alarak hazırlanan Kıbrıs Anayasası, garanti ve ittifak antlaşmaları da 15-16 Ağustos gece yarısı imzalanarak, Kıbrıs bağımsız bir cumhuriyet haline geldi.¹⁴⁰

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ile Rumlar Enosis, Türkler de taksim tezinden vazgeçmiş görünerek, sorunu zoraki olarak çözüme ulaştırma yolunu seçerken, İngiltere adadaki üslerini güvence altına almıştır. Bu çözüm itibariyle uluslararası boyut kazanan Kıbrıs sorunu, biraz biçim değiştirerek 1960 sonrasında da sorun olmaya devam etmiştir.¹⁴¹

¹³⁹ ÇOPUR, 1974 Barış Harekâtı ve Anılar s. 38-39

¹⁴⁰ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.195

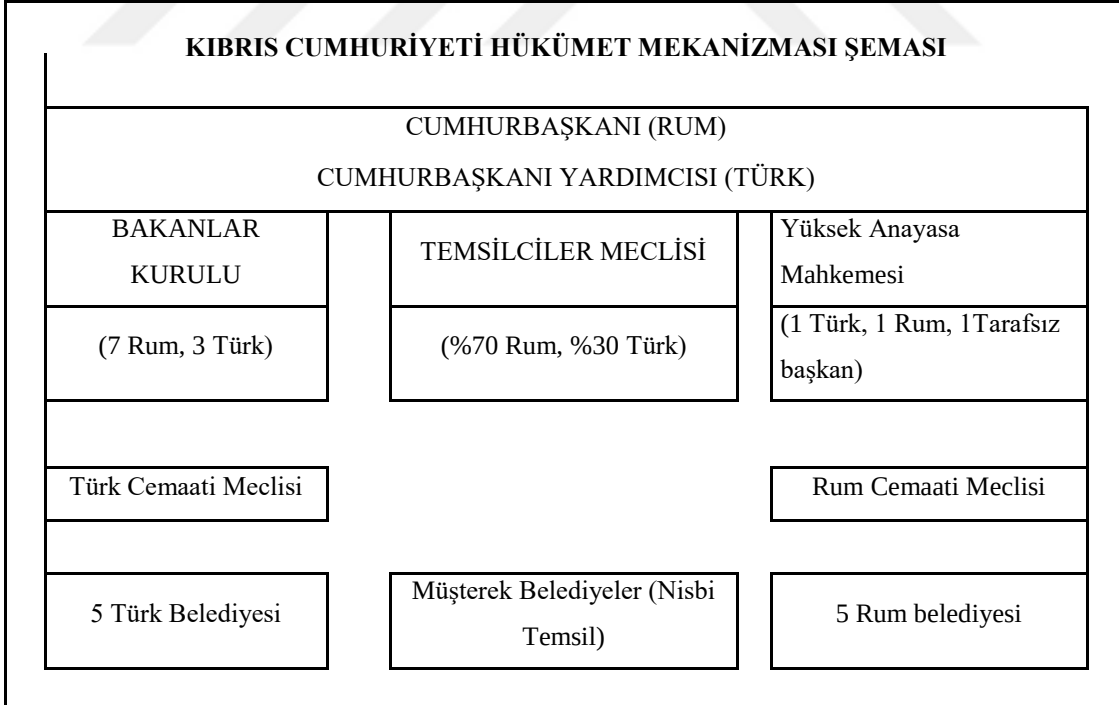
¹⁴¹ MÜTERCİMLER, Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı, s. 84

İKİNCİ BÖLÜM:

KIBRIS CUMHURİYETİ

2.1. Kıbrıs Cumhuriyeti 1960-1963 Dönemi

Zürih-Londra antlaşmaların imzalanmasının ardından 199 maddeden oluşan Kıbrıs Anayasasına göre Kıbrıs, Cumhurbaşkanı Rum ve yardımcısı Türk olmuş ve kendilerine veto hakkı verilmişti. Sivil idarede %70 Rum, %30 Türk unsur bulunacaktı. Bağımsız Kıbrıs'ın 200 kişilik bir askeri güç oluşturulmuş ve bu gücün %60'ı Rumlardan %40'ı ise Türklerden teşekkül ettirilmişti. Ayrıca yasama meclisi %70 Rum, %30 Türklerden oluşturulmuştu. 7 Rum'a karşılık 3 Türk'ün yer aldığı bir bakanlar kurulu ve genel seçimlerde toplumların ayrı oylamayla 7/3 oranında seçeceği 50 üyeli temsilciler meclisinden oluşan bağımsız bir cumhuriyet olacaktı.¹⁴²

Tablo-1. Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümet Mekanizması Şeması¹⁴³

¹⁴² ÇOPUR, 1974 Barış Harekâtı ve Anılar s.39

¹⁴³ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s. 208

Yasaların uygulanması ve vergiler gibi önemli konularda her iki toplumun temsilcilerinin ayrı ayrı çoğunluk oyu aranacaktı. Anayasaya eklenen Garantörlük ve İttifak Antlaşması'na göre Türkiye, İngiltere ve Yunanistan anayasa ihlal edildiği zaman birlikte ya da tek başına adaya müdahale edebilecekti. Hukuk sistemi de bir Rum ve bir Türk'ten oluşan ve tarafsız bir ülkeden sözleşmeli bir hâkimin başında bulunduğu Anayasa Mahkemesi'nin başkanlığı altında yürütülecekti. Buna ilaveten anayasaya göre adadaki diğer Hristiyanları da içeren Rum toplumu ve Türklerden oluşan iki ayrı toplumun din, kültür ve eğitim meseleleri için ayrı mahkemeleri olacaktı. Hükümetin tüm yapısı oluşumu ve faaliyetlerinde iki toplumluluğun altını çizmiş ve iki toplumun farklılığı ve ayrımı korumuştur. Türkler, Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasına göre azınlık değil, eşit hak ve şartlara sahip milli varlık olarak kabul edilmişti.

Anlaşma uyarınca Türkiye, Yunanistan ve İngiltere için Kıbrıs Cumhuriyeti “en çok ayrıcalıklı ülkeler” olarak gösterilmekle beraber, kendi toplumları için mali yardımda bulunma serbestisi tanındı. Anlaşmalar gereğince Türk ve Yunan askerlerine adada belli yerlerde garantör devlet olarak üs kurma hakkı verildi ve 16 Ağustos günü antlaşmalar gereğince adaya 950 Yunan ve 650 Türk askeri çıktı. Türk askeri Magosa'dan karaya çıktı ve böylece Osmanlı yönetiminin adanın İngilizlere kiralanmasından 82 yıl sonra Kıbrıs'ta Türk bayrağı yeniden dalgalanmış oldu.¹⁴⁴

Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı'na Başpiskopos Makarios, yardımcılığına da Kıbrıs Türk Toplum Lideri Doktor Fazıl Küçük getirildi.¹⁴⁵

İlk milletvekili seçimleri 31 Temmuz 1960, ilk Cemaat Meclisi üyeleri seçimleri ise 7 Ağustos 1960 tarihinde yapıldı. Seçimler çoğunluk sistemiyle ve sömürge yasaları temelinde gerçekleştirildi. Kıbrıslı Rumlara ayrılan 35 sandalyeden 30'u Makarios taraftarları ve 5 tanesi de AKEL'in adayları kazandı. Kıbrıslı Türklere ayrılan 15 sandalyeyi de Dr. Fazıl Küçük 'ün taraftarları kazandı.¹⁴⁶

Anayasa, Kıbrıs'ın resmen koloni statüsünden çıktığı ve cumhuriyet olduğu gün olan 16 Ağustos 1960'da yürürlüğe girdi. Bir ay sonra, yeni cumhuriyet BM

¹⁴⁴ İSMAİL, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu, ss.21-30

¹⁴⁵ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s.68

¹⁴⁶ SATAN, Ali, ŞENTÜRK, Erdoğan, *Tanıkların Diliyle Kıbrıs Olayları (1955-1983)*, İstanbul, Tarihçi Kitabevi, 2012, s.280-284 (1960 Kıbrıs Meclis Üyesi Ümit Süleyman Onan İle Mülakatından)

üyesi oldu ve 1961 baharında İngiliz Milletler Topluluğu'na (Commonwealth) kabul edildi. Kıbrıs, BM üyesi olduktan sonra Türkler ve Rumlar arasında sorun olduğu zaman BM her soruna müdahil oldu. Aralık 1961'de Kıbrıs Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası'na üye oldu.

2.1.A. Kıbrıs Cumhuriyetin İşleyişi ve Anlaşmazlık Konuları

2.1.A.1. Bakanlar Kurulundaki Oylamalar

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Anayasasının 46.Maddesinin 2.Fıkrasına göre Bakanlar Kurulu 7 Rum ve 3 Türk'ten oluşmasını öngörüyordu. Rum Bakanlar Rum Cumhurbaşkanı, Türk Bakanlar Türk Cumhurbaşkanı tarafından seçilmekteydi. Bakanlar kurulunda kararlar salt çoğunlukla alınmaktaydı. Cumhurbaşkanı veya yardımcısının veto hakları bulunmaktaydı. Türk tarafı Savunma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Tarım Bakanlığını aldı.¹⁴⁷

Bakanlar Kurulu'nda Rumlara çoğunluk sağlayan bu orantı ancak çoğunluğun iyi niyetli tavırları istismar etmemesi ile işleyebilirdi. Ancak Rum bakanlar alınan kararlarda iyi niyet göstermemişler çoğunluğa dayanarak kararlar alma yoluna gitmişlerdir.¹⁴⁸

Bakanlar Kurulunun kararlarına örnek olarak belediyeler konusu gösterilebilir. Kıbrıs Anayasasına göre her iki toplumunda 5 büyük şehirde ayrı belediyelere sahip olmasını öngörmesine karşın, Makarios, Türk Belediyelerinin hukuken tanınmasını Kıbrıs'ın taksimine doğru bir adım olduğu iddiası ile bağımsız Türk Belediyelerinin kurulması için çıkarılması gereken yasayı çıkartmadı ve 31 Aralık 1962 tarihinde çoğunluğu elinde bulunduran Temsilciler Meclisi, bu konuyla ilgili yasayı yapmamış ve reddetmiştir. Bakanlar Kurulu da Rum üyelerin çoğunluğu ile belediyeleri İnkişaf Encümeni olarak tanımlayan bir karar almıştır. İngilizlerin seneler önce kabul ettikleri Saha İnkişaf Komitesi kanunun kabul etti. Bu kanun üyelerin seçimle değil hükümet tarafından tayin edilerek komisyon teşkil edilmesi

¹⁴⁷ SATAN, Ali, ŞENTÜRK, Erdoğan, *Tanıkların Diliyle Kıbrıs Olayları (1955-1983)*, İstanbul, Tarihçi Kitabevi, 2012, s.159 (1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Sayıştay Başkanı Rüstem Tatar İle Mülakatından)

¹⁴⁸ Tarım Bakanı olan Fazıl Pülümür'ün yardımcılığına ipleri ellerinde tutmak için Makarios'un isteği ile en azılı EOKA'cayı koydular. SATAN, ŞENTÜRK, *Tanıkların Diliyle Kıbrıs Olayları (1955-1983)*, s.159, (1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Sayıştay Başkanı Rüstem Tatar İle Mülakatından)

esasına dayanıyordu.¹⁴⁹ Bu karar Türk tarafının Anayasa Mahkemesine başvurusu ile ancak iptal edilebilmiştir.

2.1.A.2. Anayasa Mahkemesi Kararları

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 153. Maddesine göre tarafsız bir hâkimin başkanlığında bir Türk ve bir Rum yargıçtan oluşan Anayasa Mahkemesi¹⁵⁰ Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yaşadığı 3 yıl boyunca kritik kararlar almıştır.

Anayasa Mahkemesinin Başkanlığına Alman Anayasa Profesörü E. Forsthoff getirilmiştir. Anayasa Mahkemesine gerek belediyeler konusunda gerekse 60/40 oranında kurulması öngörülen ordu konusunda önemli davalar açılmıştır.

Kıbrıs Türk tarafının açtığı bu davaların düşürülmesi veya olumsuz sonuçlanması için Rumlar ve Cumhurbaşkanı Makarios tarafından yargıçlar üzerinde büyük baskı kurulmuş ve tehditler savrulmuştur. Özellikle belediyeler konusunda büyük baskılar yapılan yargıç Forsthoff baskılara dayanamayarak istifa etmiş ve kendisine yapılan baskıları açıklamıştı. Makarios belediyeler konusunda mahkemenin kararında önce yaptığı açıklamada kararın aleyhte olması halinde bu karara uymayacağını açıklamıştı.¹⁵¹

2.1.A.3. Veto Hakkı

Kıbrıs Anayasasının 50. Maddesi ile cumhurbaşkanı ve cumhurbaşkanı yardımcısına bakanlar kurulu ve Temsilciler Meclisi kararlarını veto etme hakkı verilmişti. Türk olan Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dışişleri, Savunma ve Güvenlik konularında veto hakkını kullanabilmekteydi. Ayrıca anayasa mahkemesine başvurma hakkına sahipti. Veto hakkı Rumların cumhuriyetin kuruluş, amaç, ilke ve niteliğine ve anayasaya ters kararlar alarak, Türkler aleyhine uygulamalar içine girmelerini önliyordu. Cumhuriyetin yaşadığı süre boyunca anayasanın bu maddesinin iptali veya etkisizleştirilmesi için her türlü çabayı göstermişlerdir

Bu anlayış ve güvenle Rumlar, Makarios ve EOKA'cılar adada Türkleri bezdirecek ve yıldıracak etkinliklere giriştiler. Başlıca çekişme nedeni, birliklerin 6/4 oranında kompozisyonun Kıbrıs ordusunu emretmesiydi. Makarios tam bir bütünleşme istedi, Fazıl Küçük ayrılmış bölükleri tercih etti. 20 Ekim 1961'de Küçük

¹⁴⁹ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.214-215

¹⁵⁰ Alman Hukukçu Prof. Dr. Forsthoff'un başkanlığında, Türk üye Necati Münir Ertegün ve Rum üye Mihail Triantafillidis'den oluşan Mahkeme, 1960 yılı Ekim ayında açıldı.

¹⁵¹ İSMAİL, Sabahattin, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, Lefkoşa, Dilhan Ofset, (1992), s.59

Cumhurbaşkanı Yardımcısı olarak anayasal veto hakkını kullandı¹⁵² ve birleşik kuvvetler önerisini ret etti. Makarios da ülkenin herhangi bir orduyu besleyemeyeceğini bildirince ulusal bir ordunun kurulması planı işlemedi.

Makarios'un Kıbrıs Anayasasıyla cumhurbaşkanı yardımcısına verilen veto hakkını ve yerel yönetimde Türklere verilen hakları kaldırmak istemesi, 1963 Kanlı Noel Olaylarının çıkmasına yol açtı.¹⁵³

2.1.A.4. Temsilciler Meclisi

Kıbrıs Anayasasının 6. Maddesine göre yasama yetkisi her iki halkın cemaat meclislerine tanınan konular dışında kullanılmak üzere, 35'i Rum 15'i Türk olmak üzere toplam da 50 kişiden oluşan Temsilciler Meclisine verilmişti. Temsilciler Meclisi 16 Ağustos 1960 tarihinde açıldı. İlk Meclis Başkanı Rum Glafkos Klerides seçildi, Başkan Yardımcısı da Türk Dr. Orhan Müderrisoğlu seçildi, Meclisteki Başkanlık, başkanlık sistemine dayalı bir sistemdi; başkan ve başkan yardımcısı ve bakanlar kurulu toplanır tasarılar karar verir ve meclise gönderirdi. Bakanlar Kurulunun meclise gönderdikleri tasarılar mecliste ilgili komisyonlara havale edilerek gerekli çalışmalar yapıldıktan sonra mecliste kabul edilip geçerdi.¹⁵⁴

Anayasanın emrettiği belediyelerin kurulması, vergi, ordunun kurulması v.b gibi konularda temsilciler meclisinde sert tartışmalar yaşanmış, meclis bu konularda iki halk arasında güveni geliştirme yerine güvensizliği besleyen bir odak haline geldi. Türk bölgelerini geliştirecek kararlar da engellendi.

Yaklaşık 3 sene 3 ay açık kalan Temsilciler Meclisi 21 Aralık 1963 tarihinden sonra meclise gitme olanağı kalmadı. 23 Aralık 1963 tarihinden sonra Rumlar Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük'ün dairesine girip bütün daireyi içinde ne varsa yağma edip boşalttılar. Gerek Dr. Fazıl Küçük ve personelinin oraya giripte çalışma olanağı kalmadı. Tarım Bakanı Fazıl Gülver, Sağlık Bakanı Niyazi Manyera ve Sağlık Bakanı Osman Örek'in de artık mecliste çalışma olanağı kalmadı.¹⁵⁵

¹⁵² Dr. Küçük'ün üç yıl süren Kıbrıs Cumhuriyeti boyunca Cumhurbaşkanı Yardımcısı olarak veto yetkisini kullandığı tek yasa, adı geçen yasadır. GÖKTÜRK, *1974 Öncesi Türkiye'nin Kıbrıs Politikası*, s.148

¹⁵³ EROL, *Kıbrıs Politikalarında Lider Rauf Denktaş'ın Rolü*, s.49

¹⁵⁴ SATAN, ŞENTÜRK, *Tanıkların Diliyle Kıbrıs Olayları (1955-1983)*, s.283, (1960 Kıbrıs Meclis Üyesi Ümit Süleyman Onan İle Mülakatından)

¹⁵⁵ SATAN, ŞENTÜRK, *Tanıkların Diliyle Kıbrıs Olayları (1955-1983)*, s.284, (1960 Kıbrıs Meclis Üyesi Ümit Süleyman Onan İle Mülakatından)

2.1.A.5. Kamu Hizmetlerindeki Oranların Uygulanması

Kamu Hizmetlerinde Rum tarafının 70/30 oranını uygulamak istememesi, iki halk arasında bir diğer ihtilaf konusunu oluşturmuştur.

Kamu Hizmeti Komisyonu'nun Rum üyeleri açılan münhalleri özellikle eski EOKA'cılar yerleştiriyorlardı. Anayasanın emredici kurallarına karşı 70/30 oranını uygulamaya yanaşmıyordu. Bu ayrımcı tutum, Türk aydınları arasında işsizliği ve göçü teşvik ettiği gibi güvensizliği körükleyen başlıca etkenlerden biriydi. Rumların böyle bir uygulamaya girmesindeki temel hedef, devleti bütünüyle bir Rum devleti haline getirmek ve tüm kamu kurumlarına Rumları yerleştirmektir. Kamu hizmetine alınan eski EOKA'cılar bu kurumlarda çalışan Türk memurları baskı altına almaya çalışıyordu.

7 Rum, 3 Türk üyeden oluşan Kamu Hizmeti Komisyonu; Rum üyelerin oyları ile yaptığı tek taraflı atamalara yöneltilen eleştirilere karşı, Türkler içinde okumuş insan olmadığını ileri sürüyordu. Oysa o dönemde adada üniversite mezunu olan toplam 3274 kişiden 640'ı Türk (%19,5); 2634'ü ise Rum (%80,5) idi. Lise ve üniversite mezunu Türklerin toplam sayısı ise kamu hizmetinde gerekli %30 Türk oranının çok üstündeydi.¹⁵⁶

2.1.A.6. Ordu ve Polis Teşkilatındaki Sorunlar

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin esas yapısını belirleyen, Zürih'te imzalanan ve Londra'da onaylanan 27 maddelik antlaşmanın 14.ncü maddesi, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin %60'ı Rum, %40'ı Türklerden oluşan 2000 kişilik bir ordu kurulmasını öngörmekteydi.

İttifak antlaşması ile Kıbrıs'ta üçlü bir karargâh oluşturulması, 650 kişilik Türk ve 950 kişilik Yunan askeri birliğinin bu üçlü karargâha katılması ve kurulacak 2000 kişilik Kıbrıs Ordusu'nun eğitimini üslenmesi karara bağlanmıştı.

Rum tarafı diğer anayasal konularda olduğu gibi Kıbrıs Ordusu'nun ve üçlü karargâhın kuruluş ve işleyiş aşamalarında da işi yokuşa sürüyor, işlemleri geciktiriyordu. Tüm ayak direktmelere karşın Albay Turgut Sunalp komutasındaki Türk Alayı ve Albay Kumanakos komutasındaki Yunan Alayı, 16 Ağustos 1960'da adaya gelerek kendilerine tahsis edilen yerlere yerleşmişler ve Kıbrıs Ordusu'nun kurulması için gerekli hazırlıklar da Eylül sonunda başlamıştı. Ordu Komutanlığı'na

¹⁵⁶ İSMAİL, 100 Soruda Kıbrıs Sorunu, s.60

Yunanlı Tümgeneral Menelanos Pandelidis atanmıştı. Yardımcılığına da Lefke doğumlu Emekli kurmay Albay Hüsamettin Tanyar, Tuğgeneral rütbesiyle Türkiye tarafından 29 Eylül 1960'da atandı.¹⁵⁷

Kıbrıs cumhuriyetinin ordusunun oluşturulmasındaki en önemli sorun, ise eski EOKA militanlarının Kıbrıs Ordusu'na alınmasıydı. En önemlisi konu ise EOKA'cı Yorgacis'in İçişleri Bakanlığına getirilmesi idi.

Asıl amaçları anlaşmaların uygulanmasını engellemek olan Rumlar, bu ordu aracılığıyla Türk Toplumunu'nun eline silah verilmesini de önlemek adına, tartışmaları %60-40 oranında oluşturulacak ordunun karma mı, yoksa Türklerle Rumların iki ayrı birlik şeklinde mi düzenleneceği noktasında yoğunlaştırdılar. Türk tarafı, din, dil, gelenek, görenek yönünden ayrı özelliklere sahip iki toplum askerlerinin bir arada bulunmasının yaratacağı zorluklar gerekçesiyle, Türk ve Rum askerlerinin iki ayrı birlikten oluşmasını öneriyordu. Rum tarafı ise, iki toplumdan oluşacak ordunun da bütünlüğünü sağlamak adına hep birlikte ve aynı kampta bulunmaları konusunda ısrar ediyordu.¹⁵⁸ Bu gelişmeler doğrultusunda bakanlar kurulundaki Türk Bakanların karşı çıkmalarına rağmen Rum Bakanların oylarıyla ayrılığa gidilmemesine karar verildi ancak karar Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük, tarafından veto edildi.

2.1.A.7. Vergiler Konusundaki Sorunlar

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 78. maddesi, vergi konusunda Temsilciler Meclisi'nde alınacak kararlarda, her iki toplum milletvekillerinin ayrı ayrı yapacakları oylamalarda çoğunluk oyunu gerekli kılmaktaydı. 31 Aralık 1960'da süresi sona eren vergi yasalarının yerine, yeni vergi yasaları çıkarmayan Rum liderleri, uzatmalarla konuyu geçiştirmeye çalıştılar. 1961 Ocak- Mart döneminde, 3 aylık uzatmayı kabul eden Türk milletvekilleri, Rum liderliğinin Türklerden topladığı vergilerle Türk bölgelerinin kalkınması için harcama yapılmazken, Rum bölgelerine oluk gibi para akıtılmasına kullanma karşısında, ikinci bir uzatmayı ancak 3 aylık bir süre için kabul edeceklerini açıkladı. Ne var ki Rum liderliği, "Kıbrıslı Türklerle var olan diğer gerilimli sorunların çözümünde, Rumlara baskı yapma fırsatı vereceğine inandıkları için" bu öneriyi reddetti. Türk liderliğinin ve

¹⁵⁷ GÖKTÜRK, 1974 *Öncesi Türkiye'nin Kıbrıs Politikası*, s.146-147

¹⁵⁸ GÖKTÜRK, 1974 *Öncesi Türkiye'nin Kıbrıs Politikası*, s.147-148

milletvekilllerinin tüm iyi niyetli girişimlerine karşın, tek yanlı anayasa dışı tutumunu sürdürmekte ısrar eden Makarios, vergi dairelerine doğrudan emir vererek ilk 3 aylık sürenin dolduğu 31 Mart 1961'den sonra da vergi dairelerinin vergi toplamayı sürdürmelerini istedi. Türk liderliği ise bu yasa dışı uygulamayı protesto için halkı vergi ödememeye çağırdı. Makarios ise, Türklerin bu haklı tepkisi üzerine yangına adeta körükle gidiyor ve gerekirse 70/30 oranının hiç uygulanmayacağını, anayasanın kendisini kısıtlayan maddelerine uymayacağını açıklıyor ve tüm dünyada Türkleri suçlu göstermek için kampanya başlatıyordu.

2.1.A.8. Bağımsız Belediyeler Meselesi

Kıbrıs Adası İngiliz idaresinde iken belediyeler konusu belediye meclislerinde daima Rumların çoğunlukta olması Türk tarafına yeterince yatırım yapılamamasına neden olmuş yatırımların tümü Rum bölgelerine yapılmıştır.¹⁵⁹

Kıbrıs Anayasasının 173-1 maddesine göre 5 büyük şehir olan Lefkoşa, Mağusa, Limasol, Larnaka ve Baf'ta ayrı belediyeler kurulacak ve bu belediyeler kendi toplumlarının yaşadığı bölgelerin imarı için çalışacaktı. Anayasa belediyeler ilgili yasaların 6 ay içinde yapılmasını öngörüyordu.

Makarios Türk Belediyelerinin hukuken tanınmasının Kıbrıs'ın taksimine doğru bir adım olduğu iddiası ile bağımsız Türk Belediyelerinin kurulması için çıkarılması gereken kanunu çıkartmadı. 31 Aralık 1962 günü belediyeler kanunun uzatılması teklifini, çoğunluğu elinde bulunduran Temsilciler Meclisi reddetti.¹⁶⁰

Kıbrıslı Türkler Makarios'un bu tutumu karşısında 29 Aralık'ta 1962 tarihinde aldıkları bir kararla Türk belediyelerinin çalışmalarını sürdürmelerini kararlaştırıldı. Makarios yetkisi olmadığı halde Türk belediyelerini feshetti. Bakanlar kurulunun Rum üyeleri 2 Ocak 1963'te aldıkları bir kararla Türk Belediyelerini sınırlarını içine giren bölgeleri "inkişaf sahaları" ilan etti. Bu bölgelere inkışaf encümenleri atadı.

Türk tarafı bu olaylar karşısında Anayasa Mahkemesine başvurdu. Anayasa mahkemesi Bakanlar Kurulu kararını Anayasaya aykırı bularak iptal etti. Anayasa Mahkemesi ayrıca beş büyük şehirde ayrı belediyeler kurulması gerektiğine dair bir karar aldı. Anayasa Mahkemesi'nin Türkler lehine karar vermesi üzerine, aleyhlerine

¹⁵⁹ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.214

¹⁶⁰ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.215

iftira kampanyası açılan Mahkeme Başkanı Alman Prof. Dr. E. Forsthoff ile Sekreteri Dr. Heinze istifa etmek zorunda kaldılar. Daha sonraları Dr. Heinze 1960-63 dönemiyle ilgili değerlendirmesinde şu sonuca varmıştır: "Ortak bir yasama oluşturmadaki başarısızlık, ilgili tarafların beceriksizliğinden değil, yönetimdeki Kıbrıslı Rumların egemen kesiminin iş birliğine gitmek veya bir uzlaşmaya varmak çabası harcamayıp, var olan anayasayı göz ardı ederek artan bir inatla diretmelerinden ileri gelmektedir. Bu nedenle anayasanın uygulanabilirliği hiçbir zaman denenmedi. Anayasanın başarısızlığı bundan yararlanmak için iyi niyetin olmamasındandı." ¹⁶¹

2.1.B. Makarios'un Ankara Ziyareti

Türkiye Dışişleri Bakanlığı Kıbrıs Dairesi Genel Müdür Yardımcısı görevinde bulunan Turgut Tülümen Kıbrıs'ta muhtemel bir krize doğru yol alındığını Türkiye'nin ise henüz bunun farkında olmadığını öngörerek Lefkoşa'daki Büyükelçilik aracılığıyla yapılan girişimlerden de yeterli sonuç alınmadığını bu durum karşısındaki endişesini çok ilginçtir ki, Denktaş'la aynı ifadeyle dile getiriyordu; "Bir yerde ip kopacaktı ve Türkiye hazırlıksız yakalanacaktı". Bunu önlemek için Tülümen ve kendisinin Daire Başkanı Turgut Tülay ile beraber Makarios'un Ankara'ya davet edilerek yüz yüze görüşülmesi ve gidişatın iyi olmadığı yönünde uyarılması konusundaki düşüncelerini hükümete aktarırlar. Hükümet tarafından da bu fikrin olumlu karşılanması sonucunda, Makarios davet edildi. ¹⁶²

Yunanistan gezisi sonrası Türkiye'ye gelen Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios ve Dışişleri Bakanı Kiprianu 22-26 Kasım 1962 tarihleri arasında Türkiye'ye yaptığı resmi ziyarette bulundular. Makarios'un bu ziyaretle planladığı Anayasa değişikliği konusunda tarafların ne düşündüğünü anlamaktı. Başbakan İnönü ile bir araya gelen Rum lider, Kıbrıs Anayasası'nın bütünüyle sorunlu olduğunu ve Anayasa'da tadilat hakkının da kendisine verilmesini talep etti. Ancak bu görüşme Makarios açısından hayal kırıklığı ile sonuçlandı, çünkü İnönü, O'na Kıbrıs Anayasası'nın tek taraflı değiştirilmesine asla izin vermeyeceklerini bildirdi.

¹⁶¹ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s.69

¹⁶² GÖKTÜRK, 1974 Öncesi Türkiye'nin Kıbrıs Politikası, s.151-152

Türk Dışişleri Bakanlığı, Makarios'un bu gezisi ile planladıkları, Kıbrıs konusunu iç politikanın üstüne çıkarmak, bu arada zaman kazanmak ve Makarios'a en etkili ağızlardan son bir uyarıda bulunmak hedeflerini gerçekleştirmiş olduklarını düşünüyorlardı.¹⁶³ Ancak Makarios'un Türkiye'ye ziyareti Kıbrıs Devleti ile ilgili siyasi sorunların görüşmeler ile çözülemeyeceğini göstermesi bakımından önemlidir.

2.1.C. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Yıkılışı

1963 yılı Rum tarafının Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yıkmak için hazırlıklarını yoğunlaştırdığı bir yıldır. Kıbrıs cumhuriyetinin kurulması Türkler için güven ortamı yaratırken Rumları Enosis'i gerçekleştiremedikleri için rahatsız etmiştir.

Türk hükümeti de bu aşamada Kıbrıs'ı yakından izlemiş Makarios'un Ankara ziyareti sırasında kendisine gerekli ikazları yapmıştır. Sorumlu bakanların sık sık verdiği demeçlerde Makarios'un tehlikeli bir yolda bulunduğu ve Türk devletinin Kıbrıs'ta anayasa ile tesis edilen nizamdan hiçbir fedakârlıkta bulunmayacağını açıkladı. Makarios tüm bu ikazlara rağmen anayasayı değiştirmek yolundan ayrılmadı. Siyasi ortam hazırlamak için Birleşik Arap Cumhuriyetini, Moskova'yı ve Yugoslavya'yı ziyaret etti. Kıbrıs'ta Asya Afrika temsilcileri ile toplantı yaptı. Bu süreçlerin hiçbirine Türk tarafını dâhil etmedi ve temaslarına izin vermedi. Böylece anayasanın değişikliğini tatbik kabiliyeti yoktur bahanesiyle BM'ye götürdüğü takdirde 3/2 oy toplama yoluna saptı.¹⁶⁴

1963 yılında, Cumhurbaşkanı Makarios, Anayasanın bazı maddelerinin değiştirilmesini önerdi. Bu değişiklik isteğini 5 Ağustos 1963 tarihinde kamuoyuna açıklayan Makarios, 30 Kasım 1963 tarihinde ise Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük'e 13 maddelik Anayasa değişikliği teklifinde bulundu.

Makarios'un değişiklik teklifleri şunlardı:

- 1-Cumhurbaşkanı ve yardımcısının veto haklarının kaldırılması
- 2- Cumhurbaşkanının yokluğunda yardımcısının ona vekâlet edebilmesi,
- 3- Temsilciler Meclisi'nin Rum başkanı ile Türk yardımcısının, Rum ve Türk cemaatler yerine meclisin tümü tarafından seçilmesi,
- 4- Temsilciler Meclisi başkanının yokluğunda yardımcısının ona vekâlet edebilmesi,

¹⁶³ GÖKTÜRK, 1974 Öncesi Türkiye'nin Kıbrıs Politikası, s.153

¹⁶⁴ ALASYA, Tarihte Kıbrıs. s.218

- 5- Bazı kanunlar için anayasada belirtilen Rum ve Türk temsilcilerinin ayrı ayrı çoğunluğu gereğinin kaldırılması,
- 6- Belediyelerin birleştirilmesi,
- 7- Adalet mekanizmasının tek elde birleştirilmesi,
- 8- Polis ve jandarmadan oluşan güvenlik güçlerinin birleştirilmesi,
- 9- Ordunun mevcudunun anayasaya bağlı olarak özel bir kanunla düzeltilmesi,
- 10- Memurların oranlarının nüfusa göre tespit edilmesi,
- 11- Kamu Hizmetleri Komisyonu'ndaki 10/3 oranının 5/1'e indirilmesi,
- 12- Kamu Hizmetleri Komisyonu'nun basit çoğunlukla karar alması,
- 13- Kıbrıs Rum ve Türk cemaat meclislerinin kaldırılması.¹⁶⁵

Denktaş'a göre, "Makarios'un 1960 Anayasasında yapmak istediği değişikliklere bakıldığında, iki ortaklı cumhuriyeti bozmak istediği görülür. Kısa vadede Türk tarafının anayasa ile belirlenen haklarını hiçe sayarak, onları azınlık statüsüne indirmeyi amaçlayan Makarios'un uzun vadedeki hedefinin ENOSİS olduğu açıktı.¹⁶⁶

Kıbrıs Rumları Kıbrıs Anayasası'nı tadil için yaptıkları bu müracaatın reddi üzerine sorunu silahla halletmek ve adadaki Türk meselesini kökünden bitirmek üzere hazırladıkları ve Kıbrıs Türklerini bir gecede yok etmeyi plânladıkları "Akritas"¹⁶⁷ Planı'nı 21 Aralık 1963'te uygulamaya koydular.

Makarios EOKA'nın Lefkoşe Bölge Sorumlusu Polikareos Yorgacis'e İçişleri Bakanlığını verirken aynı zamanda onu gizil bir örgüt kurmakla görevlendirmişti. Yorgacis, "Akritas" kod adını kullanarak bu örgütün başına geçti. Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides ve Çalışma Bakanı Tasos Papadopoulos bu örgütün beyin vazifesini göreceklerdi. Bu örgüt kısa sürede ada sathına yayıldı. Lefkoşe, Magosa, Limasol, Baf, Girne ve Güzelyurt örgüt merkezi oldu. 1963 yılı sonlarında örgütün üye sayısı 1800'ü buldu. Yunanistan ve diğer komşu ülkelerden silah ve cephane temin edildi.¹⁶⁸

¹⁶⁵ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s.69-70

¹⁶⁶ EROL, *Kıbrıs Politikalarında Lider Rauf Denktaş'ın Rolü*, s.48

¹⁶⁷ EOKA'nın kendisine sadık mensuplarından oluşan Digenis Akritas; IX. Yüzyılda yaşamış ve adı etrafında bir destan meydana gelmiş olan Bizanslı kahraman. Yunancada "İki soydan gelme", Akritas ta resmi bekçi demektir. ÇOPUR, 1974 Barış Harekâtı ve Anılar, s.45

¹⁶⁸ ÇOPUR, 1974 Barış Harekâtı ve Anılar, s.45

Hazırlanan Akritas planına göre EOKA en şiddetli darbeyi Lefkoşe’de vuracak ve 8 saat içinde Lefkoşe’deki Türkleri katliam ve teslim almak suretiyle, bütün Kıbrıs Türklerini teslim olmaya zorlayacaklardı.¹⁶⁹

Akritas planı açıkça Türkleri azınlık kabul edilmesini öneriyordu ki böylece plan gerçekleşirse Enosisi mümkün kılabilirdi. Ayrıca plana göre eğer Kıbrıslı Türkler anayasada yapılacak değişiklikleri ret ederse, kuvvet kullanarak bir ya da iki gün içinde ve de yabancı kuvvetler müdahale etmeden şiddetle boyun eğdirilecekti.

4 Aralık 1963 tarihinde Lefkoşe’nin Baf kapısı yöresinde dikilmiş EOKA’cı Markos Dragos’un heykeline bomba koydurup patlattı. Polisin işe karışmasından iki saat sonra EOKA bir bildiri yayınlarak, bombanın Türkler tarafından koyulduğunu açıkladı. Ertesi gün Rum gençliği heykelin çevresinde gösteri yaparak Türkler aleyhinde büyük gösteriler yaptılar. Bu olay Kıbrıs için bir uyarı olmuştu.¹⁷⁰

20-21 Aralık 1963 gecesi saat. 02.30 sıralarında Girne’den Lefkoşe’ye gelen 4 kadın ve 6 erkekten oluşan bir Kıbrıs Türk grubunun otomobilleri Rum polisler tarafından sebep gösterilmeksizin durduruldu ve üzerleri aranmak istendi. Sivil bir Rum tabancasını göstererek Türkleri tehdit etmiş, Türklerin tabancayı almaları üzerine Rum polisleri Türk grubu üzerine ateş açmış. Açılan ateş sonucu Zeki Karabulut ve Cemaliye Karabulut adında bir kadının ölümüne neden oldu. Bu olay bundan sonra olacak kanlı olayların ilk işaretiydi.¹⁷¹

Olay duyulunca TMT harekete geçti ve bazı Rumları esir aldı. EOKA liderlerinden ve Akritas kod adını kullanan Polikareos Yorgacis’in önderlik ettiği Rumlar, Lefkoşa yolu üzerindeki Küçükkaymaklı Kasabası’na 22 Aralık’ta saldırıya geçerek katliam yaptılar. 23 Aralık’ta Nikos Sampson’un başında bulunduğu takviye kuvvetler geldi ve karşılarına çıkan Türkleri genç-yaşlı demeden öldürdüler. Türkler bu katliamda 92 ölü, 475 yaralı ve çok sayıda kayıp verdi. Adada bulunan Türk kuvvetleri de Girne’ye giden yola hâkim olan St. Hilarion Kalesi’nin bulunduğu yerde güçlü bir noktayı işgal etti. Bu nokta ve yol her iki tarafın ele geçirmek için savaştığı bir alan oldu. Lefkoşa’da Rum ve Türk tarafını ayıran (sonra yeşil hat olarak bilinen yer) noktada birçok çatışma oldu. Adanın farklı yerlerinde yaşayan

¹⁶⁹ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.218

¹⁷⁰ MÜTERCİMLER, Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı, s. 97

¹⁷¹ ÇOPUR, 1974 Barış Harekâtı ve Anılar, s.45

Kıbrıslı Türkler yaşamlarından endişe ederek oturdukları 203 köyü terk ettiler ve TMT'nin güvenliğini sağladığı bir noktada toplandılar.

Pek çok yaralı ve kayıp verildiği bu katliam, 25 Aralık 1963'te Türk jetlerinin Lefkoşe üzerinde alçak uçuş yaparak ateşkesi sağlamasıyla durduruldu.

Cumhurbaşkanı Yardımcısı Küçük ve Kıbrıslı Türk Bakanlar ve Temsilciler Meclisi'nin Türk üyeleri hükümetten ayrıldılar. Tarihe Kanlı Noel olarak geçen bu katliam üzerine 25 Aralık 1963'te Türk Hava Kuvvetleri'ne ait uçaklar ihtar uçuşları yaptı ve ardından ateşkes sağlandı ve 29 Aralık 1963'te İngiliz Kuvvetleri bugün Yeşil Hat olarak adlandırılan bölgeye girdi. Lefkoşa'da olan bu olaylar, Kıbrıs'ın bölünmesine yol açan olayların da başlangıcı oldu. 1 Ocak 1964'te Makarios, Kıbrıs ile ilgili bütün antlaşmaları feshettiğini açıkladı ve Kıbrıs Cumhuriyeti ortadan kalkmış oldu ve yerine resmi olmayan Rum yönetimi ki bu haksız yere Kıbrıs Cumhuriyeti olarak tanındı Kıbrıs adına kararlar almaya başladı.¹⁷²

2.2. Kıbrıs Cumhuriyeti 1963-1974 Dönemi

1 Ocak 1964 tarihinde Kıbrıs ile tüm antlaşmaları feshettiğini açıklayan Rum tarafı bu tarihten itibaren gayri meşru bir duruma düşmesine rağmen hukuki hükümet rolünü oynamıştır.

2.2.A. Londra Konferansı

Kıbrıs meselesine politik bir çözüm yolu bulmak amacıyla Londra-Zürich antlaşmalarıyla kurulmuş olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin üç garantör ülkesinden biri olan İngiltere'nin girişimiyle 15 Ocak 1964 tarihinde Londra'da toplandı. Önce Türkiye, Yunanistan ve İngiltere dışişleri bakanlarının katılımıyla üçlü toplantı yapıldı. Daha sonra Konferansa üç garantör ülke olan İngiltere, Yunanistan ve Türkiye ile Kıbrıs'ta yaşayan iki toplumun temsilcileri katıldı. Yapılan toplantıda Türk tarafı mevcut antlaşmaların Kıbrıs'taki Türk toplumunun can ve mal güvenliğini sağlamaya yeterli olmadığını belirterek, ilave teminatların verilmesini talep ettiler. Rum tarafı ise olaylara mevcut antlaşmaların sebep olduğunu öne sürerek, garanti ve ittifak antlaşmalarının feshedilmesini, Türk ve Yunan alaylarının Kıbrıs'tan geri çekilmesini ve anayasada Türklere tanınan hakların kaldırılmasını teklif ettiler.¹⁷³

¹⁷² Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s.71

¹⁷³ Kıbrıs Türk Kültür Derneği, "Kıbrıs'ın Tarihsel Gelişimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti", *Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları*, Ankara, 1984, s.35.

Konferansın amacı, Aralık 1963'te çıkan toplumlararası çatışmalardan doğan sorunlara bir çare bulmak ve anayasal konuları tartışmaktır.

İngiltere bir antlaşma formülü bulamayınca Kıbrıs'ta asayişin temini için, bir NATO polis kuvvetinin Kıbrıs'a gönderilmesini teklif etti. Türk heyeti, Türklerin mal ve can emniyetinin ancak Türk askerlerinin koruyabileceğini ileri sürdü ve Türk askerlerinin sayısının artırılması şartıyla bunu kabul edeceğini beyan etti. Makarios ise NATO polis kuvvetinin, Kıbrıs'a gelmesinin Türklerin lehine olduğunu ve adaya Rus askerinin gelmesini isteyeceğini 27.01.1964'de Rusya elçisi Yermoşin ile Kıbrıs Dışişleri Bakanı Vekili Aruzos'un yaptığı 70 dakikalık görüşmeden sonra açıkladı.¹⁷⁴

Konferansta Türklerin ve Türkiye'nin tezi Kıbrıs'ın iki cemaati birbirinden ayıran Federal bir devlet olması, Rumların ve Yunanistan'ın tezi Rum çoğunluğunun hâkimiyetine ve idaresine dayanan müstakil bir Rum Devleti olması şeklinde ortaya çıktı. İngiltere bu iki görüşü telif etmeye çalıştıysa da muvaffak olamadı. Böylece Londra Konferansı Kıbrıs'ın istikbalini tayin bakımından 31 Ocak 1964'te başarısızlıkla neticelendi. Fakat acil mesele olan asayiş için adaya bir NATO barış kuvveti gönderilmesi meselesinin diplomatik kanallardan müzakere edilmesine karar verildi.¹⁷⁵

İngiltere Kıbrıs'ın güvenliği için bir NATO birliğinin Kıbrıs'a gönderilmesi için Amerika ile görüşmeler başladı. Amerika Kıbrıs'taki tarafların kabul etmesi halinde üç ay müddetle 1000 kişilik bir NATO birliğinin Kıbrıs'a çıkmasına ve bu arada Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve Amerika'nın dışında bir Avrupa ülkesinin arabulucu seçilmesi suretiyle, Kıbrıs olayına bir çözüm bulunmasını kabul etti. Bu üç ay içinde Türkiye ve Yunanistan'ın müdahale hakkı bulunmayacaktı. Türkiye Yunanistan ve Kıbrıs temsilcisi Dr. Fazıl Küçük bu teklifi kabul etti. Makarios daha önceden planlayıp tatbik etmeye başladığı planlarına ters düştüğü için bu teklifi kabul etmedi ve konuyu BM'ye taşıdı.

2.2.B. Birleşmiş Milletlerde Kıbrıs Konusu ve Ada'ya Gelmesi

Londra konferansından bir sonuç alınamayınca Makarios meselenin BM Güvenlik konseyine götürdü. BM Güvenlik Konseyi 17 Şubat 1964 tarihinden Kıbrıs

¹⁷⁴ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.232

¹⁷⁵ ALASYA, Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri, s.177-178

meselesini görüşmeye başladı. Taraflara arasında yapılan görüşmelerde iki tarafın anlaşmasına imkân olmadığı anlaşılınca, BM Genel Sekreteri U-Thant görüşmelerin kulis görüşmeleri şeklinde yürütüldü. 26 Şubat 1964 tarihinde U-Thant görüşmelerden bir başarı elde edilemediğini güvenlik konseyine bildirdi.

Makarios batılı ülkelere baskı yapmak amacıyla Rus Hükümeti ile temasa geçti ve 24 Şubat 1964'te Rusya ile sivil havacılık antlaşması imzaladı. Bunun bir neticesi olarak 26 Şubat 1964'te Rusya ve Çekoslovakya BM'de Makarios lehine oy kullandılar.¹⁷⁶

BM güvenlik konseyi 4 Mart 1964¹⁷⁷ tarih ve 186 sayılı kararla İngiltere, Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan hükümetlerine danışılarak Kıbrıs Adası üzerinde bir BM Barış Gücü'nün kurulması karar verildi. Alınan bu kararla Kıbrıs Adasındaki durumu kötüleştirecek davranışlardan kaçınılması, karar gereği bir BM barış gücü kurulması ve bir arabulucunun tayini istenmiş ayrıca Kıbrıs hükümetinden şiddet ve kan dökülmesini önleyecek tedbirler alınması istemiştir. Karardaki “Kıbrıs Hükümeti” ifadesi Rum yönetiminin yasal Kıbrıs Hükümeti olarak tanınmasını sağlamıştır.¹⁷⁸

Makarios'un Ruslarla antlaşmasından sonra Kıbrıs'ta Türk tarafına saldırıların sürmesi üzerine Türkiye, İngiltere ve Amerika'ya acil tedbirlerin alınması için bir nota vermiştir. Aksi takdirde müdahale hakkını kullanacağını bildirmiştir. Buna rağmen saldırılar önlenememiş ve Türkiye müdahale kararı almıştır. Fakat 13 Mart 1964 tarihinde güvenlik konseyinin toplanması ile çıkartma yapılması önlenmiş ve 14 Mart 1964 günü BM Barış Gücü Kıbrıs'a gelmiştir. Buna rağmen 16 Mart 1964 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi, gerektiği takdirde Kıbrıs'a müdahale kararı almıştır.¹⁷⁹

¹⁷⁶ ALASYA, İngiliz İşgali ve İdaresi, s.381

¹⁷⁷ Türk Cemaat Meclis Başkanı Rauf Denktaş Mart 1964 tarihinde BM Güvenlik Konseyinde ilk defa Kıbrıs'ta yaşanan ve dünya gündemine giren olaylar hakkında bir konuşma yaptı. Bu konuşmadan sonra Makarios Yönetimi, Denktaş'ın adaya girişini yasakladı. Denktaş'ın sürgün yaşamı 13 Nisan 1968 tarihine kadar tam 4,5 yıl sürdü. ÇOPUR, 1974 Barış Harekâtı ve Anılar, s.65

¹⁷⁸ YILMAZ, Rüştü, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Devletleşme Süreci ve Türkiye (1974-2012)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2014, s.33

¹⁷⁹ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.234

Rumlar, BM Barış gücü adaya gelmeden önce mümkün olduğu kadar çok Türk köyünü ele geçirmek için saldırılarını arttırmışlardır. BM Barış Gücü ise ancak 27 Mart'ta görevine başlayabilmiştir.¹⁸⁰

BM Genel Sekreteri U-Thant Güvenlik Konseyinin kararına istinaden Finlandiyalı diplomat Shari Tuomioja'yı BM arabulucusu olarak atadı. Tuomioja Lefkoşe, Atina, Ankara ve Londra'yı ziyaret ederek ilgili taraflarla görüştü.

Bu görüşmelerde Türkiye, Kıbrıs sorununa federal esasa dayalı bir çözüm getirilmesi, bu gerçekleşmediği takdirde adanın taksim edilmesini önerdi.

Rum tarafı ve Yunanistan federasyona karşı çıkmış, Kıbrıs'a tam bağımsızlık verilmesi Türk tarafına ise BM garantisi altında bazı haklar tanınmasını istediler. Türkiye ile doğrudan görüşmeyi ise reddettiler.

Taraflar 8 Temmuz'da BM arabulucusu Tuomioja gözlemciliğinde bir araya geldiler. Bu toplantıya taraflara yardımcı olmak amacıyla Amerika Birleşik Devletler Başkanı temsilcisi sıfatıyla Dean Acheson da katıldı.

Cenevre görüşmelerinde Acheson'un teklif ettiği plana göre, Magosa'nın kuzeyindeki Boğaz ile Kıbrıs'ın kuzey kıyılarındaki Akantu geçidi arasında çizilen çizginin doğusunda kalan Karpas yarımadasının Türkiye'nin egemenliğine bırakılması ve Karpas bölgesinin küçüklüğü nedeniyle artan nüfusun iskanı için Castel Lorigo (Meis) Adası'nın verilmesi prensip olarak Türkiye tarafından kabul ediliyordu⁸³³. Türkiye'nin tek itirazı, Akantu noktasının, arazinin askeri yararlılığını daha uygun hale getirmek için, biraz daha batıya kaydırılması idi. "Acheson Planı" adını alan bu tekliflerde ayrıca Kıbrıs'ın Rum kesiminde kalan Türkler, yoğun oldukları bölgelerde, en az beş kanton veya mahalli muhtariyet bölgesine sahip olacaklardı. Acheson Planı, Karpas Yarımadası'nı Türkiye'ye vermekle, Ada'nın 400 mil karelik bir kısmını, yani % 11'ini Türkiye'nin egemenliğine terk etmiş olmaktaydı. Kantonları ve muhtariyet bölgelerini de hesaba katınca, Ada'nın % 25-30 kadarı Türkiye'nin kontrolü altına giriyordu. Makarios planı, Taksim'in değiştirilmiş bir modeli olarak gördüğü için reddediyordu.¹⁸¹

6-9 Ağustos 1964'te General Grivas kumandasındaki Rum-Yunan Askerleri Erenköy'e karşı karadan ve denizden saldırıya geçti. Türk tarafının bütün ikazlarına

¹⁸⁰ GÜLER, Yavuz, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, 2004 S. 1, s. 108

¹⁸¹ GÖKTÜRK, 1974 Öncesi Türkiye'nin Kıbrıs Politikası, s.282

rağmen Birleşmiş Milletler barış gücü kumandanı General Tirmaya hiçbir tedbir almadı. Çok az sayıda üniversite öğrencisi ve Erenköylü Türkler bu saldırıya karşı koydular. 9 Ağustos Günü Türk Jetlerinin müdahalesi neticesinde durum sakinleşti.¹⁸² Hava harekâtında bir Türk uçağı düştü. Uçağın pilotu Cengiz Topel¹⁸³, paraşütle atlayarak kurtulduysa da BM Barış Gücü'nün haberi olmasına karşın Rumlar tarafından işkence edilerek şehit edildi¹⁸⁴

2.2.C. Geçitkale ve Boğaziçi Olayları

1964 yılından sonra Kıbrıs politikası daha çok diplomasi üzerinden yürüdü. 1965 ve 1966 yıllarında Türkiye ve Yunanistan arasında konuyla ilgi görüşmeler yapıldı. Bu arada Yunanistan'da iç karışıklıklar başladı ve 21 Nisan 1967'de bir hükümet darbesi yapıldı ve yönetime askeri cunta hâkim oldu.

9 Ağustos 1964 tarihinde Kıbrıs'a resmi ziyarette bulunan cunta lideri Yorgo Papadopoulos'un onuruna verilen yemekte Makarios; "...Müşterek Enosis davamızdan başka bir amacımız olmadığı ve Enosise giden yolun, elbirliği ile samimi işbirliğinden geçtiği bir kez daha ortaya çıkmıştır." Sözleriyle ifade ederken, Cunta lideri Yorgo Papadopoulos; "Helenizm, Başpiskopos Makarios'un liderliğinde, ulusal hedefimiz olan, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak edilmesi ülkümüz gerçekleşinceye kadar, Yunanistan'la elele mücadeleye devam edilecektir." Sözleriyle Enosis'ten asla taviz vermeyeceklerini dile getirdiler.¹⁸⁵

6 Eylül 1967'de Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı bir açıklama yaparak, Türk ve Yunan Başbakanlarının 9 -10 Eylül tarihlerinde Keşan ve Dedeoğlu'nda buluşarak, iki hükümet arasında Kıbrıs meselesi dahil, Türk Yunan ilişkilerini ilgilendiren bütün konuları görüşeceklerini bildirdi, ancak Yunanistan'ın

¹⁸² ALASYA, İslam Ansiklopedisi, s.382

¹⁸³ **Cengiz Topel** (d.2 Eylül 1934; İzmit- ö. 8 Ağustos 1964; Kıbrıs), Türk pilot yüzbaşı. Türk Hava Kuvvetlerinin Kıbrıs Harekâtında görev alan ve 8 Ağustos 1964 tarihinde Kıbrıs'ın kuzeybatısında, Mensura ve Erenköy bölgesinde Rum uçaksavarı ile düşürülen, paraşütle atlayarak yaralı olarak kurtulan jet uçağının pilotu Cengiz Topel, Lefkoşe Rum Hastanesine kaldırıldı. Rumlar tarafından esir muamelesine tabi tutulan Cengiz Topel Rumlar tarafından işkence ile şehit edildi. Şehit Yüzbaşı Cengiz Topel'in cenazesi, 13 Ağustos günü Lefkoşe'den İngiliz Hava Kuvvetlerine ait bir helikopter ile İncirlik Havaalanına nakledildi. 14 Ağustos 1964 tarihinde yapılan ve Başbakan İsmet İnönü ile bakanlar, Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanlarının da katıldığı muhteşem bir törenle toprağa verilmek üzere İstanbul'a gönderildi. İstanbul'da Edirnekapı'daki Sakızağacı Hava Şehitliği'nde toprağa verildi. ÇOPUR, 1974 Barış Harekâtı ve Anılar, s.73-74

¹⁸⁴ **EK-S** "Pilotumuz işkence edilerek öldürülmüş", Milliyet, 14 Ağustos 1964

¹⁸⁵ ÇOPUR, 1974 Barış Harekâtı ve Anılar, s.78

Enosis'te ısrar etmeleri nedeniyle bir netice alınmadı.¹⁸⁶. Askeri yönetim Kıbrıs'ta Türk toplumuna bazı azınlık hakları vererek, adada Türkiye ve NATO için askeri üsler vererek ve Batı Trakya'da Türkiye lehine bazı düzenlemeler yaparak Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesini sağlamaya çalışırken Yunanistan'da askeri yönetime karşı oluşmaya başlayan olumsuz yaklaşımlar karşısında ulusal saygınlık kazanma çabası içerisinde olmuştur.

Ankara'da bulunan Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denktaş, gizlice adaya girmeye çalışırken Rum makamlarınca 31 Ekim 1967'de tutuklandı. Kıbrıs'taki mücadeleye adadaki Türklere yardımcı olmak ve onları Rumlara karşı korumak ve haklarını savunmak için Makarios'un yasaklaması nedeniyle normal yollardan giremeyen Rauf Denktaş gizlice adaya gitmeye karar vermişti.¹⁸⁷

Kıbrıs Türklerinin önde gelen isimlerinden Rauf Denktaş'ın tutuklanması Türk Yunan-Rum ilişkilerinde tekrardan bir hareketliliğin yaşanmasına neden olmuştur. Türkiye Denktaş'ın serbest bırakılmasını istemiş, bunu Rumlar reddetmiş ve Rumlar Yunan askerlerinin desteğiyle bazı Türk köylerini kuşatmıştır. Türkiye ABD, İngiltere ve BM nezdinde girişimlere başladı ve yapılan görüşmeler sonucu Rauf Denktaş 12 Kasım 1967'de serbest bırakıldı.

Lefkoşe, Larnaka, ve Limasol yollarının kavşağında bulunan Boğaziçi köyünün Türk kesimi ile tüm yaşayanları Türk olan Geçitkale köylerine 15 Kasım 1967 günü Grivas komutasındaki Rum ve Yunan birlikleri saldırdı. Barış gücü kuvvetlerinin telsizlerini bile kırarak kadar ileri giderek Türkleri imha etmek harekâtına giriştiler.¹⁸⁸

İşgal edilen köylerdeki Türk mücahitlerin direnişi uzun sürmemiş çarpışma sırasında 26 Türk öldürüldü, İki köy yağmalandı ve 230 kadar kadın ve çocuk esir alındı.¹⁸⁹

Türk Hükümeti, Yunanistan'a bir ültimat vererek Yunan askerlerinin ve Grivas'ın adadan derhal çekilmesini, can ve mal kaybı için Türklere tazminat verilmesini talep etti. Türkiye Büyük Millet Meclisi 17 Kasım 1967'de yaptığı gizli

¹⁸⁶ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.238

¹⁸⁷ ÇOPUR, 1974 Barış Harekâtı ve Anılar, s.79

¹⁸⁸ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.238

¹⁸⁹ MÜTERCİMLER, Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı, s. 124

oturumda hükümete savaş yetkisi verdi.¹⁹⁰ Bunun üzerine adada bulunan Türk Silahlı Kuvvetleri alarma geçirildi ve Türk uçakları Kıbrıs üzerinde uçmaya başladı. Türk hükümeti Yunanistan'a nota vererek Kıbrıs'taki askerlerini çekmesini istedi. Yunan hükümeti bunu reddetti. Bunun üzerine Türkiye savaş için gerekli hazırlıkları yapmaya başladı. BM, ABD ve NATO'nun araya girmesiyle Yunanistan geri adım attı ve 29 Kasım 1967'de Türkiye'nin tüm isteklerini kabul ettiğini bildirdi.¹⁹¹ Böylece Türkiye ve Yunanistan arasında bir savaşa yol açabilecek bunalım hafifletildi ve daha sonra aralık ayı başlarında varılan anlaşma ile Kıbrıs'a gizlice ve anlaşmalara aykırı olarak yerleştirilen Yunan kuvvetleri adadan ayrıldı, Türkiye ise Kıbrıs'a müdahalede bulunma hazırlıklarını durdurdu.

Kıbrıs konusunda Türkiye ve Yunanistan arasındaki gerginliğin azaltılması sonrasında başlatılan görüşmelerle birlikte açılan yeni süreç, Kıbrıs'ın Enosis yoluyla Yunanistan'a bağlanması girişimlerini bir süre için askıda bırakmıştır. 1960'ların sonlarına doğru Kıbrıs Rum Yönetimi, giderek Yunanistan'dan bağımsız bir politika izlemeye başlamıştır. Yunanistan'da askeri yönetimin iç ve dış politikada izlemekte olduğu çizginin hem ulusal hem de uluslararası alanda tepki görmeye başlaması ve halktan kopuk bir yönetimin baskı ile iktidarda kalması, Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Yunanistan'la ilişkilerini yeni bir düzeye oturtmasında etkili olmuştur. Makarios yönetimi giderek daha çok Kıbrıs'ın bağımsızlığı fikrine ağırlık vermeye başlamış ve Bağılantısız ülkelerle kurmuş olduğu ilişkilerini artırmaya başlamıştır.

Bu olaylar, Kıbrıs'taki iki ayrı toplum arasında anlaşma olamayacağını bir kez daha ortaya koydu. Kıbrıs Türk Toplumunu 28 Aralık 1967 günü "Geçici Türk Yönetimi'ni" oluşturdu. Başkan Dr. Fazıl Küçük yönetiminde İcra Meclisi ve Temsilciler Meclisi kuruldu. Türk Mahkemeleri resmen faaliyete geçti. Türkler kendi bölgelerinde kendi yönetimlerini oluşturdu. Makarios Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılacağını ilan edince Türk tarafı da Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı seçimini yapmaya karar verdi. 15 Şubat 1968 de Dr. Fazıl Küçük Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı, 25 Şubat 1968'de ise Makarios cumhurbaşkanlığına seçildiler.¹⁹² Dr. Fazıl Küçük'ün Yardımcılığına da Rauf Denktaş'ı getirildi. Bakanlar Kurulu da

¹⁹⁰ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.238

¹⁹¹ ÇOPUR, 1974 Barış Harekâtı ve Anılar, s.82-85

¹⁹² ÇOPUR, 1974 Barış Harekâtı ve Anılar, s.85

oluşturuldu. Bu yönetim, 5 Temmuz 1970 tarihinde yapılan seçimlerden sonra, “Kıbrıs Türk Yönetimi” ismini aldı. Bunu izleyen günlerde Türk ve Rum toplumları arasında ikili görüşmeler başladı ve daha sonra Türk, Yunan ve BM temsilcilerin de katılması ile “Genişletilmiş Toplumlararası Görüşmeler” şeklinde devam etti. Bu esnada Dr. Fazıl Küçük’ün Türk Yönetimi Başkanlığı ve Cumhurbaşkanı Yardımcılığı görevlerinden çekilmesi üzerine, 16 Şubat 1973’te yerine Rauf Denktaş seçildi. Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi’nin kurulmasıyla iki toplumun birbirinden ayrılması tamamlanmış oldu. Dolayısıyla Kıbrıs’ın etnik olarak muhtar iki devlete ayrılması sanıldığı gibi 1974 harekâtıyla değil, Makarios ve Grivas’ın 1960’larda başlayan Türk toplumunu tecrit kampanyasının sonucunda hazırlanmış oldu.¹⁹³

1973 Kasım ayında Yunanistan’da cunta içi darbe meydana geldi. Darbeden sonra askeri yönetim halkın desteğini kaybetti ve de herhangi bir toprak kaybına tahammül edemeyecek hale geldi. Bu arada Kıbrıs’ta da uluslararası destek çabalarında başarısız olan ve Kıbrıs’ı bir diktatör gibi yönetmeye kalkan Makarios, Rum toplumu içinde de itibarını büyük ölçüde kaybetmişti. Adaya tekrar dönen Grivas’ın terör eylemleri ve Yunan Cuntası’nın tertiplelediği suikast girişimlerinin hedefi oldu. 1973’te Grivas’ın ölümü ile rahatlayan Makarios, bu kez karşısında tekrar örgütlenmiş EOKA’yı EOKA-B olarak buldu. Bu örgüt ve Yunan Subayları, Temmuz 1974’te askeri bir darbe ile Kıbrıs’ta yönetime el koydular¹⁹⁴

2.2.Ç. 1974 Darbe Harekâtı

Makarios 25 Nisan 1974 tarihinde EOKA-B’yi¹⁹⁵ kanun dışı ilan etti. Bu önemli ve cesur bir adımdı. Rum polisler EOKA-B mensuplarını yakalamak ve tutuklamak için harekete geçtiler. Adanın birçok yerinde Rum polislerle EOKA-B örgüt elemanlarıyla, çarpışmaya başladılar.¹⁹⁶

¹⁹³ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s.73

¹⁹⁴ YILMAZ, Meşkure, “Tarihsel Boyutu İçinde Kıbrıs’taki Gelişmeler ve Türkiye’nin Kıbrıs Politikası” *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.2 sayı3, Ankara 1998, 133-151.

¹⁹⁵ **EOKA-B:** Daha önce feshedilen EOKA terör örgütü de bu dönemde Yunan cunta yönetimi desteğiyle EOKA-B adıyla yeniden tesis edilmiştir. EOKA-B örgütünün kurucuları Kıbrıs’ta bulunan Rum Milli Muhafız Ordusu’nda görevli olan Yunanlı subaylardır. Örgütün başına da 1971 yılında Yunan Cuntası tarafından gizlice Ada’ya getirilen Grivas geçirilmiştir. HACEK, Yusuf, *Öncesi ve Sonrasıyla Türkiye’nin Kıbrıs Üzerindeki Garantörlük Hakkı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 2005, s.65-66

¹⁹⁶ ÇOPUR, 1974 Barış Harekâtı ve Anılar, s.86

Enosis'i gerçekleştirme hususunda Makarios ve Yunan Cuntası aynı idealleri paylaşmakla birlikte uygulanacak yöntem konusunda anlaşmazlık içindeydi. Makarios, konuyu zamana yayarak Kıbrıs Türklerini ekonomik açıdan zayıflatmak ve böylece ada dışına gmelerini sağlamak (rneğin İngiltere) gibi yöntemleri benimserken; Yunan Cuntası ve Kıbrıs'taki maşası EOKA-B konuyu mümkün olduğunca çabuk ve kestirme yoldan (silah zoruyla) zmek istiyordu. Makarios ve Yunan Cuntası arasındaki bu ve benzeri konulardaki anlaşmazlıklar, 1973 ve 74 yıllarında oldukça belirginleşti ve sürtüşme vesilesi oldu. Bunun zerine Yunan Cuntası, Makarios'u Enosis'e giden yolda önemli bir engel olarak gördü ve ortadan kaldırılması için planlar yaptı. Nihayet 15 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs'ta Makarios'a karşı kanlı bir darbe yapıldı ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin başına azılı EOKA katili Nikos Sampson getirildi.¹⁹⁷ Makarios, İngilizlerin yardımını ile 16 Temmuz'da ada dışına kaçıp canını zor kurtarıırken; binlerce taraftarı darbeciler tarafından öldürüldü. Darbe sonrası Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ismi, "Kıbrıs Helen Cumhuriyeti" olarak değiştirildi.

Türkiye, darbe yönetimini kesinlikle tanımayacağını Başbakan Ecevit'in ağzından açıkladı ve arkasından mümkün olabilen tüm diplomatik ve barışı girişimleri kullanarak önceki statüyü korumak istedi. Bu çabaların bir sonuç vermemesi zerine Türkiye, Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması amaçlayan bu darbe karşısında diğer garantör devletlerden birisi olan İngiltere ile ortak hareket etmek istedi. Bu amaçla 18–19 Temmuz tarihlerinde Londra'da İngiliz Başkanı ile görüşen Ecevit, Kıbrıs'a Türkiye ve İngiltere'nin birlikte askeri müdahale etmesini önerdi ise de İngilizler buna yanaşmadı; aksine İngilizler Türkiye'yi bu kararından vazgeçirmeye çalıştı. Bu arada NATO daimi konseyi, 17 Temmuz 1974'te, yeleri arasında muhtemel bir savaşı önlemek için Kıbrıs'taki Yunan subayların derhal geri çekilmesini öngören bir karar aldı. Diğer taraftan ABD Dışışleri Bakan Yardımcısı Sisco'nun diplomatik çabaları da bir sonuç vermedi¹⁹⁸.

¹⁹⁷ YILMAZ, "Tarihsel Boyutu İçinde Kıbrıs'taki Gelişmeler", s. 133-151

¹⁹⁸ İSMAİL, 150 Soruda Kıbrıs Sorunu, s. 35-40.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI VE GAZİANTEPLİ KIBRIS GAZİLERİ

3.1. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı

3.1.A. Birinci Barış Harekâtı

15 Temmuz 1974'te Yunanlı subaylar tarafından Makarios'a karşı sözde darbe yapılmış, bu darbede Makarios'un öldüğü ilan edilmiş ise de Makarios, İngilizlere sığınmayı başarmış ve adadan kaçmıştır.¹⁹⁹ 19 Temmuz 1974'te BM Güvenlik Konseyi'nde bir konuşma yapan Makarios: "Yunanlılar Kıbrıs'ı işgal etmişlerdir. Büyük binalarda Yunan bayrakları dalgalanmakta ve ambulanslar sürekli olarak yaralı taşımaktadırlar. Yunanlılar Türklerden daha çok tehlikelidirler. Çarpışmalar kanlı bir şekilde devam etmektedir. Türkler de büyük tehlike içindedirler. Bu işgal harekâtı Kıbrıs'ın bağımsızlığını tamamen ortadan kaldırmıştır" dedi.²⁰⁰

Darbeden sonra Cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturmuş olan Nikos Sampson, "Kıbrıs Helen Cumhuriyeti'ni ilan etmiştir."²⁰¹ Türkler, Nikos Sampson'un "İnsan Kasabı" olarak tanımlamaktaydı. Darbe sonrasında Makarios'un BM'de Türklerin de tehlike içinde bulunduğunu açıklaması; garantör devlet olan Türkiye'nin Kıbrıs Türklerinin imhadan kurtulması için müdahale edilmesi gerektiği kanaatine varmasını sağlamıştır. 15-20 Temmuz tarihleri arasında Türkler korkunç katliamlara maruz kaldılar. Ancak müdahalenin nasıl olacağı konusunun Başbakan Bülent Ecevit; "Efendim, biz garantörüz, hukuken buraya müdahale etme hakkımız var, ancak İngiltere'de garantör, Yunanistan'da garantör. Biz hiç değilse İngiltere ile konuşalım onunla beraber bu harekâtı yapalım".²⁰² dedi.²⁰³ Bu durum karşısında Türkiye

¹⁹⁹ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s. 241

²⁰⁰ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, s.75

²⁰¹ İKİZER, Hasan, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Gerçeği", *I. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu Sempozyum Bildiri Kitabı I(21-23 Kasım 2008)*, Ankara, 2009, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, s.64

²⁰² SATAN, Ali, ŞENTÜRK, Erdoğan, *Tanıkların Diliyle Kıbrıs Olayları (1955-1983)*, İstanbul, Tarihçi Kitabevi, 2012, (Başbakan Yardımcısı Prof. Dr. Necmettin Erbakan ile mülakatından), s. 536

²⁰³ O dönemde garantör devletler olarak İngiltere ve Yunanistan ile beraber yapılacak harekâtın hayır gelmeyeceğini İngilizlerin Yunanlıların tarafını tutacağını, sonunda adanın Yunanlı olacağını bizimde

Cumhuriyeti, Garanti Antlaşması'nın 4. maddesi uyarınca müdahale yetkisini tek başına kullanmıştır.²⁰⁴

Kıbrıs'ta bu hadiseler olduğunda Türkiye'deki siyasi çevreleri ve kamuoyunun müthiş derecede etkiledi. Kıbrıs o zamana dek, Türkiye kamuoyu tarafından hep büyük bir duyarlılıkla algılanmıştı. Kıbrıs'taki meşru cumhuriyetin yıkılması Türk kamuoyunda büyük bir heyecan ve gerilim yarattı. O tarihlerde Türkiye'de henüz kurulalı altı ay olan CHP-MSP koalisyonu vardı. Başbakan Bülent Ecevit, Başbakan Yardımcısı ise Prof.Dr. Necmettin Erbakan idi. Türkiye dış politikada; Türkiye–Amerika ilişkilerinde en gerilimli dönemlerini yaşıyor. Ortadoğu'da İsrail ve Filistin merkezli gelişmeler toplumda Amerikan karşıtlığına ve gerginliğe yol açıyordu.²⁰⁵ Bülent Ecevit Başbakanlığındaki hükümet, birçok iç ve dış politik – ekonomik sorunlarla karşı karşıya idi. Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs'tan başka Ege anlaşmazlığı, kıta sahanlığı, hava kontrolü gibi birçok konuda anlaşmazlıklar vardı.²⁰⁶ Kıbrıs'a müdahale kararı alınan Milli Güvenlik Kurulu toplantısında Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Başbakan Bülent Ecevit, Başbakan Yardımcısı Prof.Dr. Necmettin Erbakan, Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar, Bakanlar ve Kuvvet Komutanları bulunuyordu. Son gelişmeler ışığında durum değerlendirmesi yapıldı.²⁰⁷ Bu durum karşısında bakanlar kurulu o 5 gün boyunca sürekli toplantı halindeydi. Bu toplantılarda artık bir müdahalenin gerektiği uzun müzakereler sonucu fikir birliğine varıldı.²⁰⁸ Milli Güvenlik Kurulu toplantısı gece yarısı sona eriyordu. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih SANCAR: “Türkiye bütün kuruluşlarıyla herhangi bir oldubittiği önlemeye hazırdır. Biz silahlı kuvvetler olarak hazırız. Ne emredilirse onu yapacağız.” diyerek Türkiye'nin

buna alet olacağımızı söyledim. Bu harekâtın garantör olarak bizim hakkımız ve görevimiz olduğu için bizim ifa etmemiz lazım gelir, tezini savunduk Milli Selamet Partisi olarak. SATAN, ŞENTÜRK, *Tanıkların Diliyle Kıbrıs Olayları (1955-1983)*, (Başbakan Yardımcısı Prof. Dr. Necmettin Erbakan ile mülakatından), s. 536

²⁰⁴ ALASYA, H. Fikret, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1987, s.43

²⁰⁵ ARI, Kemal, “1974 Kıbrıs Barış Harekâtında Türk Kamuoyu ve Psikolojik Desteği”, *I. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu Sempozyum Bildiri Kitabı I,(21-23 Kasım 2008)* Ankara, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları,2009, s.199

²⁰⁶ ARTUÇ, İbrahim, Kıbrıs'ta Savaş ve Barış, İstanbul, Kastaş A.Ş. Yayınları, Eylül 1989, s. 117-118

²⁰⁷ MÜTERCİMLER, Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı, s. 156

²⁰⁸ SATAN, ŞENTÜRK, *Tanıkların Diliyle Kıbrıs Olayları (1955-1983)*, (Başbakan Yardımcısı Prof. Dr. Necmettin Erbakan ile mülakatından), s. 536

kararlılığını vurguluyordu.²⁰⁹ Müdahale kararının alınmasının ardından hazırlık safhasına başlandı.

Harekât, Konya'daki İkinci Ordu Komutanı Orgeneral Suat Aktulga'nın sorumluluğundaydı. Kıbrıs'a, İkinci Ordu Komutanlığına bağlı Korgeneral Nurettin Ersin'in Adana'daki 6. Kolordusu çıkacaktı.

6. Kolordu komutanlığı emrine aşağıdaki birlikler verilmişti:

- Çakmak Özel Görev Kuvveti (Mersin bölgesinde kurulacak çıkarma tugayı
- Komando Tugayı (Bolu'da, Mersin bölgesine gelecek.)
- Hava İndirme Tugayı (Kayseri'de)
- 39. Piyade Tümeni (İskenderun'da)
- 28. Piyade Tümeni (Ankara'da)
- Kıbrıs Türk Alayı (Kıbrıs'ta)
- Bayraktarlık emrindeki tüm Kıbrıs Mücahitleri.

Başbakan Ecevit'in buluşuyla "Barış Harekâtı" adını alan Genelkurmayın "Kıbrıs Barış Harekât Planı" iki safhalıydı ve ana hatlarıyla şöyleydi.

Birinci safha:

Kıbrıs Türk Alayı, Lefkoşa ve Boğaz Sancaklarının Mücahitleri, Girne Boğazı – Gönyeli – Lefkoşa bölgesini güven altına alacaklar.

Hava İndirme Tugayı (Paraşütle) ve Komando Tugayı (Helikopterle) bu bölgeye indirilecek.

Çıkarma Tugayı (Deniz Piyade Alayı ve 50. Piyade Alayı'ndan kurulu Çakmak Özel Görev kuvveti) denizden, düşman elinde bulunan Girne batısındaki kıyıya çıkarılacak. Havadan inen kuvvetlerin bir kısmı kuzeye taarruz ederek denizden çıkan birliklerle birleşme sağlanacak.

İkinci safha:

Eğer durum gerektiriyorsa daha sonra denizden çıkarılacak iki tümenle (39. ve 28. Tümenler) Kıbrıs Türkleri için güvenlik sağlayan "Şahin Hattı"na kadar Kuzey Kıbrıs ele geçirilecek. Hava ve Deniz kuvvetlerinin bir kısım birlikleriyle, Kara

²⁰⁹ MÜTERCİMLER, Erol, *Satılık Ada Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Öyküsü*, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, Nisan 2004, s. 198.

Kuvvetlerinin Kıbrıs'a gidişinin güvenliğini ve Kıbrıs'ta Hava ve Deniz birliklerinin yakın desteği sağlayacaktı.²¹⁰

İki bölüm halinde gerçekleştirilen bu harekâtın, Birinci Barış Harekâtı adı verilen birinci bölümü, Türk kuvvetlerinin adaya çıkışı, denizden bir çıkarma ve havadan helikopterle inme ve paraşütle atlama olarak üç kuvvetin birlikte gerçekleştirdikleri bir harekât olarak tasarlanmış ve uygulanmıştır.²¹¹

Kıbrıs Türk Alayı Bölük komutanları, Türk barış kuvvetlerinin bir harekât yapacağını 19 Temmuz 1974 günü akşamı saat 21.30 sularında, takım komutanları da 24.00 sularında öğrendiler. 20 Temmuz 1974 sabahı üçlü (deniz-hava-kara iş birliği) bir harekâtın başlayacağı ve radyoların açık bırakılması emredildi. Ödev ve sorumlulukları ne olursa olsun özellikle hava indirme sahası savunulacaktı.²¹²

Harekâtı gerçekleştirecek olan 2. Ordu Komutanlığına harekât emri bildirilmiştir. 2. Ordu Komutanlığının emrinde Kıbrıs Barış Kuvvetleri, Komando Tugayı, Paraşüt Tugayı ve savaş durumunda da 28. Tümen emrine girecekti. Hazırlık safhası devam ederken, Kara Kuvvetleri Komutanlığı emrindeki 72 helikopter, 2. Ordu Komutanı emrinde Ovacık'ta konuşlandırıldı. 19 Temmuz sabahına kadar helikopter alayının tüm personeli Ovacık'ta toplandı. Diyarbakır'daki Kolordu da iki günde Adana'ya geldi. Hava 2. Taktik Komutanı Tümgeneral Hulusi Kaymaklı da orada konuşlandı. 19 Temmuz 1974 sabahı bütün birlikler bindirilmiş olarak harekâta hazır durumdaydı.²¹³ 16 Temmuz sabahı 39. Tümen harekete geçti. İlk olarak 50. Piyade Alayı Muharebe Grubu Kıbrıs'a çıkacaktı. 15-19 Temmuz günleri Mersin, Adana, İskenderun, Osmaniye ve Maraş yolları birliklerimiz tarafında dolduruldu. 16 Temmuz akşamından itibaren 39. Tümen birlikleri Mersin Askeri Rıhtımında ve Alata kumsallarında grup grup toplanmaya başlamışlardı.²¹⁴ Gemilere yükleme pek çok zorluklara karşın 19 Temmuz sabahına kadar sürdü, sabah Mersin ve Alata'da yükleme tamamlanmıştı.²¹⁵

Denizden çıkarma birliği Tuğgeneral Süleyman Tuncer komutasında “Çakmak Özel Görev Kuvveti” idi. Bu görev kuvveti, bir topçu taburu ve bir tank

²¹⁰ ARTUÇ, Kıbrıs'ta Savaş, s. 167-169.

²¹¹ MÜTERCİMLER, Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı, 161

²¹² MÜTERCİMLER, Satılık Ada Kıbrıs, s. 201-202.

²¹³ MÜTERCİMLER, Satılık Ada Kıbrıs, s. 202-203.

²¹⁴ MÜTERCİMLER, Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı, s. 161.

²¹⁵ MÜTERCİMLER, Satılık Ada Kıbrıs, s. 204,

bölüğü ile takviyeli 50. Piyade Alayı ile iki taburlu 6. Deniz Piyade Alayı'ndan oluşmaktaydı. 16 Temmuz alarmından sonra piyade ve deniz alayları ve diğer birlikler Mersin ve batısına hareketle 18 Temmuz günü toplanmalarını bitirmişlerdi. Çıkarma araçları da bu arada Mersin Limanı'na gelip tugaya katılmışlardı. Deniz Piyade Alayı "Ertuğrul" gemisiyle, 50. Piyade Alayı ise çıkarma araçlarıyla taşınacaklardı. 50. Piyade Alayı'nın silah ve malzemeleri önden çıkarma araçlarına yüklenmiş ve sonra askerlerin de yüklenmesiyle 19 Temmuz sabahı harekete hazır hale gelinmişti ama bazı aksaklıklar yüzünden yine de gecikilmiş ve plan gereğince 19 Temmuz saat 08.30'da hareket etmesi gereken Çakmak Özel Görev Kuvveti, 3 saatlik gecikmeyle 11.30'da hareket edebilmişti.²¹⁶

Kıbrıs Barış Harekâtıyla ilgili olarak Gaziantep Kıbrıs Gazileri ile yapılan mülakatlarda Mersin Limanı'nda toplanmalarıyla ve Barış Harekâtı'na katılmalarıyla ilgili verdikleri bilgiler oldukça dikkat çekicidir.

Kıbrıs Barış Harekâtı öncesi Hatay Dörtüol'da askerliğini yapar iken, ilk çıkarma yapanlardan ve iki harekâtta da yer alan; 15 ay Kıbrıs'ta kaldıktan sonra tezkeresini burada alan askerlerden Mehmet Zeki Ayvaz isimli gazimiz, harekâtın hazırlık safhasını ve çıkarma sürecinde yaşadıklarını şu cümlelerle anlatmıştır:

*"Hatay Dörtüol'da askerdik; birliklerimizle birlikte Mersin'e intikal ettik. 19 Temmuz sabahı gemilerle ilk çıkartmayı biz yaptık. Gemiler Girne'ye yanaşamadı sebebi karşı, Beşparmak dağlarından bize ateş açıyorlardı; biz iki gün denizin ortasında kaldık. Ne zaman ki uçaklar gelip oradaki mevzileri susturunca biz bedenimin yarısı suyun içinde arabalarımızla Girne plajına çıkartma yaptık. Geminin ismi Koçtuğ gemisi; sivil gemiydi. Amerika'ya kömür götürüyormuş. Seferi durum olunca çevirme yaptılar askeriye el koydu ve bütün birlik ve araçlar o gemiye bindik ve Kıbrıs sahillerine yanaştık sonra karşıdan çıkartma gemileri geldi arabaları o gemilerin içine koyduk çıkartma yaptık. Ateş altında çıkartma yaptık. Uçaklar yangın bombasıyla Beşparmak dağlarındaki düşmanı vurduktan bombaladıktan sonra biz Girne'den boğaz kesimden çıkartma yaptık. Kıbrıs'a ayak bastık. Birliğimiz 120 kişiden oluşuyordu."*²¹⁷

²¹⁶ ARTUÇ, Kıbrıs'ta Savaş, s. 189-190.

²¹⁷ Gaziantep'te Kıbrıs Gazisi Mehmet Zeki Ayvaz, Bkz. EK.A-1.

Sarıkamış'ta içtima ya çıktık. Tabur komutanı her bölükten 8-10 kişi Ankara'ya eğitim kursuna göndereceğini söyledi. Bölük komutanı çıkardı bizi Trene bindik Erzurum'a geldik. Erzurum'dan otobüslere bindirildik Ankara'ya gidiyoruz derken Osmaniye'ye geldik. Oradan trene bindik Mersin'e, Mersin'den Erdemli 'ye geldik.19 Temmuz'da Erdemli sahilindeydik. Bize Kıbrıs'a gönderileceğimiz hiç söylenmedi, orada çatışma olduğu söylenmedi. Sivil gemiyle İstanbul Truva Gemisi ile Girne'ye gittik. Kıbrıs Girne'ye piyade olarak gittik. Gemiye top attıkları için gemide büyük olduğu için sahile yanaşamadı, kayıklı gemilerle aktarma olduk. Girne bölgesine girer girmez çatışmaya başladık. Çatışma 24 saat sürdü. Daha sonra ateşkes oldu.”²¹⁸

Burada gazimizin vermiş olduğu bilgidен hareketle, erlerin Kıbrıs'a çıkarma yapacaklarından habersiz oldukları ve çıkarmada sivil gemilerin de kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Cuma Erdem isimli gazimiz, harekâtın hazırlık safhasını ve çıkarma sürecinde yaşadıklarını şu cümlelerle anlatmıştır:

53/2 tertip olarak Burdur 58. Topçu Tugayında acemi birliğimi yaptım daha sonra 39. Tümen Topçu Alayı'nın bulunduğu Kahramanmaraş'a dağıtım oldum. Askerlik görevimi yaparken Yunanistan'da bir hükümet darbesi olduğunu radyodan öğrendik. Daha sonra bölük komutanımız Üsteğmen Necati Yüce yanımıza gelerek bizleri toplayarak bazı bilgiler verdi. Daha sonra 18 Temmuz 1974 tarihinde Kahramanmaraş'taki birliğimizden ayrılarak Osmaniye üzerinden Mersin'e doğru yola çıktık.

19 Temmuz akşamı Ertuğrul yolcu gemisi ile Mersin Limanı'ndan ayrılarak Kıbrıs'a doğru yola çıktık. Çoğumuz ilk defa gemiye biniyorduk o yüzden yolculuk bazı arkadaşlarımızı sarstı. Sabaha karşı Girne limanı gözüktü, ancak biz gemimizle limana yanaşamadık. Çünkü Girne limanına mevzilenmiş Rum askerleri bize devamlı ateş ediyorlardı. Bir süre denizde bekledikten sonra havadan indirilen komando birliklerimizin Girne sahillerindeki Rum askerleri geri püskürtmeleri sonucunda küçük botlarla Girne limanından karaya ayak bastık ama Rum askerlerinin ateşi devam

²¹⁸ Gaziantep'li Kıbrıs Gazisi Duran Kartal,.

ediyordu. Rum askerleri ile karşılıklı çarpışarak onların geri püskürtmeleri sonucu Girne'den Magosa'ya doğru ilerleyerek Rum askerlerinin etkisiz hale getirdikten sonra Beşparmak Dağları'ndan geçerek Lefkoşe'ye doğru ilerlemeye başladık. Bu çarpışmalar esnasında bazı arkadaşlarımızın yaralandığını öğrendik. Kıbrıs Türk mücahidinin sesi Bayrak Radyosu sabahın erken saatlerinden beri yaptığı yayınlarla Mehmetçiğin adaya gelişini tüm dünyaya haykırıyordu.²¹⁹

Bu konuyla ilgili bir komutan da şunları anlatmıştır:

“İlk defa Türk Ordusu açık bir savaş emri alıyordu. Ecevit bir kere bile nasıl yapacağımızı, kaç kişi çıkaracağımızı, nereden çıkaracağımızı sormadı. Masaya oturduğu ilk günden itibaren orduya güvendiğini ve başaracağımıza emin olduğu hissini verdi. Planlara karışmadan sadece siyasi kararlarını bildirmekle yetindi.”²²⁰ Sarıkamış'ta askerlik görevini yerine getiren İhsan Velet'in anlattığına göre, kendisinin ve birliğindeki arkadaşlarının harekâta katılacaklarından habersiz olduklarını ve harekâta nasıl katıldıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

“Mersin'e kurs göreceksiniz diyerek her bölükten 5'er kişi seçtiler. Trenlere bindik, Erzurum'a gittik. Erzurum'dan otobüslerle Osmaniye'ye gittik. Kursu kim gönüllü gidecek diye sordu komutanımız. Biz de gönüllü olduk. Sarıkamış çok soğuk olduğu için gönüllü oldum. Trende parkayla bile donuyorduk. Kıbrıs'a Mersin Erdemli'de 1 gece kaldıktan sonra sabah 2 tane sivil, üstü açık yolcu gemisiyle gittik. Harekât devam ediyordu. Biz adaya varmadan Girne bölgesinden bize ateş açtılar. Bizi batırmaya çalıştılar. Gemide yaklaşık 2000 kişi vardı. Ayrıca gemide cephaneye, yakıt ve araç da bulunuyordu. Türk jetleri Rum mevzilerine ateş açarken biz de karaya çıktık. Karada Türk yaralıları vardı. Biz karaya çıkınca onlar gemiye binip Türkiye'ye döndü. Ozanköy'de çatışma birkaç saat sürdü. Çatışmayı biz kazandık. Biz köye doğru giderken komutanlar bizi bir araya toplayıp zayıf var mı diye baktı. Bölük toplandı, toplanır toplanmaz bize yağmur gibi havan mermisi yağmaya başladı. Biz araziye bilmiyoruz. Ama onlar dört dörtlük biliyorlar. Rumlar gizlenmiş, biz apaçık ortaydık. Sonra çatışmaya girdik

²¹⁹ Gaziantep'ten Kıbrıs Gazisi Cuma Erdem

²²⁰ ARTUÇ, Kıbrıs'ta Savaş., s. 131.

onlar kaçtılar. Bizde sayı fazlaydı. Birliğimizde ölenler oldu tabii. Yanımdaki asker bağıra bağıra öldü ama biz yardım edemedik. Ateş altındaydık. Benim kurtulmamsa mucizeydi. Uzun süre çatışmadan sonra ateşkes oldu.”²²¹

Yine Kıbrıs gazilerimizden olan, Ankara Mamak'ta uçaksavar topçusu olarak vatani hizmetini yapan Mehmet Eyüp Özpolat, Kıbrıs çıkarması ve orada yaşadıklarıyla ilgili olarak şu bilgileri vermiştir:

Ankara Mamak'ta uçak savar topçusuydum. Bir emir geldi ve İkiye böldüler bölüğü; Ankara Haymana ya bir kısmını gönderdiler. Bizi de daha önce seçtikleri için eğer bir savaş olursa diye bizi karayolundan Konya üzerinden Mersin'e gönderdiler. Mersin'de 1 hafta kaldık. 1. harekât başlamıştı. Bizi yük gemilerine bindirdiler. Girne kıyısına gittik. Kıyıda bekledik Rum askerlerinin uçakları olmadığı için biz toplarımızla ateş etmedik. Piyade görevi gördük. Örneğin uçaklar gelip köyü bombalıyor bombaladıktan sonra bir köye giriyoruz, yaşlıları ve yaralıları topladık ilk çıkışımızda. Paşa köye girdik. Orda nöbetlerde diğer köylere baskın yaptık. Baskınlarda, herhangi bir direnişle karşılaşmadık. Hangi köye girdiysek teslim oluyorlardı. İnsanları topluyor otobüslere bindirip Rumları esir olarak Türkiye'ye gönderiyorduk. Yaklaşık 8-10 köye gittik ama isimlerini hatırlamıyorum. Lefke'yi hatırlıyorum, Paşa köyü hatırlıyorum çünkü oradan teskere aldım. Kıbrıs'ta 4,5 ay kaldım. 1 sefer sıcak çatışmaya girdik. Magosa'ya girişte çatıştık ve şehit olayımız olmadı. 1-2 saat sürdü.”²²²

Gazimizin anlattıklarından hareketle, çıkarmada yük gemilerinin bile kullanıldığını öğreniyoruz.

Kıbrıs Barış Harekâtı öncesinde Erzurum Aşkale'de vatani görevini yapan Mehmet Sürücü, kendisinin ve birliğindeki askerlerin Barış Harekâtı'na nasıl katıldıklarını şöyle anlatmıştır:

“Gönüllü olarak gittim. Aşkale'de 400 kişi seçildi. Yarbay, Albay komutanlarımız geldi. 12 tane Çayırağası otobüsü geldi, “Kıbrıs'a kimseyi zorla göndermek istemiyoruz.” Dediler. Biz de gönüllü olduk. Aşkale'den 400 askeri, otobüse bindirip Osmaniye'ye getirdiler. Osmaniye'den de trene

²²¹ Gaziantep'li Kıbrıs Gazisi İhsan Velet,

²²² Gaziantep'li Kıbrıs Gazisi Mehmet Eyüp Özpolat,

bindirip Mersin'e getirdiler. Mersin'den akşam saat 8'de vapura bindirdiler. 3 saat sonra saat 11'de Kıbrıs Girne Ayvaz köyüne ayak bastık. Tankımız, uçağımız, cephanemiz, mermimiz, yakıtımız her şeyimiz yeterliydi. Beşparmak dağlarında çatışmaya girdik, 24 saat sürdü. 8 ay orada kaldım, tezkeremi yine oradan aldım”

Gazimiz konuşmasına devamla, Kıbrıs Türklerinin harekâta bakış açısında yaşadığı şu olayı örnek vererek anlatmıştır:

“Subaylar birkaç Kıbrıslı Türk gencini aldılar. “Biz sizin için çarpışıyoruz, sizin için ölüyoruz. Biz size askeri elbise vereceğiz, silah vereceğiz.” Diyorlar. Bir gün katılıyorlar, ertesi gün “Siz buradan savaştan sonra çekip gideceksiniz, biz burada kız alıp kız vermişiz.” deyip mücadeleyi bırakıyorlardı.”²²³

Gazimiz Mehmet Sürücü'nün röportajında dikkat çeken bir başka husus ise; zaferi nasıl kutladıklarına dair şu ilginç anekdottan bahsetmiştir:

“Zafer kazandıktan sonra kurbanlık koyun getirdiler, kesilen kurbanların kanlarından biraz alınıza sürün dediler, zaferi kazandığımız için. Zaten yiyecek-içeceğimiz Mersin'den gelirdi. Orada zehirlenme korkusu olduğu için, suyumuz bile tankerlerle gelirdi.”²²⁴

Adana 6. Kolordu'da Muhabere Çavuşu, Teleks Operatörü olarak askerlik görevine yapmakta iken, Kıbrıs Barış Harekatı'na katılan Ökkeş Tunç, çıkarma öncesi hazırlıkları ve çıkarma sırasında ve sonrasında yaşadıklarını şu şekilde dile getirmiştir:

Adana'dan gece haber geldi, herkes toparlanacak, sırt çantaları alınıp hazır vaziyette beklenecek dediler. Bizde hazırlandık. Sabah oldu Kıbrıs'a gidilecek. Savaş mı var ne için neden gidilecek bilmiyorduk. Bir müddet sonra Kıbrıs'ta savaş var denildi savaşa gidilecek. Toparlandık, ailemize akrabalar vasıtası ile haber ettik. Adana'dan konvoy halinde Mersin Taşucu'na gittik. Mersinli gençler, yaşlılar, kadın ve erkekler bizi öyle alkışladılar tezahürat yaptılar. Sigara, meyve, simit ikram ettiler biz aşağı inemediğimiz için bize atıyorlardı. Bizler duygulandık. Ben bekardım. Evli

²²³ Gaziantep'li Kıbrıs Gazisi Mehmet Sürücü,

²²⁴ Gaziantep'li Kıbrıs Gazisi Mehmet Sürücü,

arkadaşlarımız vardı onlar daha çok duygulandı. Mersin'den Taşucu'na geldik. Gemi bizi bekliyormuş, akşam bindik Kıbrıs'a gittik. Gemi askeri gemiydi. Zırhlı birlikleri vardı, sağlı sollu muhafız gemileri vardı. Tanklar toplar vardı. Önce suya sonra karaya indik, çıkartmayı yaptık. Biz boğaza kadar devam ettik. Girne tarafına indik, sonra doğru boğaza gittik. Kimin ne olduğu belli değildi. Akşam kurşun sesleri duyuyorduk. Bize dağın eteğinde bir yer gösterdiler, piyade çadırlarımızı kurduk. Komutanlarımız boğazdaki karargâhta kaldı. Bana karargâha gel denildi muharebe merkezine geleceksin orda haberleşme yapacaksın dediler bende geldim haberleşme merkezine, boğazda basın hareket komutanları ve haberleşme merkezine orada kaldık.”²²⁵

Gaziantep’li Kıbrıs gazimiz Ömer Erpolat, Ankara’nın Çubuk ilçesinde Topçu olarak askerlik görevini yerine getirirken, gelen emir üzerine Barış Harekatı’na katılmıştır. 16 ay orada kaldıktan sonra, tezkeresini yine orada almıştır.²²⁶

Ankara/Mamak 28. Tümen’de istihkâm eri iken 2. harekâtta katılan Süleyman Sarı, Kıbrıs Barış Harekatı’na katılımı ve bu süreçte yaşadıklarını şu şekilde anlatmıştır:

“Vapurla Girne’ye gitmeden önce Mersin’de 10-15 gün kaldık. Kıbrıs’a geçtikten sonra sıcak çatışmaya girdik. Bu çatışma, Beşparmak Dağları’nın dibinde iki gece kadar sürdü. Köy baskının da 40-50 genci esir aldık, bunları esir kampına götürdük. Kaçanları vurduk. Kıbrıs’ta 3 ay kaldıktan sonra tezkeremi Kıbrıs’ta 1 ay gecikmeli olarak aldım.”²²⁷

Devre kaybı olarak Isparta’da Piyade olarak askerlik görevini yerine getiren Yaşar Gecekuşu, Kıbrıs Barış Harekatı’na katılım sürecini, harekât sırasında yaşadıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

“Kıbrıs Barış Harekâtı çıkınca bizim birlikte dağıtımı çıkmayanların, devre kayıplarının hepsini toplayıp otobüslere binip Osmaniye’ye gönderdiler. 40. Piyade Alayı’yıydık. Osmaniye’nin alayı 1. çıkartmaya gitmişti, alay boştu. 2 gün orada kaldık. 2 gün sonra 14. Piyade Alayı Kahramanmaraş birlikleri oraya geldi. Isparta’dan gelen askerlerin hepsini

²²⁵ Gaziantep’li Kıbrıs Gazisi Ökkeş Tunç,

²²⁶ Gaziantep’li Kıbrıs Gazisi Ömer Erpolat

²²⁷ Gaziantep’li Kıbrıs Gazisi Süleyman Sarı,

Kahramanmaraş'tan gelen birliklere dağıtım yaptılar. Orada bize silahlarımızı ve mermilerimizi verdiler. Aldıktan sonra Mersin Erdemli'de ormanlık alana geldik. Bugün veya yarın gideceğiz derken 15 gün orada kaldık. 15 gün sonra gemilerle Girne'den çıkarmamızı yaptık. Girne'den sonra Lefkoşa Hamid köyüne geldik. 2. harekât başlayana kadar bu Türk köyünde kaldık. 120 kişi falan vardık. Çatışma olmadı ancak esirleri toplayıp birliklere teslim ettik Türk esirlerle takas ettik zannedersem. Silahımız, mermimiz yeterliydi ancak açlık ve susuzluk sorunu yaşadık. Sonrası çok rahattı. 6'şar saatlik nöbetlerimiz vardı. Harekât başlayınca biz piyade olduğumuz için ağır toplar, havanlar geri döndükten sonra Değirmenli Köyü'nden Rum köyüne kadar geldik. Rum esirlerini topladık. Bu arada hiç Rum askeriyle karşılaşmadık. Harekât bittikten sonra Petra diye Rum köyü var, oraya gidip yerleştik, oradan da terhisimizi alıp geldik. 15 ay kaldım. Savaşı bitirten sonra tezkeremi alıp memleketime döndüm.

O zamanlar bekârdım. Sadece annem ve babam vardı. Onların da benim Kıbrıs'taki harekâta katılığımından haberi yoktu. Telefon yoktu, şimdi ki gibi iletişim imkânı da yoktu. Harekât bittikten sonra mektuplaşma imkânımız oldu. Babam rahmetli Ankara'ya kadar gidip benim ölü mü, sağ mı, yaralı mı diye öğrenmeye çalışsa da bir netice alamadan geri dönmüş."²²⁸

Ankara/Kırıkkale'de askerlik görevini yaparken, 2. harekâta katılan Yusuf Şahan, harekâta katılması ve harekât ile ilgili şu bilgileri vermiştir:

Yaşımı büyüttükten sonra acemi birliğimi Burdur'da yapmak üzere askere gittim.3 aylık acemi birliği bittikten sonra Ankara Kırıkkale'ye usta birliğine gönderildim. Birkaç ay bataryada topçu olarak askerliğimi yaptıktan sonra Subay Gazinosundaki askerler teskeresini aldığı için onların yerine geçtim.

1. harekât başladığında Kırıkkale'de camları karartmaya başladık, ışıklar sızmasın diye. 14 Ağustos'ta 2. harekât başlarken topladılar hepimizi, 105'lik obüs²²⁹ toplarımızı yükledik konvoy halinde Kırıkkale'ye

²²⁸ Gaziantep'li Kıbrıs Gazisi Yaşar Gecekuşu,

²²⁹ **Obüs:** Karada kullanılan bir silahtır, çok uzun menzilli toptur. Menzili 30 kilometrenin üzerine çıkar. İki çeşittir:

hareket ettik. Ankara Kırıkkale'deki tüm tümen Kıbrıs'a gönderildi. Yolda giderken, evliydim hatta 1 tanede çocuğum vardı, bana zor geldi. Mektup yazdım eve ya dönerim ya dönmem diyerek. Neyse yola çıktık, vatandaş her türlü erzakımızı verdi. Bizi çok güzel uğurladılar. Mersin Silifke'de 3-5 gün bekledik ama mahvolduk sivrisineklerden. Harekât başladı Sivil Gemilere binip Girne limanına girdik. Sahil bütün kan içindeydi, kokudan durulmuyordu. Cesetler Rum askerlerine aitti. Sağda solda birkaç Rum askeri kalmıştı, biz gizli gizli mevzilere vardık, sabaha karşı bir ışıktandırma mermisi oldu. Sabaha karşı Türk asker uçakları mevzilere ateş açtı. Ben 1 numaralı topçuydum. Bizim topların arkasını yere gömdük. Mahmuzlu olduğu için gömmezsen hedefi vuramazdı.

Girne yakınlarda mevzilendik. İlerde bizim gözetleyicimiz vardı, o asker bize düşmanın yerini söylüyor bizde oraya toplarımızı çeviriyorduk, 3 bataryaydık, her bataryanın 6 topçusu vardı verilen hedefe 18 top aynı anda patlıyor 3-5 el ateş ediyorduk. O zaman oradan cevap geliyor hedef tahrip oldu diye bizde toparlanıp gidiyorduk. Hedef aldığımız yerden geçerken topun düştüğü her tarafın yandığını, cesetlerin etrafa dağıldığını gördük. Tabi biz görerek ateş etmiyoruz piyadeyiz bizim topun menzili 11 kilometre aşırıtmalı ateş ediyoruz. Yola devam ettik. Yine toplarımızı gömdük. Bekliyoruz ama içimizde korku kalmadı, savaşın içindeyiz. Yiyecek geldi alıp yemeye başladık, aniden bir havan mermisi üzerimize düşmeye başladı, toplarımızın yönü ters tarafa bakıyor, topları bu tarafa çevirmek için zaman gerekliydi. Topları bırakıp biraz kaçtık, benim üsteğmenin adı Ahmet Kabaca onun miğferi başında değil, benimki başımda ben posta gibiyim, üsteğmenle birlikte dolaşıyoruz. Yusuf benim miğferimi getir diye üsteğmenim bağırdı, koşa koşa gidip benim miğferi ona verdim ben gittim onun miğferini aldım. Açıldık biraz toplar geride kaldı. 11 tane havan mermisi geldi üzerimize ama şükür can kaybımız olmadı. 3. batarya Üsteğmeni Sadık Ercan bizim 2. batarya

Müstakil Obüs: Tank gibidir. Namlusu tanka nazaran çok daha uzun ve kalındır, ayrıca tanka nazaran daha acili durur.

Çekili Obüs: tek başına hareket edemeyen, askeri kamyon ve jiplerin arkasında römork gibi çekilen turdur.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin elindeki en küçük çaplı obüs, 105 mm'lik obüstür. Bundan başka 155 ve 203'lük obüsler bulunur. 105'lik obüsün mürettebatı şoförle birlikte 7 kişidir, menzili 11 km'nin az üzerindedir.

Üsteğmeni Ahmet Kabaca Sadık beye dönelim dedi. Hemen döduk toplarımızı çevirdik 18 top 3-4 el ateş ettik. O zaman oradan hedef tahrip oldu diye ses geldi ateş kestik toplandık hedefe gittik ki her taraf tahrip olmuş. Arçoz yeni adı Yiğitler köyüne yerleştik. Benim 4 ayım vardı. Hep aynı yerde kaldığım için Kıbrıs'ı detaylı bilmem. Tezkeremi Kıbrıs'ta aldım. Günde 1 bisküvi ile günümüz geçirdik, hatta ayağımızdaki botumuzu 1 ay çıkartmadığımı biliyorum, küflenmiş ekmekler yedik. Zaman geçtikçe düzgün şeyler yemeye başladık."²³⁰

Yukarıda bilgilerine başvurduğumuz gazilerimiz, Mersin Limanı'ndan gemilerle yapılacak olan çıkarmaya katılıp, 1. veya 2. ya da her iki harekâta da katılan gazilerimizdi. Ancak çıkarma sadece gemilerle olmamıştı. Havadan paraşütle indirme yöntemi de kullanılmıştı.

Hava İndirme Tugayı'nın barış garnizonu Kayseri'deydi. Tugay Komutanı Tuğgeneral Sabri Evren, 16 Temmuz sabahından itibaren tugayını alarma geçirmiş, tüm hazırlığını tamamlamıştı. Sonunda, 20 Temmuz sabahı, daha karanlık sürerken iki taburu ve tugay karargâhı ile birlikte Kayseri Erkilet Havaalanı'ndan taşıma uçakları ile havalanmıştı.²³¹ Kıbrıs Harekâtı'nı yönetecek olan 6. Kolordu komutanı Korgeneral Nurettin ERSİN, ilk paraşütçülerin hemen arkasından saat 11.00'e doğru, karargâhının bazı subaylarıyla ve bir helikopter ile Kırnı Kuzeyine inmiş ve komutayı ele almıştı.²³² 20 Temmuz sabahı Türk jetlerinin Kıbrıs göklerine ulaşmasından 35 dakika sonra Türk askerleri paraşütlerle atlamaya başladılar. İlk Türk paraşütçüsünün yere indiği saat 06.05 ²³³ aynı zamanda bu harekâta sırasında ilk Türk askerinin adaya ayak bastığı saattir. Lefkoşa bölgesine inen paraşütçülere ilk ateş sabah 07.00 sıralarında KüçükKaymaklı bölgesinden geldi ve sonra diğer kesimlere ve yeşil hatta yayıldı. Savaş başlamıştı. Topçusu bulunmayan Türk alayının kolu fazla uzağa erişmiyordu ama havada dolaşan jetler imdada yetişiyorlardı. Alayla beraber bulunan telsizli Hava Kontrol Timleri, havadaki filoyu

²³⁰ Gaziantep'te Kıbrıs Gazisi Yusuf Şahan,

²³¹ ARTUÇ, Kıbrıs'ta Savaş, s. 183.

²³² ARTUÇ, Kıbrıs'ta Savaş, s. 194.

²³³ ÇOPUR, 1974 Barış Harekâtı ve Anılar, s.86

hedefe yöneliyor ve düşman ateş mevziileri, mukavemet noktaları kısa zamanda ortadan kaldırılıyordu. Türk Hava Kuvvetleri düşmana göz açtırmıyordu.²³⁴

Çıkarma sırasında Kayseri Hava İndirme Tugayı'nda Paraşütçü Komando olarak askerlik yapan Ali Taş isimli gazimiz, paraşütle atlama yoluyla harekâta katılanlardandır. Gazimiz, Barış Harekâtı'na katılmalarını şu şekilde anlatmıştır:

Acemi birliğim Isparta Eğridir er eğitim taburundaydı. Usta birliğim ise Kayseri hava indirme tugayındaydı. Kıbrıs hareketi başlayınca Kıbrıs'a uçakla gidip paraşütle atladık. Birliğimizde yaklaşık 2000 kişi vardı hepsi Kıbrıs çıkartmasına katıldı. Her uçakta toplam 80-100 kişi vardı. 20 Temmuz'da uçağa bindik Gönyeli köyünün düz arazisine bıraktılar bizi inince toplanma bölgesinde toplandık 4 tabur vardı. Bölük bölük tabur tabur toplandık. Bize ateş açıtsa da karşı taraf bize ateş emri verilmedi. Çünkü oraya henüz çıkarma yapılmamıştı. Mevcudumuz azdı, geceyi Beşparmak Dağlarında gizlenerek geçirdik. Sabah güneş doğmadan ateş emri verildi bize, Taburun ikisi Girne tarafına geçti çıkarma yapmaya, diğer ikisi orada eski bir Türk alayı vardı, Rumlar onları çemberi almışlardı, onları kurtarmaya verildi. Bende Türk alayını kurtarmaya verilen taburdaydım aşağı yukarı çatışma 1 gün sürdü. Türk alayı kurtarıldıktan sonra onlarda bizle beraber Ercan Havaalanına doğru mevzilendik. Savaşta Rumlardan ve Türk askerlerinden kaç kişi öldü ya da yaralandı bilemiyorum. 1. hareket devam etti en son Ercan Havaalanına gittik hepimiz orada 1 gün kaldık, 1 gün sonra 1. hareket bittiği için bizi istihbarata aldılar 3-4 gün istirahat ettikten sonra 2.harekât başladı. Eski adı Omorfo şimdiki adı Güzelyurt tarafına gönderdiler bizi 2 gün sıcak çatışma oldu ondan sonra sakinleşti. Kıbrıs'ta 6 ay kaldık.”²³⁵

Gemiyle çıkarma ve uçaktan paraşütle atlama yöntemlerinden hariç helikopterlerle indirme yöntemi de Kıbrıs Barış Harekâtı'nda kullanılmıştır.

Komando Tugayı için de hareket, 5 gün önce 15 Temmuz gecesi Bolu'daki kışlalarında alarm emrinin alınmasıyla başlamıştı. Tugay Komutanı Tuğgeneral Sabri Demirbağ, ertesi gün öğle saatlerinde Tugayı ile Mersin'e doğru yola çıkmış ve 19

²³⁴ ARTUÇ, Kıbrıs'ta Savaş, s. 182.

²³⁵ Gaziantep'li Kıbrıs Gazisi Ali TAŞ,

Temmuz sabahı üç taburu ile Taşucu'nun güneyinde Kıbrıs'a en yakın Ovacık bölgesine gelmişti. Ovacık'ta tugayı bekleyen Jandarma Komando Taburu ve 230. Piyade Alayı'nın 1. Taburu'nu da emrine alan tugay komutanı, böylece kuvvetini beş tabura yükseltmişti. Birlikleri taşıyacak helikopterler de Ovacık'a gelmişlerdi. Ordunun elindeki helikopterler bir taburu taşıyacak sayıda olduğundan, bir tabur ve tugay komuta grubu ilk parti olarak 20 Temmuz sabahı saat 07.40'ta havalandı. Bu saatte harekât çoktan başlamış, hava kuvvetlerinin arkasından 1,5 saat önce Hava İndirme Tugayı'nın iki paraşütçü taburu da Lefkoşa Kuzey kesimlerine inerek Türk Kıbrıs Alayı ile birlikte bölgeyi güven altına almıştı.

Türk askerinin Kıbrıs'a çıkarma yaptığı sırada Kıbrıs Yönetimi Başkanı Rauf Denктаş Kıbrıs Bayrak Radyosunda yaptığı konuşmada; “Kahraman Türk halkı; kahraman silahlı kuvvetlerimiz yıllardan beri bize barışı çok gören bir ülkenin (Yunanistan) yurdumuzdaki askerlerine Türk görüşünü anlatmak üzere yeşil adamıza çıkmış bulunuyor. Çıkartmayı havadan yapılan indirme ve adadaki Türk Silahlı Kuvvetler yöneticilerinin emrindeki kardeşlerimizin bindirme harekâtı ile başlamıştır. Bu harekât biz barış ve huzur getirecektir. Allah hepimize kuvvet versin” diye açıklama yapıyordu.²³⁶

70'e yaklaşan helikopter masmavi Akdeniz'i geçerek Kıbrıs'a ulaştı ve Beşparmak Dağları'nı aşarak Kırmı Havaalanı civarına peş peşe konma başladı. 40 dakika süren yolculuktan sonra 1. Tabur inerken zayıf bir ateşle karşılaştı ve kayıp vermeden hemen toparlanmaya başladı Tugay Komutanı, komuta yerini havaalanının hemen kuzeyindeki kurmaya başladığında, helikopterler tekrar Ovacık'a dönmek üzere dönüş yolculuğuna başlamışlardı. Ovacık'a gidip 2. Komando Taburu'nu yükleyen helikopterlerin tekrar Kıbrıs'a dönmesi 3 saati bulmuştu. 2. Tabur 11.45 sıralarında ineceği Kırmı Havaalanı bölgesine ulaştığında artık durum değişmiş, düşman ateşi yoğunlaşmıştı. 20 Temmuz 1974 günü saat 11.45 sıralarında Hava İndirme Tugayı'nın ve Komando Tugayı'nın ikişer taburu Kıbrıs'a inmiş bulunuyordu.²³⁷

²³⁶ ÇOPUR, 1974 Barış Harekâtı ve Anılar, s.94

²³⁷ ARTUÇ, Kıbrıs'ta Savaş, s. 187-188.

Kayseri’de paraşütçü komando olarak askerlik görevini yerine getiren Yaşar Gündüz isimli gazimiz, bu şekilde harekâta katılanlardandır. Harekâta katılım şekli ve harekât esnasında yaşadıklarıyla ilgili aşağıdaki şu önemli bilgiler vermiştir:

“Kayseri’de 5 aylık askerdim. Helikopterle Kayseri’den Mersin’e gittik. Helikopterlerle Girne ile Lefkoşa arası boğaza indirdiler. Helikopterle indiğimiz boğazda havan atışına tuttular bizi. 23 kişi şehit verdik, henüz silah sıkmadan. İkinci üzeri emir geldi. KüçükKaymak’ta taarruza kalktık. Öncü birlikler vardı, yardım ettiler. Akşam ezanı ile hava kararınca onlar şehrin içine çekildiler. Biz dışarıda kaldık. Sabaha kadar mevziide nöbet tuttuk. Gece yarısı da ateşkes oldu. Sokak muhaberesine girildi. Gençler kaçmışlardı. Lefkoşa’nın bir semtinde çatışmaya gittik, 150 kişi idik. Mücahitler bize rehberlik yaptı. Evlerden halkı topladık tekrar kiliseye bıraktık oraya teslim ettik. Kilisenin bahçesine bıraktık. Asker esir almadık. 6,5 ay kaldık. Kendi birliğimize döndük.”²³⁸

15 Temmuz Darbesi’nin ardından verilen kararla 20 Temmuz 1974’te başlayan, gazilerimizin şahitliğiyle desteklediğimiz Barış Harekâtı’nın “1. Harekât” diye adlandırılan kısmı, 22 Temmuz 1974’te saat 17.00’da planda belirtilen ilk hedefler ele geçirilmiş ve BM tarafında aynı gün saat 19.00’da yürürlüğe konan ateşkes ilanı ile birlikte sona ermişti.²³⁹ Bu ateşkesin ardından barışın yeniden kurulması amacıyla üçlü görüşmelerin hazırlıkları da başlamıştır.

Dış basında Kıbrıs Barış harekâtı ile ilgili gelişmeler sıkça yer almaktaydı. İngiliz The Times gazetesi harekâtı trajik bir gelişme olarak görmekte, Türkiye’nin harekâtı yapmakta tamamıyla haklı olduğunu hatta alkışlanması gerektiğini yazıyordu. İngiliz Daily Mail gazetesi ise, Amerika ve İngiltere’yi suçlamakta Türkiye’nin İngiltere ile birlikte hareket etmek için başvurduğunu, fakat İngiltere’nin kılını bile kıpırdatmadığını yazmaktaydı. Telegraph gazetesi ise, Türk harekâtının birçok tehlikeyi de beraberinde getiren NATO için büyük bir darbe olduğunu yazmaktaydı.²⁴⁰

Başbakan Bülent Ecevit TBMM genel kurulunda barış harekâtı ile ilgili yaptığı değerlendirmede “Değerli arkadaşlarım, Türk Silahlı Kuvvetlerinin

²³⁸ Gaziantep’li Kıbrıs Gazisi Yaşar Gündüz,

²³⁹ ÇOPUR, 1974 Barış Harekâtı ve Anılar, s.94

²⁴⁰ ARTUÇ, Kıbrıs’ta Savaş, s. 187-188

kahramanca harekâtıyla sağlanan bu başarısının elbette hepimize acı gelecek bazı bedelleri de olmuştur. Bu konuda şu ana kadar kesinleşmiş bilgileri bütün açıklığı ile ve acılığı ile sizlere sunmak isterim: Bu üç günlük harekât sırasında 57 şehit verilmiştir, (Allah onlara rahmet eylesin) 184 yaralı, 248 kayıp; toplamı 483.” dedi.²⁴¹ Kayıplara Kocatepe Gemisi²⁴² konulmamış rakamlar genelkurmay başkanlığından gelen verilere dayandırılmıştı. 25 Temmuz 1974 yılında yapılan açıklama ile kayıp sayısı 16 kişiye düşmüştü.

3.1.B. Cenevre Konferansı

22 Temmuz 1974 tarihinde yürürlüğe giren ateşkesin hemen ardından barışın yeniden kurulması amacıyla üçlü görüşmelerin hazırlıkları başladı.

Kıbrıs meselesinin, Garantör Devletler arasında yapılacak görüşmelerle çözümlenmesi hususu, 15 Temmuz 1974 darbesinden sonra özellikle İngiltere tarafından ileri sürülmüştür. Bu görüşü destekleyen ABD ve bazı NATO ülkelerinin girişimleri neticesinde BM Güvenlik Konseyinin 20 Temmuz 1974 ve 353 sayılı kararı ile Garantör olan Türkiye’den Dışişleri Bakanı Prof. Dr. Turan Güneş, İngiltere Dışişleri Bakanı James Callaghan, Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Mavros temsil ediyordu.²⁴³ Türkiye, Yunanistan ve İngiltere’nin derhal görüşmelere başlamaları, bölgede barışın sağlanmasını ve Kıbrıs’ta anayasaya uygun durumun tesisi öngörülmüştür. Garantör devletlerin temsilcileri 25 Temmuz 1974’te başlayan görüşmelerde, meselenin çözümüyle ilgili konularda taraflar arasında büyük görüş ayrılıkları bulunmasından dolayı görüşmeler zaman zaman kesilme tehlikesi ile karşılaşmış olmasına rağmen, sürdürülmüş ve 30 Temmuz 1974 günü Türkiye’nin taleplerinin büyük bir kısmının taraflarca kabul edilmesi neticesinde bir protokol

²⁴¹ NEZİR, İrfan, YILMAZ, Tuncer, “Başbakanlarımız ve Genel Kurul Konuşmaları (Cumhuriyet Hükümetleri Dönemi)”, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yayınları*, C.7, Ankara, Aralık 2014, s.490

²⁴² **tcg Kocatepe:** 21 Temmuz 1974 günü, Yunanistan’dan yola çıkan deniz konvoyunun Baf limanına askerî malzeme götürmekte olduğuna dair istihbarat alınınca tcg Kocatepe, tcg Adatepe ve tcg Mareşal Fevzi Çakmak ile birlikte konvoyu engellemek üzere, bulundukları bölge olan Girne açıklarından Baf’a doğru gitme emri almıştır. Plana göre konvoyu önce hava saldırısı yapılacak ardından bu 3 destroyerle son darbe vurulacaktır. Hiç kimsenin açıklayamadığı şekilde ortada böyle bir konvoy olmadığı için de hava filomuz bu 3 gemiye saldırmıştır. Türk bayraklarını gören pilotlar hemen Ankara Akıncı Üssü ile temas kurmuşlar, bölgede Türk muhribi yok bilgisi hareket başkanlığından teyit edilince saldırıya başlamışlardır. tcg Kocatepe makine dairesinden vurulup hareketsiz kalmış, tcg Adatepe ve tcg Mareşal Fevzi Çakmak ise yara almalarına rağmen Türk sahillerine ulaşmayı başarmışlardır. 21 veya 22 Temmuz 1974 günü gemi batmıştır. Gemide 54 denizci ve 13 deniz piyadesi toplam 67 askerimiz hayatını kaybetmiştir. MÜTERCİMLER Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı, s. 273-291.

²⁴³ MÜTERCİMLER, Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı, s. 333

imzalanmıştır. Cenevre’de varılmış olan bu mutabakat, Yunanistan için tatminkâr değildi. Çünkü e-Enosis’in ilanından sonra Türkiye’nin yasal müdahalesi ile tahmin edemediği bir yenilgiye uğramıştı. Bundan dolayı varılan anlaşmayı tatbik etmedi.²⁴⁴

Birinci Cenevre görüşmeleri sonucunda, 2. tur görüşmeleri 8 Ağustos’ta başlamasına karar verilmişti. Başbakan Bülent Ecevit 8 Ağustos 1974 tarihinde gazetecilerin sorularına verdiği cevapta; Cenevre Konferansında, Yunanlıların girişeceği bir oyalama ve zaman kazanma taktiğinin hem adadaki toplumlar arasında hem de Türkiye ve Yunanistan arasındaki havayı gerginleştirebileceğini öne sürmüştü. “Adada coğrafi temele dayanan bir otonom yönetim kurulmadıkça, varacağımız anlaşmaların kâğıt üzerinde kalacağı anlaşılmıştır.” diyordu.²⁴⁵

Türk Dışişleri Bakanı Prof. Dr. Turan Güneş 8 Ağustos sabahı 20 kişilik bir heyetle Cenevre’ye giderken yaptığı açıklamada; “Türkiye uygulanmayan kararlar almaya niyetli değildir. Kıbrıs’ın tamamı veya bir kısmının Yunanistan’a katılabileceği sevdasından vazgeçmelidirler.” diye bir kez daha hatırlatıyordu.²⁴⁶ 1. Cenevre görüşmeleri sonucunda Türkiye siyasi olarak da başarı kazanmış, istekleri onaylanmıştı. İkinci kez başlayan görüşmelere Kıbrıs-Rum ve Türk temsilcilerinin de katılımıyla görüşme tarafları 5’e çıkmış oluyordu. Türk temsilciler görüşmelerin hemen başında 1. Cenevre Antlaşması’nın uygulanmasını²⁴⁷; 1 gün içinde bütün Türk köylerinin boşaltılmasını istemiştir. Bölgeye barışın gelmesi ve anayasal düzenin kurulması için başlatılan görüşmeler 6 gün sürdü. Ancak Rum ve Yunan delegeleri olumsuz ve uzlaşmaz tutumları nedeniyle görüşmeler çıkmaza girdi.²⁴⁸

2. Cenevre görüşmelerinin bekleneni vermeyeceğini gören Dışişleri Bakanı Prof. Dr. Turan Güneş ile Başbakan Bülent Ecevit arasında çekilen özel hatta konuşma şöyle geçti;

--Durum nasıl Sayın Güneş?

--Sayın Başbakanım, maalesef iyi değil, ne Mr. Callahan, ne Mr. Mavros ve ne de Klerides’e laf anlatabilmek mümkün olmuyor. Dönüp dönüp aynı noktaya geliyorlar. Adada yaşayan Türklerin ne istikballerini nede bu günkü durumlarını kurtarmaya yanaşmadılar.

²⁴⁴ ALASYA, Kuzey Kıbrıs, s. 48-49.

²⁴⁵ ÇOPUR, 1974 Barış Harekâtı ve Anılar, s.233

²⁴⁶ ÇOPUR, 1974 Barış Harekâtı ve Anılar, s.233

²⁴⁷ ALASYA, Kuzey Kıbrıs, s. 49.

²⁴⁸ MÜTERCİMLER, Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı, s. 234.

--Bir saniye Sayın Başbakanım

--Evet, Sayın Güneş sizi dinliyorum

--Belki birkaç gün daha kalabilirim. Benim eve haber verirsiniz, Ayşe artık tatile çıkabilir.

--Hay hay Sayın Güneş, merak etmeyin, ilk fırsatta bu dediğinizi kendisine haber veririm.²⁴⁹

Ayşe, Prof. Dr. Turan Güneş'in 17-18 yaşındaki kızıydı. "Ayşe artık tatile çıkabilir." İfadesi Başbakan Bülent Ecevit'le Prof. Dr. Turan Güneş ve Genelkurmay Başkanı arasında parola idi. Bunun anlamı 2. Kıbrıs s barış harekâtına başlanabilir demektir. Nitekim bu parolaya müteakip 2. Kıbrıs Barış harekâtı başladı.

3.1.C. İkinci Barış Harekâtı

Birinci Barış Harekâtından sonra 39. Tümen ve 28. Tümen Kıbrıs'a gönderilmişti. Bu tümenlerin Kıbrıs'a gönderilmesinin iki nedeni vardı. Birincisi Girne ve Lefkoşe arasındaki dar bölgede sıkışık vaziyette olan Türk Birliklerinin güvenliklerini sağlamaktır. İkinci ve asıl önemli neden ise, Cenevre Konferansından bir sonuç alınamazsa, Kıbrıs Türk Toplumu için güvenlik sağlayacak olan Lefke, Lefkoşe, Magosa hattına kadar Kuzey Kıbrıs'ın ele geçilmesini sağlamaktır.²⁵⁰

Cenevre Görüşmelerinin sonuçsuz kalınca Türk Savaş uçakları 14 Ağustos 1974 tarihinde saat 05.30'dan itibaren Lefkoşe'deki askeri kesimleri, Büyük Kaymaklı, Sanayi Bölgesini, Beşparmak Dağlarında Karatepe ve İngiliz tepedeki Rum mevzilerini, Mial, Milya ve Değirmenlik bölgelerin bombalamaya başladı.²⁵¹ 28. Tümen ve 39. Tümen Girne kıyısından Magosa doğru ilerlediler. 39. Tümen Karatepe, Minareliköy ve Serdarlı'yı ele geçirdi. 28. Tümen Timbu (Ercan) Havaalanı, Kırklarköy ve Paşaköyü ele geçirdi. İkinci Harekâta Katılan Kıbrıs Gazisi Mehmet Zeki Ayvaz harekâtı şu sözlerle anlatıyordu;

İlk zamanlar imkânlarımız yeterli değildi ekmek ve su yoktu birliğin deposundan kuru kumpanya dağıttılar. Birkaç gün kendi imkânlarımızla geçindik ancak daha sonra yemek yardımı geldi. Bizimki karargâh bölüğü olduğu için silahlarımız yoktu. Yalnız biz bataryalara kumanda ederdik. Emir

²⁴⁹ ÇOPUR, 1974 Barış Harekâtı ve Anılar, s.243-244

²⁵⁰ BADAY, Gökhan, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Kars-Ardahan Kıbrıs Şehitleri ile Gazileri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars, 2009, s.52

²⁵¹ ÇOPUR, 1974 Barış Harekâtı ve Anılar, s.247

ve komuta bizdeydi geri hizmetti bizimkisi. Kıbrıs'ta daha önce 6 ayda bir değiştirme birliği vardı. O değiştirme birliği hareket başlamadan önce Kıbrıs'ın hava alanını ele geçirdiği için onların uçaklarını çalıştırmadık. Timbu Havaalanını biz ele geçirdik. Bizim Konya Alaçatı üzerinden kalkan uçaklar düşman hedefini bombaladıktan sonra piyade ilerlemeye başladı. Önce topçu dövdü ondan sonra bizim bataryalar dövdü, ondan sonra piyade ilerlemeye başladı. İlerlemeden sonra biz geri hizmet olduğumuz için köyün korunması ve ehemmiyeti bize aitti²⁵²

Girne kıyısından bulunan Çakmak Özel Görev Kuvveti de Arapköy, Gözübüyük ve Esentepe'yi ele geçirdi.

İkinci Harekâta Katılan Kıbrıs Gazisi Cuma Erdem ikinci harekatı ve Muratağa, Sandallar ve Atlılar katliamlarını şu sözlerle anlatıyordu;

14 Ağustos günü başlayan İkinci Kıbrıs Barış Harekâtının beni ve birlikte olduğum tüm asker arkadaşlarımızı üzen unutulmayacak bir olayı yaşamak askerliğimin en acı günü olmuştur. 14 Ağustos sabahı harekatın ilk günü Tabur komutanımız Üsteğmen Dursun Bak'ın kontrolünde Muratağa köyüne geldiğimizde, köyün yakınındaki sazlık bir bölgede taze kan izlerine rastladık. Gözleri dönmüş Rum caniler Muratağa, Sandallar ve Atlılar köylerine gelerek bu köylerde bulunan ve korku içinde beklemekte olan çocuk yaşlı kadın demeden bütün köylüleri evlerinden toplayıp köyün yanındaki sazlık bir bölgede kursuna dizip üzerlerini toprakla örtmeye çalışmışlardı. Biz sabahleyin köye geldiğimizde toprakların arasında sızan kan izlerini gördük ve toprağı ellerimizle kazıyarak şehit olanların cesetlerini çıkaramaya başladığımızda tüylerimiz ürperten bir görüntü ile karşılaştık. Çıkardıklarımız arasında henüz iki üç yaşlarına dahi gelmemiş bir çocukla annesi birbirlerine sarılı vaziyette toprağın altından çıkardık. Kıbrıs her aklıma geldiğinde yaşadığım bu olay aklıma gelir. Hayatım boyunca bu acı olayı unutamam bende çok derin izler bıraktı.²⁵³

Başbakan Bülent Ecevit, 14 Ağustos 1974 tarihinde saat 10:00'da Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından başlatılan İkinci Kıbrıs Barış Harekatı hakkında yaptığı

²⁵² Gaziantep'li Kıbrıs Gazisi Mehmet Zeki Ayvaz,

²⁵³ Gaziantep'li Kıbrıs Gazisi Cuma Erdem,

basın açıklamasında; Cenevre Konferansından bir sonuç alınamayacağının anlaşılması ve konferansın Yunan Hükümeti ve Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından engellenmesi üzerine harekate girişildiğini belirterek; “Bu hareketin amacı istila değildir. Kıbrıs’ı kurtarmaktır. Herkes şundan emin olmalıdır ki, Türkiye mecbur bırakılmadıkça adada gerçek hakkından fazlasını ele geçirmek gibi bir emel gütmemektedir. Yunan Hükümeti ve Kıbrıs Rum Yönetimi, oyalama taktikleriyle zaman kazanmak ve Kıbrıs’ı alışık oldukları düzeni, daha doğrusu düzensizliği sürdürmek için ellerinden geleni yapmışlardır. Kinci Kıbrıs Barış Harekâtı sanıldığından daha kısa sürecektir.” diyordu²⁵⁴.

Başbakan yardımcısı Prof.Dr. Necmettin Erbakan da İkinci Barış Harekâtı ile ilgili verdiği demecinde; garantörlük vazifesini diplomatik yollarla ifayı deneyen Türkiye’nin, ilk teşebbüsünde olduğu gibi bu noktada da Yunanistan ve İngiltere’den gerekli anlayışı görmediğini belirtti. Başbakan yardımcısı Prof.Dr. Necmettin Erbakan’a göre İkinci Barış Harekâtı, Kıbrıslı Türklerin ve aynı zamanda Kıbrıslı Rumların can ve mal emniyetlerini temin etmek, Kıbrıs’ta huzur, sükûn ve barış gayesini gütmekteydi.²⁵⁵

15 Ağustos Sabahı ikmal zorluğu ortaya çıktığından taarruz geç başladı. 28. Tümen tank ve zırhlı birlikleri ile akşam saatlerinde Magosa’ya girerken, 39. Tümen Boğaz’a girdi.

Nikos Sampson’un darbe yaptığı günlerde Kale Semtine sığınan 13.000 Kıbrıslı Türk’ün olağanüstü büyük sevinci sokaklara taştı.²⁵⁶

Lefkoşe’nin batısında ilerleyen Türk Kuvvetleri Omorfo’ya taarruza başladı. Omorfo alındıktan sonra Lefke ile birleşme sağlanacaktı. Filia Boğazına yönelen Türk Kuvvetleri harekât bölgesine ilerlerken Filia kuzeyinden gece harekâtı olarak devam ederek sabah Omorfo’da son buldu.

Harekâtın son gününde 39. Tümen Karpas Yarımadasını güvenlik altına alırken, 28. Tümen Magosa çevresini güvenlik altına almaktaydı. Komando tugayı ise, mayın tarlasının temizlenmesinden sonra yeniden taarruza başladı. Hızla

²⁵⁴ ÇOPUR, 1974 Barış Harekâtı ve Anılar, s.247

²⁵⁵ BADAY, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı, s. 53

²⁵⁶ MÜTERCİMLER, Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı, s. 252

ilerleyen Komando Tugayı Güzelyurt (Omorfo), Lefke ve Yeşilirmak'ı ele geçirdi.²⁵⁷ İkinci Barış Harekâtı sonunda Lefke-Lefkoşe-Magosa hattı çizilmiş oldu.

Türk ordusu adanın %36'lık bölümünü ellerine geçirerek Kuzey ve Güney arasındaki hududun kesinleşmesini sağladılar.²⁵⁸

İkinci Barış Harekâtı 17 Ağustos 1974 tarihinde ateşkesin yürürlüğe girmesi ile son buldu. Askeri birlikler bugün Türklerle Rumları birbirinden ayıran sınırlarda savunmaya geçtiler. Birinci ve İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı Türk Silahlı Kuvvetleri; Kıbrıs Türkleri ile Türkiye kamuoyunun desteği ile Kıbrıs adasının Yunanlılar tarafından ilhak edilmesinin önüne geçmiştir.

Birinci ve İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında; Türk Silahlı Kuvvetleri 498 şehit ve 1200 yaralı verirken Kıbrıs Türk toplumu da 70'i mücahit olmak üzere 340 şehit ve 1000 dolayında yaralı verdi. Yunanistan ve Rum tarafının ise 4.000 ölü ve 12.000 yaralı verdiği Rum Yönetimi Başkanı Glafkos Klerides tarafından 19 Ağustos 1974'te açıklandı.²⁵⁹ 1974'ten itibaren ada, kuzeyindeki üçte birlik bölümünde Kıbrıs Türkleri, geri kalan üçte ikisinde ise Rumların yaşadığı iki ayrı kesime bölündü.

3.2. Kıbrıs Türk Federe Devleti

13 Şubat 1975 tarihinde "Kıbrıs Türk Federe Devleti" kurularak 50 üyeli meclis oluşturulur. Anayasa hazırlanır, 1 başlangıç 139 madde meclis tarafından kabul edildi.²⁶⁰ Meclis'te kuruluş bildirisini Kıbrıs Türk Yönetimi Meclisi'nde yönetim başkanı ve Kıbrıs Federe Devleti'nin ilk Cumhurbaşkanı olan Rauf Denktaş okudu.

Kıbrıs'ta Denktaş-Makarios ve Denktaş-Kiprianu ve Klerides arasında yapılan antlaşmalarla kuzeydeki Rumların güneye, güneydeki Türklerin kuzeye geçmeleri ile Kıbrıs'ta nüfus değişimi karşılıklı olarak gerçekleştirilmiştir. Bu antlaşma ile güneyden kuzeye 60 bin Türk, kuzeyden güneye de 180 bin Rum'un karşılıklı geçişleri sağlanmıştır.²⁶¹

Kıbrıs Türk Federe Devleti, referandumla kabul edilen anayasa göre 20 Haziran 1976 yılında yapılan genel seçimlerle, Devlet Başkanına, 40 üyeli Türk Federe Meclisine, 10 üyeli Bakanlar kuruluna, Bağımsız Anayasa Mahkemesine ve

²⁵⁷ BADAY, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı, s. 57

²⁵⁸ İKİZER, "Kuzey Kıbrıs Türk...", s. 65.

²⁵⁹ BADAY, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı, s. 59

²⁶⁰ İKİZER, "Kuzey Kıbrıs Türk...", s. 65.

²⁶¹ İKİZER, "Kuzey Kıbrıs Türk...", s. 66

her kademedeki mahkemelerine, Sayıştay'ına, güvenlik kuvvetlerine, polis örgütüne, radyo ve televizyona, özgür basına vb. bütün kamu kurum-kuruluşlarına ve özel teşebbüslerine tam anlamı ile sahip oldu.²⁶²

3.3. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

13 Şubat 1975'te ilan edilmiş bulunan Kıbrıs Türk Federe Devleti, Rum-Yunan ikilisinin iddia ettiği gibi devlet vasfını taşımayan bir yönetim değildi. Çünkü milletlerarası hukuka göre, bir siyasi topluluğun “Devlet” olabilmesi için genel olarak 4 unsuru taşıması şarttır:

- 1 – Belirli bir toprak parçası.
- 2 – Yerleşmiş bir insan topluluğu.
- 3 – Ülkenin her yerinde ve bütün kişiler ve şeyler üzerinde etkin ve devamlı bir kontrol icra eden bir hükümet bulunması.
- 4 – Egemenlik ve bağımsızlık vasıflarının taşıması.

Bu 4 unsurun hepsi de Kıbrıs Türk Federe Devleti'nde mevcuttu. Federal Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmasını arzu ettiği için tanınma talebinde bulunmamış “De facto” kalmış, “De jure” olmamıştır. Fakat Rum-Yunan ikilisinin Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin ortadan kaldırılması için yaptığı propaganda ve uluslar arası formlarda aldığı kararlara dayanarak, Birleşmiş Milletler 'den çıkardığı 13 Mayıs 1983 tarihli karar, bardağı taşıran bir olay meydana getirmiş ve Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin ortadan kaldırılması ile Kıbrıs Türk halkının üniter bir Rum idaresinde, bir azınlık olarak 1963 Kanlı Noel olayları devresine dönmesine imkân vermemek için Federe Meclisi, 15 Kasım 1983'te “Bağımsızlık Kararı”nı oy birliği ile ve Milletvekillerinin ayakta alkışları ile almıştır.²⁶³ Rauf Denktaş, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı oldu.²⁶⁴

Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisi, Rumların herhangi bir anlaşmaya yanaşmadıklarını 1968'den beri görüşmelerden bir sonuç alınamadığını ve sorunu çözmek niyeti göstermediklerini, zamana yayarak Kıbrıs Türklerini adadan uzaklaştırma suretiyle azınlık durumuna düşürerek Kıbrıs'a sahip çıkmak istekleri²⁶⁵ KKTC'nin ilanında etkili olmuştur.

²⁶²ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.259-260

²⁶³ ALASYA, Kuzey Kıbrıs, s. 79, ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s. 263.

²⁶⁴ MANİSALI, Düünden Bugüne Kıbrıs, s. 78.

²⁶⁵ İKİZER, Kuzey Kıbrıs Türk, s. 67.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti 15 Kasım 1983 günü Garantör devlet olan Türkiye Cumhuriyeti tarafından resmen tanınmıştır. 17 Nisan 1984 günü T.C. Büyükelçisi İnal Batu ve KKTC Büyükelçisi Peker Turgut, karşılıklı olarak Cumhurbaşkanlarına itimatnamelerini takdim etmişlerdir.²⁶⁶

3.4. Kıbrıs Barış Harekâtına Katılan Gaziantep’li Kıbrıs Gazileri

Aşağıdaki biyografilerde Kıbrıs Barış Harekâtına katılmış gazilerin anıları yer almaktadır. Gazilerle, Türkiye Muharip Gaziler Derneği Gaziantep Şubesinde görüşmeler yapıldı. Görüşme yaptığımız gazilerimiz Gaziantep doğumlu olup, örneklem yöntemi ile seçildi. 13 Gazi Gaziantep doğumlu ve Gaziantep Askerlik Şubesinde kayıtlı olup savaşa fiilen katılanlardan seçilmiştir.

²⁶⁶ ALASYA, Kuzey Kıbrıs. 79.

Ad, Soyadı : Mehmet Zeki Ayvaz
Doğum yeri ve Tarihi : Gaziantep-20.02.1954
Rütbesi : Topçu Er
Birliğiniz : 39. Topçu Alayı Karargah Bölüğü
Eğitim Bilgileri ve Mesleği : İlkokul-Elektrikçi
Kıbrıs Barış Harekâtını kısaca anlatır mısınız?

Hatay Dörtüol'da askerdik; birliklerimizle birlikte Mersin'e intikal ettik. 19 Temmuz sabahı gemilerle ilk çıkartmayı biz yaptık. Gemiler Girne'ye yanaşamadı sebebi karşı, Beşparmak dağlarından bize ateş açıyorlardı; biz iki gün denizin ortasında kaldık. Ne zaman ki uçaklar gelip oradaki mevzileri susturunca biz bedenimin yarısı suyun içinde arabalarımızla Girne plajına çıkartma yaptık. Geminin ismi Koçtuğ gemisi; sivil gemiydi. Amerika'ya kömür götürüyormuş. Seferi durum olunca çevirme yaptılar askeriye el koydu ve bütün birlik ve araçlar o gemiye bindik ve Kıbrıs sahillerine yanaştık sonra karşıdan çıkartma gemileri geldi arabaları o gemilerin içine koyduk çıkartma yaptık. Ateş altında çıkartma yaptık. Uçaklar yangın bombasıyla Beşparmak dağlarındaki düşmanı vurduktan bombaladıktan sonra biz Girne'den boğaz kesimden çıkartma yaptık. Kıbrıs'a ayak bastık. Birliğimiz 120 kişiden oluşuyordu.

İlk zamanlar imkânlarımız yeterli değildi ekmek ve su yoktu birliğin deposundan kuru kumpanya dağıttılar. Birkaç gün kendi imkânlarımızla geçindik ancak daha sonra yemek yardımı geldi. Bizimki karargâh bölüğü olduğu için silahlarımız yoktu. Yalnız biz bataryalara kumanda ederdik. Emir ve komuta bizdeydi geri hizmetti bizimkisi. Kıbrıs'ta daha önce 6 ayda bir değiştirme birliği vardı. O değiştirme birliği hareket başlamadan önce Kıbrıs'ın hava alanını ele geçirdiği için onların uçaklarını çalıştırmadık. Timpo Havaalanını biz ele geçirdik. Bizim Konya Alaçatı üzerinden kalkan uçaklar düşman hedefini bombaladıktan sonra piyade ilerlemeye başladı. Önce topçu dövdü ondan sonra bizim bataryalar dövdü, ondan sonra piyade ilerlemeye başladı. İlerlemeden sonra biz geri hizmet olduğumuz için köyün korunması ve ehemmiyeti bize aitti.

Ne Kadar süre kaldınız Kıbrıs'ta;

15 ay kaldım.

Memlekete döndüğünüzde nasıl karşılandınız?

Geldik babamız bize kurbanlar kesti. Herkes bizi saygı ve sevgiyle karşıladı, şu gün hala herkes bizi saygı ve sevgiyle karşıyor Gazi olduğumuz için.

Ad, Soyadı : Duran Kartal
Doğum yeri ve Tarihi : Gaziantep-1953
Rütbesi : Piyade
Birliğiniz : 220. Piyade Alayı 7. Bölük
Eğitim Bilgileri ve Mesleği : İlkokul- Çiftçi
Kıbrıs Barış Harekâtını kısaca anlatır mısınız?

Sarıkamış'ta içtima ya çıktık. Tabur komutanı her bölükten 8-10 kişi Ankara'ya eğitim kursuna göndereceğini söyledi. Bölük komutanı çıkardı bizi Trene bindik Erzurum'a geldik. Erzurum'dan otobüslere bindirildik Ankara'ya gidiyoruz derken Osmaniye'ye geldik. Oradan trene bindik Mersin'e, Mersin'den Erdemli'ye geldik. 19 Temmuzda Erdemli sahilindeydik. Bize Kıbrıs'a gönderileceğimiz hiç söylenmedi, orada çatışma olduğu söylenmedi. Sivil gemiyle İstanbul Truva Gemisi ile Girne'ye gittik. Kıbrıs Girne'ye piyade olarak gittik. Gemiye top attıkları için gemide büyük olduğu için sahile yanaşamadı, kayıklı gemilerle aktarma olduk. Girne bölgesine girer girmez çatışmaya başladık. Çatışma 24 saat sürdü. Daha sonra ateşkes oldu.

Ne kadar süre kaldınız Kıbrıs'ta?

11 ay kaldım. Tezkereyi Kıbrıs'ta aldım.

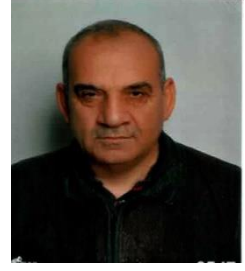
Devlet tarafından size bir şey verildi mi? Madalya, Berat ya da Maaş bağlandı mı?

Gazilik Beratım var.

Memlekete döndüğünüzde nasıl karşılandınız?

Öldü diye haberim gitmiş, 10 gün izne gidince beni gördüklerinde çok sevindiler.

Ad, Soyadı : İhsan Velet
Doğum yeri ve Tarihi : Gaziantep - 03.01.1954
Rütbesi : Piyade Onbaşı
Birliğiniz : 57. Kış Dağ Eğitim Alayı-Sarıkamış
Eğitim Bilgileri ve Mesleği : İlkokul mezunu- Demirci-Emekli
Kıbrıs Barış Harekâtını kısaca anlatır mısınız?

Mersin'e Kurs göreceksiniz diyerek her bölükten 5'er kişi seçtiler. Kursu kim gönüllü gidecek diye sordu komutanımız? Bizde gönüllü olduk. Sarıkamış çok soğuk olduğu için gönüllü oldum. Trenlere bindik Erzurum'a gittik Erzurum'dan otobüslerle Osmaniye'ye gittik.

Mersin Erdemli'de bir gece kaldıktan sonra sabah iki tane sivil üstü açık yolcu gemisi ile Kıbrıs'a gittik. Harekât devam ediyordu, biz adaya varmadan Girne bölgesinden bize ateş açtılar. Bizi batırmaya çalıştılar. Gemi de yaklaşık 2000 kişi vardı. Gemi cephane, yakıt ve araç doluydu. Sonra şaşırtmaca yaptı kaptan batmamak için çok uğraştı, Askeri Türk Uçakları gelip ateş açtıktan sonra imha etti, öylelikle karaya çıktık. Türk yaralıları vardı karada; biz karaya çıkınca onlar gemiye binip Türkiye'ye döndü. Ozanköy'de çatışma birkaç saat sürdü. Çatışmayı biz yendik. Biz köye doğru giderken komutanlar bizi bir araya getirip zayıflık ne diye topladılar, toplanır toplanmaz bize yağmur gibi havan mermisi yağmaya başladı. Biz araziye bilmiyoruz onlar dört dörtlük biliyorlar araziye. Rumlar gizlenmiş biz apaçık ortaydık. Sonra çatışmaya girdik onlar kaçtılar. Bizde sayı fazlaydı, yenileceklerini anladılar kaçtılar birliğimizde ölenler oldu tabii yanımdaki asker bağıra bağıra öldü ama biz yardım edemedik ateş altındaydık adını hatırlamıyorum şimdi, Demir tüfeğin her parçası bir yere dağıldı. Benim kurtulmamsa mucizeydi. Sürekli mermi geliyor, gelen mermiler sağıma soluma ya da önüme düşüyor, olacak gibi değildi. Benim bu mevziyi değişmem gerekiyor dedim. Mevzide iki kişi kalıyorduk. Mevzideki yerimi değiştirmeden diğer mevziye mermi düştü. Eğer ikimizde oradan ayrılmasaydık bizde ölürdük. Sonra ateşkes oldu komutan Yüzbaşı yanımıza geldi sen yerinden neden ayrıldın diye daha izah edemedim iki tane tokat attı bize aynı mevziye geri gönderdi. Açlık sefalet hatta üzerime bit bile geldi. 14 ay kaldım. Ekim 1975'te tezkeremi aldım.

Devlet tarafından size bir şey verildi mi? Madalya, Berat ya da Maaş bağlandı mı?

Gazilik Berat'ı verildi.

Memlekete döndüğünüzde nasıl karşılandınız?

Öldü zannetmişler. Çünkü iletişim yoktu. Hiçbir haber gönderemedim. Dönünce çok mutlu oldular.

Ad, Soyadı : Mehmet Eyüp Özpolat
Doğum yeri ve Tarihi : Nizip - 03.01.1952
Rütbesi : Topçu Er
Birliğiniz : 28. Tümen Uçak Savar Bataryası
Eğitim Bilgileri ve Mesleği : Lise-Memur
Kıbrıs Barış Harekatını kısaca anlatır mısınız?

Ankara Mamak'ta uçak savar topçusuydum. Bir emir geldi ve İkiye böldüler bölüğü; Ankara Haymana ya bir kısmını gönderdiler. Bizi de daha önce seçtikleri için eğer bir savaş olursa diye bizi karayolundan Konya üzerinden Mersin'e gönderdiler. Mersin'de 1 hafta kaldık. 1. harekât başlamıştı. Bizi yük gemilerine bindirdiler. Girne kıyısına gittik. Kıyıda bekledik Rum askerlerinin uçakları olmadığı için biz toplarımızla ateş etmedik. Piyade görevi gördük. Örneğin uçaklar gelip köyü bombalıyor bombaladıktan sonra bir köye giriyoruz, yaşlıları ve yaralıları topladık ilk çıkışımızda. Paşa köye girdik. Orda nöbetlerde diğer köylere baskın yaptık. Baskınlarda, herhangi bir direnişle karşılaşmadık. Hangi köye girdiysek teslim oluyorlardı. İnsanları topluyor otobüslere bindirip Rumları esir olarak Türkiye'ye gönderiyorduk. Yaklaşık 8-10 köye gittik ama isimlerini hatırlamıyorum. Lefke'yi hatırlıyorum, Paşa köyü hatırlıyorum çünkü oradan teskere aldım. Kıbrıs'ta 4,5 ay kaldım. 1 sefer sıcak çatışmaya girdik. Magosa'ya girişte çatıştık ve şehit olayımız olmadı. 1-2 saat sürdü.

Ne Kadar süre kaldınız Kıbrıs'ta;

Yaklaşık 4,5 ay

Devlet tarafından size bir şey verildi mi? Madalya, Berat ya da Maaş bağlandı mı?

Gazilik Beratım var

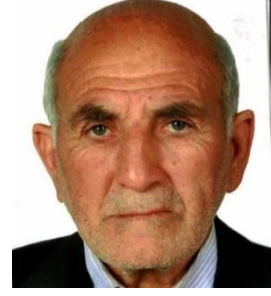
Memlekete döndüğünüzde nasıl karşılandınız?

Annem babam yaşlıydı. Ailenin en küçüğü olduğum için kimse yoktu.

Unutamadığınız bir anınız var mı?

Bir köye girdiğimizde merdivenin altında yatakta biri yatıyor sadece ayakları gözükiyordu. 4 kişiydik, elimizde silahlar bakıyoruz geri çekiliyoruz. Taş atıyoruz kımıldamıyor, bir kez ayağına ateş ettik kımıldamadı biz içeri girdik ölmüştür diyerek, baktıysak 3-4 gün önce ölmüştü. Unutamadığım tek anım bu.

Ad, Soyadı : Mehmet Sürücü
Doğum yeri ve Tarihi : 06.07.1953- Tılmısa
Rütbesi : Topçu Alayı
Birliğiniz : 39. Topçu
Eğitim Bilgileri ve Mesleği : Okuryazar değil-Çiftçi
Kıbrıs Barış Harekâtını kısaca anlatır mısınız?

1973'de Acemi Birliğimi Erzincan'da yaptım daha sonra, usta birliği Erzurum Aşkale'de idi. Aşkale'den 400 askeri otobüse bindirip Osmaniye'ye getirdiler. Osmaniye'den de trene bindirip Mersin'e getirdiler. Mersin'den akşam Askeri gemiye bindirdiler, 3 saat yolculuk sürdü. 8'de bindik gemiye 11'de Kıbrıs Girne Ayvaz köyüne ayak bastık. Ayvaz köyü Türk köyüydü

Beşparmak dağlarında gittik. Ben topçuydum 105'lik obüs topumuz vardı. 24 saat sürdü çatışma, Beşparmak dağında top atışı yapıyorduk. 8 ay kaldım teskereyi Orda aldım.

Birliğinizde yâda birlikte çarpıştığınız askerlerden yaralanan ve ölen oldu mu?

Biz Tirmusa köyünde 4 kişiydik ben, Celal Akbaş, Fadıl Yılmaz, Tahsin Bozkurt; onlar Yılmaz köyünde kalıyordu ben Ayvaz köyündeydim aramızda yarım saat vardı. Tahsin Bozkurt kalede Türk Bayrağını asarken vuruldu. Celal Akbaşın kucağında ölmüş. Ben görmedim.

Unutmadığınız bir anınız var mı?

Kurbanlık koyun getirdiler, kesilen kurbanların kanlarından biraz alnınıza sürün dedi, zaferi kazandığımız için. Yiyecek içeceğimiz Mersin'den gelirdi. Orada zehirlenme korkusu olduğu için, suyumuz bile tankerlerle gelirdi.

Devlet tarafından size bir şey verildi mi? Madalya, Berat ya da Maaş bağlandı mı?

Devlet tarafından muharip gazilere şeref aylığı adı altında bir maaş ödenmektedir. Madalya yâda madalya beratı verilmemiştir. Gazilik beratı verildi.

Ad, Soyadı : Ökkeş Tunç
Doğum yeri ve Tarihi : Gaziantep-16.03.1953
Rütbesi : Muharebe Çavuşu
Birliğiniz : Muharebe Merkez Bölüğü
Eğitim Bilgileri ve Mesleği : İlkokul- Elektrik Teknisyeni
Kıbrıs Barış Harekâtını kısaca anlatır mısınız?

Adana'dan gece haber geldi, herkes toparlanacak, sırt çantaları alınıp hazır vaziyette beklenecek dediler. Bizde hazırlandık. Sabah oldu Kıbrıs'a gidilecek. Savaş mı var ne için neden gidilecek bilmiyorduk. Bir müddet sonra Kıbrıs'ta savaş var denildi savaşa gidilecek. Toparlandık, ailemize akrabalar vasıtası ile haber ettik. Adana'dan konvoy halinde Mersin Taşucu'na gittik. Mersinli gençler, yaşlılar, kadın ve erkekler bizi öyle alkışladılar tezahürat yaptılar. Sigara, meyve, simit ikram ettiler biz aşağı inemediğimiz için bize atıyorlardı. Bizler duygulandık. Ben bekardım. Evli arkadaşlarımız vardı onlar daha çok duygulandı. Mersin'den Taşucu'na geldik. Gemi bizi bekliyormuş, aksam bindik Kıbrıs'a gittik. Gemi askeri gemiydi. Zırhlı birlikleri vardı, sağlı sollu muhafız gemileri vardı. Tanklar toplar vardı. Önce suya sonra karaya indik, çıkartmayı yaptık. Biz boğaza kadar devam ettik. Girne tarafına indik, sonra doğru boğaza gittik. Kimin ne olduğu belli değildi. Akşam kurşun sesleri duyuyorduk. Bize dağın eteğinde bir yer gösterdiler, piyade çadırlarımızı kurduk. Komutanlarımız boğazdaki karargâhta kaldı. Bana karargâha gel denildi muharebe merkezine geleceksin orda haberleşme yapacaksın dediler bende geldim haberleşme merkezine, boğazda basın hareket komutanları ve haberleşme merkezine orada kaldık.

Ne kadar süre kaldınız Kıbrıs'ta;

On dört ay kaldım.

Devlet tarafından size bir şey verildi mi? Madalya, Berat ya da Maaş bağlandı mı?

Gazilik beratım var ve Gazi Şeref Aylığı almaktayım.

Memlekete döndüğünüzde nasıl karşılandınız?

Çok iyi karşılandık.

Unutamadığınız bir anınız var mı?

Akşam yemeğini keçiboynuzu ağacının altında yedik, gece karanlığında arkadaşlarımdan birinin yemeğine tuz yerine toprak attığını gördüm.

Ad, Soyadı : Ömer Erbolat
Doğum yeri ve Tarihi : Gaziantep-03.01.1954
Rütbesi : Topçu Er
Birliğiniz : 28.Tümen 230.Piyade Alayı
1.Tabur

Eğitim Bilgileri ve Mesleği : İlkokul-Dokumacı

Kıbrıs Barış Harekâtını kısaca anlatır mısınız?

Usta birliğim olan Ankara'dan Mersin'e kadar askeri araçlarla gittik. Gece 12 civarı Mersin'den feribotla hareket edip Kıbrıs'a gittik. Saat 8'e çeyrek kala Girne'ye vardık. Girne'den konvoy halinde ilerliyorduk. Beşparmak dağlarına nasıl çıktığımı hatırlamıyorum. Sürekli yer değiştiriyorduk. Her taraf birbirine benziyordu. Yer yer top atışları yapıyorduk. Topçu olduğumuz için yerleşim yerlerine gidemedik. Ancak savaş hafiflediği zamanlarda arama taramalara bizde katıldık. Son savaşçılar bizlerdik 54/1 tertip.

Ne kadar süre kaldınız Kıbrıs'ta?

Tahminen 16 ay kaldım.

Unutamadığınız bir anınız var mı?

Birliğimizde konvoy halinde gidiyorduk köprüden geçerken tuzak var dediler. Askerlerimiz indi köprünün altına bakıp kimsenin olmadığını söylediler. Bir komutan kendi kendini kazara vurdu.

Devlet tarafından size bir şey verildi mi? Madalya, Berat ya da Maaş bağlandı mı?

Allaha şükür askerde beraatımız verildi, ilk biz madalyayı parayla aldık. Sonraki madalyayı Fatma Şahin hanımefendi verdi, sağ olsun.

Memlekete döndüğünüzde nasıl karşılandınız?

Normal karşılandım.

Ad, Soyadı : Süleyman Sarı
Doğum yeri ve Tarihi : Araban-05.07.1953
Rütbesi : İstihkam Er
Birliğiniz : İstihkam Karargah Bölüğü
Eğitim Bilgileri ve Mesleği : İlkokul-Çiftçi
Kıbrıs Barış Harekâtını kısaca anlatır mısınız?

Acemi birliğinde sıhhiyeydim daha sonra istihkâma geçtim. Ankara'ya bir ay sonra inzibata geçtim. 28.Tümende Ankara Mamak'ta askerdim. 2.Harekâta katılmak üzere Ankara'dan karayoluyla Silifke Taşucu'na geldik. Taşucu'nda 15 gün bekledikten sonra vapurla Girne'ye gittik. Beşparmak dağlarının dibinde iki gece çatışmaya girdik. Savaş esansında 40-50 genç esir aldık.

Ne kadar süre kaldınız Kıbrıs'ta?

Üç ay kaldım, tezkereyi bir ay geç aldım.

Devlet tarafından size bir şey verildi mi? Madalya, Berat ya da Maaş bağlandı mı?

Gazilik Beratım var.

Memlekete döndüğünüzde nasıl karşılandınız?

Davul zurna silahlı kutlamayla karşılandım.

Ad, Soyadı : Yaşar Gecekuşu
Doğum yeri ve Tarihi : Gaziantep-01.01.1954
Rütbesi : Piyade Er
Birliğiniz : 14.Piyade Alayı 2.Tabur 5.Bölük
Eğitim Bilgileri ve Mesleği : İlkokul-İşçi
Kıbrıs Barış Harekâtını kısaca anlatır mısınız?

Isparta acemi birliğindeydim, Isparta’da kalmıştım usta asker olarak. Kıbrıs savaşı çıkınca 5 aylık askerdim. Devre arkadaşarımla beraber otobüslere binip Osmaniye'ye geldik. 40. piyade alayıydık. Osmaniye’nin alayı 1.çıkarmada gitmişti, alay boştu. 2 gün orada kaldık. 2 gün sonra 14.piyade alayı Kahramanmaraş birlikleri geldi. Isparta’dan gelen askerlerin hepsini Kahramanmaraş’tan gelen birliklere dağıttılar. Orda bize silahlarımızı ve mermilerimizi verdiler. Aldıktan sonra Mersin Erdemli ormanlık alanına geldik. 15 gün orada kaldık. Daha sonra gemilerle Girne’den çıkarmamızı yaptık Girne’den sonra Lefkoşa Hamid köyüne geldik 2.hareket başlayana kadar bu Türk köyünde kaldık. Hareket başlayınca biz piyade olduğumuz için ağır toplar havanlar dövdükten sonra Değirmenli köyüne Rum köyüne kadar geldik. Rum esirlerini topladık. Hareket bittikten sonra Rum köyü Petra diye bir köy var oraya gelip yerleştik, oradan da terhisimizi alıp geldik.

Ne Kadar süre kaldınız Kıbrıs’ta?

15 ay kaldım

Unutmadığınız bir anınız var mı?

Rum sivillerden yaşlı birini yakaladık ve Rumca konuşuyordu, daha sonra Türkçe konuşmaya başladı esir kampına gönderdik.

Devlet tarafından size bir şey verdi mi? Madalya, Berat ya da Maaş bağlandı mı?

Gazilik Beratım var.

Memlekete döndüğünüzde nasıl karşılandınız?

Savaştan sağ salim döndüğüm için ailem ve tanıdıklarım tarafından sevinçle karşılandım.

Ad, Soyadı : Yusuf Şahan
Doğum yeri ve Tarihi : Gaziantep-01.01.1953
Rütbesi : Topçu Er
Birliğiniz : 28. Tümen 2. Topçu Batarya
Eğitim Bilgileri ve Mesleği : Lise-Memur
Kıbrıs Barış Harekâtını kısaca anlatır mısınız?

Yaşımı büyüttükten sonra acemi birliğimi Burdur'da yapmak üzere askere gittim.3 aylık acemi birliği bittikten sonra Ankara Kırıkkale'ye usta birliğine gönderildim. Birkaç ay bataryada topçu olarak askerliğimi yaptıktan sonra Subay Gazinosundaki askerler teskeresini aldığı için onların yerine geçtim.

1. harekât başladığında Kırıkkale'de camları karartmaya başladık, ışıklar sızmasın diye. 14 Ağustosta 2. harekât başlarken topladılar hepimizi, 105lik obüs toplarımızı yükledik konvoy halinde Kırıkkale'ye hareket ettik. Ankara Kırıkkale'deki tüm tümen Kıbrıs'a gönderildi. Yolda giderken, evliydim hatta 1 tanede çocuğum vardı, bana zor geldi. Mektup yazdım eve ya dönerim ya dönmem diyerek. Neyse yola çıktık, vatandaş her türlü erzakımızı verdi. Bizi çok güzel uğurladılar. Mersin Silifke'de 3-5 gün bekledik ama mahvolduk sivrisineklerden. Harekât başladı Sivil Gemilere binip Girne limanına girdik. Sahil bütün kan içindeydi, kokudan durulmuyordu. Cesetler Rum askerlerine aitti. Sağda solda birkaç Rum askeri kalmıştı, biz gizli gizli mevzilere vardık, sabaha karşı bir ışıklandırma mermisi oldu. Sabaha karşı Türk asker uçakları mevzilere ateş açtı. Ben 1 numaralı topçuydum. Bizim topların arkasını yere gömdük. Mahmuzlu olduğu için gömmezsen hedefi vuramazdı.

Girne yakınlarda mevzilendik. İlerde bizim gözetleyicimiz vardı, o asker bize düşmanın yerini söylüyor bizde oraya toplarımızı çeviriyorduk, 3 bataryaydık, her bataryanın 6 topçusu vardı verilen hedefe 18 top aynı anda patlıyor 3-5 el ateş ediyorduk. O zaman oradan cevap geliyor hedef tahrip oldu diye bizde toparlanıp gidiyorduk. Hedef aldığımız yerden geçerken topun düştüğü her tarafın yandığını, cesetlerin etrafa dağıldığını gördük. Tabi biz görerek ateş etmiyoruz piyadeyiz bizim topun menzili 11 kilometre aşırımalı ateş ediyoruz. Yola devam ettik. Yine toplarımızı gömdük. Bekliyoruz ama içimizde korku kalmadı, savaşın içindeyiz. Yiyecek geldi alıp yemeye başladık, aniden bir havan mermisi üzerimize düşmeye

başladı, toplarımızın yönü ters tarafa bakıyor, topları bu tarafa çevirmek için zaman gerekliydi. Topları bırakıp biraz kaçtık, benim üsteğmenin adı Ahmet KABACA onun miğferi başında değil, benimki başında ben posta gibiyim, üsteğmenle birlikte dolaşıyoruz. Yusuf benim miğferimi getir diye üsteğmenim bağırdı, koşa koşa gidip benim miğferi ona verdim ben gittim onun miğferini aldım. Açıldık biraz toplar geride kaldı.11 tane havan mermisi geldi üzerimize ama şükür can kaybımız olmadı.3.batarya Üsteğmeni Sadık Ercan bizim 2.batarya Üsteğmeni Ahmet Kabaca Sadık beye dönelim dedi. Hemen döndük toplarımızı çevirdik 18 top 3-4 el ateş ettik. O zaman oradan hedef tahrip oldu diye ses geldi ateş kestik toplandık hedefe gittik ki her taraf tahrip olmuş. Arçoz yeni adı Yiğitler köyüne yerleştik. Benim 4 ayım vardı. Hep aynı yerde kaldığım için Kıbrıs'ı detaylı bilmem. Tezkeremi Kıbrıs'ta aldım. Günde 1 bisküvi ile günümüz geçirdik, hatta ayağımızdaki botumuzu 1 ay çıkartmadığımı biliyorum, küflenmiş ekmekler yedik. Zaman geçtikçe düzgün şeyler yemeye başladık.

Ne kadar süre kaldınız Kıbrıs'ta;

Dört ay kaldım

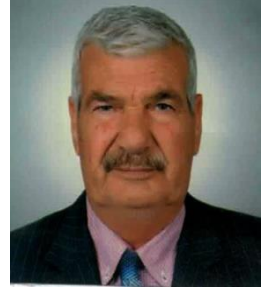
Devlet tarafından size bir şey verildi mi? Madalya, Berat ya da Maaş bağlandı mı?

Devlet tarafından Şeref Aylığı adı altında bir maaş ödenmektedir. Madalya Berat'ı verilmedi ama Gazilik Beratı verildi.

Memlekete döndüğünüzde nasıl karşılandınız?

Savaşta sağ salim döndüğüm için ailem ve tanıdıklarım tarafından sevinçle karşılandım

Ad, Soyadı : Ali Taş
Doğum yeri ve Tarihi : Gaziantep - 01.05.1953
Rütbesi : Onbaşı (Paraşütçü)
Birliğiniz : Zincirdere Hava İndirme Tugayı
Eğitim Bilgileri ve Mesleği : İlkokul - Piriket İmalatçısı
Kıbrıs Barış Harekatını kısaca anlatır mısınız ?

Acemi birliğim Isparta Eğridir er eğitim taburundaydı. Usta birliğim ise Kayseri hava indirme tugayındaydı. Kıbrıs hareketi başlayınca Kıbrıs'a uçakla gidip paraşütle atladık. Birliğimizde yaklaşık 2000 kişi vardı hepsi Kıbrıs çıkartmasına katıldı. Her uçakta toplam 80-100 kişi vardı. 20 Temmuz'da uçağa bindik Gönyeli köyünün düz arazisine bıraktılar bizi inince toplanma bölgesinde toplandık 4 tabur vardı. Bölük bölük tabur tabur toplandık. Bize ateş açıtıysa da karşı taraf bize ateş emri verilmedi. Çünkü oraya henüz çıkarma yapılmamıştı. Mevcudumuz azdı, geceyi Beşparmak Dağlarında gizlenerek geçirdik. Sabah güneş doğmadan ateş emri verildi bize, Taburun ikisi Girne tarafına geçti çıkarma yapmaya, diğer ikisi orada eski bir Türk alayı vardı, Rumlar onları çemberi almışlardı, onları kurtarmaya verildi. Bende Türk alayını kurtarmaya verilen taburdaydım aşağı yukarı çatışma 1 gün sürdü. Türk alayı kurtarıldıktan sonra onlarda bizle beraber Ercan Havaalanına doğru mevzilendik. Savaşta Rumlardan ve Türk askerlerinden kaç kişi öldü ya da yaralandı bilemiyorum. 1. hareket devam etti en son Ercan Havaalanına gittik hepimiz orada 1 gün kaldık, 1 gün sonra 1. hareket bittiği için bizi istihbarata aldılar 3-4 gün istirahat ettikten sonra 2.harekât başladı. Eski adı Omorfo şimdiki adı Güzelyurt tarafına gönderdiler bizi 2 gün sıcak çatışma oldu ondan sonra sakinleşti.

Ne Kadar süre kaldınız Kıbrıs'ta ;

Yaklaşık altı ay kadar kaldık.

Birliğinizde yaralanan ve ölen var mıydı?

Aynı bölüklerde çok ölen oldu.benim tahminim %5-6 zaiyat verildi bölüğümüzden.

Devlet tarafından size bir şey verildi mi? Madalya, Berat ya da Maaş bağlandı mı?

Devlet tarafından bize gazi maaşı bağlandı.

Memlekete döndüğünüzde nasıl karşılandınız?

Çok güzel karşıladılar bizi. Mersin'e gemiyle geldik Ertuğrul Bey gemisiydi yanlış hatırlamıyorsam, mersinde çok güzel karşılandık. Oradan trenle Kayseri'ye vardık. Kayseri'den de çok güzel karşılandık.

Ad, Soyadı : Yaşar Gündüz
Doğum yeri ve Tarihi : Gaziantep-10.10.1954
Rütbesi : Komando Er
Birliğiniz : Kayseri Hava İndirme Tugayı
Eğitim Bilgileri ve Mesleği : İlkokul-Marangoz
Kıbrıs Barış Harekâtını kısaca anlatır mısınız?

Usta birliğimi Kayseri Hava İndirme Tugayında yaptım. 5 aylık asker iken Kayseri'den Mersin'e askeri araçlarla gittik. Daha sonra helikopterlerle Girne ve Lefkoşe arası bir boğaza indirdiler. Helikopterle indiğimiz boğazda havan atışına tuttular bizi. 23 kişi şehit verdik, Silah sıkmadan. İkinci vakti emir geldi. Küçükaymakta taarruza kalktık. Öncü birlikler vardı yardım ettiler. Lefkoşa'nın bir semtinde çatışmaya gittik, 150 kişi idik. Aksam ezanı hava kararınca onlar şehrin içine çekildiler. Biz dışarıda kaldık. Sabaha kadar mevzide da nöbet tuttuk. Gece yarısı da ateşkes oldu.

Ne Kadar süre kaldınız Kıbrıs'ta?

6,5 ay kaldıktan sonra kendi birliğimize geri döndük.

Devlet tarafından size bir şey verildi mi? Madalya, Berat ya da Maaş bağlandı mı?

Gazilik Beratım var.

Memlekete döndüğünüzde nasıl karşılandınız?

Yeni doğmuş gibi olduk. Hatta burada kalın size ev arazi verelim dediler ama biz kalmadık eve geri döndük.

Ad, Soyadı : Cuma Erdem
Doğum yeri ve Tarihi : Gaziantep-01.01.1950
Rütbesi : Topçu Çavuş
Birliğiniz : 39.Tümen 1. Topçu Taburu
1. Batarya

Eğitim Bilgileri ve Mesleği : Yüksekokul-Memur

Kıbrıs Barış Harekâtını kısaca anlatır mısınız?

53/2 tertip olarak Burdur 58. Topçu Tugayında acemi birliğimi yaptım daha sonra 39. Tümen Topçu Alayı'nın bulunduğu Kahramanmaraş'a dağıtım oldum. Askerlik görevimi yaparken Yunanistan'da bir hükümet darbesi olduğunu radyodan öğrendik. Daha sonra bölük komutanımız Üsteğmen Necati Yüce yanımıza gelerek bizleri toplayarak bazı bilgiler verdi. Daha sonra 18 Temmuz 1974 tarihinde Kahramanmaraş'taki birliğimizden ayrılarak Osmaniye üzerinden Mersin'e doğru yola çıktık.

19 Temmuz akşamı Ertuğrul yolcu gemisi ile Mersin Limanı'ndan ayrılarak Kıbrıs'a doğru yola çıktık. Çoğumuz ilk defa gemiye biniyorduk o yüzden yolculuk bazı arkadaşlarımızı sarstı. Sabaha karşı Girne limanı gözüktü, ancak biz gemimizle limana yanaşamadık. Çünkü Girne limanına mevzilenmiş Rum askerleri bize devamlı ateş ediyorlardı. Bir süre denizde bekledikten sonra havadan indirilen komando birliklerimizin Girne sahillerindeki Rum askerleri geri püskürtmeleri sonucunda küçük botlarla Girne limanından karaya ayak bastık ama Rum askerlerinin ateşi devam ediyordu. Rum askerleri ile karşılıklı çarpışarak onların geri püskürtmeleri sonucu Girne'den Magosa'ya doğru ilerleyerek Rum askerlerinin etkisiz hale getirdikten sonra Beşparmak Dağları'ndan geçerek Lefkoşe'ye doğru ilerlemeye başladık. Bu çarpışmalar esnasında bazı arkadaşlarımızın yaralandığını öğrendik. Kıbrıs Türk mücahidinin sesi Bayrak Radyosu sabahın erken saatlerinden beri yaptığı yayınlarla Mehmetçiğin adaya gelişini tüm dünyaya haykırıyordu.

14 Ağustos günü başlayan İkinci Kıbrıs Barış Harekâtının beni ve birlikte olduğum tüm asker arkadaşlarımızı üzen unutulmayacak bir olayı yaşamak askerliğimin en acı günü olmuştur. 14 Ağustos sabahı hareketin ilk günü Tabur komutanımız Üsteğmen Dursun Bak'ın kontrolünde Muratağa köyüne geldiğimizde, köyün yakınındaki sazlık bir bölgede taze kan izlerine rastladık. Gözleri dönmüş Rum caniler Muratağa,

Sandallar ve Atlılar köylerine gelerek bu köylerde bulunan ve korku içinde beklemekte olan çocuk yaşlı kadın demeden bütün köylüleri evlerinden toplayıp köyün yanındaki sazlık bir bölgede kursuna dizip üzerlerini toprakla örtmeye çalışmışlardı. Biz sabahleyin köye geldiğimizde toprakların arasında sızan kan izlerini gördük ve toprağı ellerimizle kazıyarak şehit olanların cesetlerini çıkaramaya başladığımızda tüylerimiz ürperten bir görüntü ile karşılaştık. Çıkardıklarımız arasında henüz iki üç yaşlarına dahi gelmemiş bir çocukla annesi birbirlerine sarılı vaziyette toprağın altından çıkardık. Kıbrıs her aklıma geldiğinde yaşadığım bu olay aklıma gelir. Hayatım boyunca bu acı olayı unutamam bende çok derin izler bıraktı.

Ne kadar süre kaldınız Kıbrıs'ta?

Sekiz ay kaldım.

Unutamadığınız bir anınız var mı?

Kıbrıs'ta Rumlar tarafından yapılan en vahşi katliamlardan biri olan Muratağa-Sandallar ve Atlılar katliamını bizzat yaşadım ve asla unutamam.

3.5.Kıbrıs Barış Harekâtına Katılan Gaziantep İli Kıbrıs Şehitleri

Yaptığımız araştırmada Genelkurmay Başkanlığının kaynaklarında, Kıbrıs Barış harekâtına katılmış Gaziantep doğumlu 4 Şehit olduğu belirlenmiştir. Bu Şehitlerimizin bilgileri **Bkz. Ek-B** bölümünde sunulmuştur.²⁶⁷

²⁶⁷ Kıbrıs Barış Harekatı Şehitlerinin Biyografileri, *T.C Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları*, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1976, s. 26-156

SONUÇ

Kıbrıs adası Jeopolitik konumu nedeniyle eski çağlardan günümüze kadar sürekli işgal, çatışma ve mücadelelere neden olmuştur. Kıbrıs adası, coğrafi olarak Anadolu'nun bir uzantısı, tarihî açıdan da yaklaşık beşyüz yıldır, kültür, medeniyet ve eserleriyle Türk varlığının ayrılmaz bir parçası olmuştur. 1571 yılında Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs alması ile birlikte Kıbrıs adasının kültür ve medeniyetinde köklü değişiklikler meydana getirmiş. Kıbrıs adası artık kültür ve medeniyeti ile bir Türk adası haline gelmiştir.

Kıbrıs, İngiliz işgali ve 1923 yılında imzalan Lozan antlaşması ile tamamen kaybedilmesi ile beraber adadaki Rumların ve Yunanlıların milli hedeflerinde, “Megali-İdea”larında, kurulduğu günlerden beri hiç vazgeçemedikleri “Enosis” oluşmuştur. Kıbrıs sorunu, Yunanistan'ın ısrarla ve inatla izlediği Megali-İdea politikasının bir sonucu olarak ortaya çıkmış, Yunanistan'ın, adada yaşayan Kıbrıs Türklerini ortadan kaldırıp Kıbrıs'ı kendi topraklarına katmak istemesinden (Enosis) vazgeçmemesi sonucu günümüze kadar gelmiştir. 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti ile beraber yaşam çabaları sonuç vermemiş, iki toplum arasında çatışma ve gerilimler 1974 yılına kadar sürmüştür. 1974 yılında iki toplum arasında tekrar patlak veren çatışmalar Garantör devletlerin müdahalesi sonucu iki toplumlu bir yapıya dönüşmüştür. Güneyde Rumların yaşadığı Kıbrıs Rum Kesimi, kuzeyde ise Türklerin yaşadığı Kıbrıs Federe Devleti daha sonra Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulması ile iki ayrı devlet statüsüne kavuşmuştur.

Kıbrıs adası coğrafi konumu ve üzerinde yaşayan Türkler nedeniyle her zaman Türkiye'nin siyasal gündeminin ilk sıralarında yer almıştır. Kıbrıs sorununun her iki toplumun eşitlik ve hakkaniyet açısından çözümünün şimdilik mümkün görülmediğini, bu iki toplumun birlikte yaşamalarının da söz konusu olmadığı görülmektedir.

Bu çalışmamızın amacı Kıbrıs'ın genel tarihinden yola çıkarak, Osmanlı'dan İngilizlere ada üzerinde egemenlik kurmuş ülke medeniyetlerden Kıbrıs Türklerinin varolma mücadelesi ve Kıbrıs Barış Harekâtı ve bu harekâta kadar olan tarihi kısmı

irdelemeye çalıştık. Adaya hâkim medeniyetler ve konumu iyice irdelenmeden konun iyi anlaşılamayacağı kanaatindeyim. Ancak şunu da belirtmek isterim ki bu çalışmamızın temel amacı Kıbrıs Barış Harekâtına katılmış Gaziantep'li Kıbrıs Gazileridir. Yapılan mülakatlarda kalpleri vatan aşkıyla dolu olan yine savaş olursa yine gideriz diyen Gazilerimize gereken saygının ve ilginin gösterilmesi ve tarihin sayfalarında bu kahramanlıklarının yer almasını istememizdir. Çalışmada Kıbrıs Barış Harekâtının canlı tanıkları Gaziantep'li Kıbrıs Gazilerinin gözünden ve anılarından yola çıkarak anlamaya ve görmeye çalıştık. Bu vatan için canlarını vermekten çekinmeyecek Gazilerimizin her daim minnet ve şükranla yâd ediyorum.

KAYNAKLAR

- ALASYA**, H. Fikret, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1977
- ALASYA**, H. Fikret, “İngiliz İşgali ve İdaresi”, *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1978
- ALASYA**, H. Fikret, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi*, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1987
- ALASYA**, H. Fikret, *Tarihte Kıbrıs*, Ankara, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi, 1988
- Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, C. 15, Baskı Güzel Sanatlar Matbaası,
- Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, C. 10, Baskı Güzel Sanatlar Matbaası,
- ARI**, Kemal, “1974 Kıbrıs Barış Harekâtında Türk Kamuoyu ve Psikolojik Desteği”, *I. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu Sempozyum Bildiri Kitabı I*, (21-23 Kasım 2008) Ankara, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, 2009
- ARMAOĞLU**, Fahir, *Kıbrıs Meselesi (1954-1959)*, Ankara Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara: Sevinç Matbaası, 1963
- ATALAY**, Talip, *Geçmişten Günümüze Kıbrıs (İdari Yapılanma ve Din Eğitimi)*, Konya, Mehir Vakfı Yayınları, 2003
- ARTUÇ**, İbrahim, *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış*, İstanbul, Kastaş A.Ş. Yayınları, Eylül 1989.
- BADAY**, Gökhan, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Kars-Ardahan Kıbrıs Şehitleri ile Gazileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars, 2009
- BEHÇET**, Hasan, *Kıbrıs Türk Maarif Tarihi (1571-1968)*, Lefkoşe, 1969
- ÇAKMAK**, Fevzi, “Türk Kamuoyunda Türk Algısı; 1958 Yılı Kıbrıs Mitingleri”, 2. *Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu (21-25 Ekim 2010) Sempozyum Bildiri Kitabı 1*, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, Ankara, 2011
- ÇEVİKEL**, Nuri, *Kıbrıs Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası (1570-1878)*, İstanbul 47 Numara Yayıncılık, 2006

- ÇEVİKEL**, Nuri, *Kıbrıs'ta Osmanlı Mirası (1570-1960)*, İstanbul, 47 Numara Yayınları, 2006
- ÇİÇEK**, Kemal, “Kıbrıs: Osmanlı Dönemi”, *İslam Ansiklopedisi*, Mili Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1978
- ÇOPUR**, İzzettin, *1974 Barış Harekâtı ve Anılar*, İstanbul, Kastaş Yayınevi, 2014
- DEMİRKENT**, Işın, “Kıbrıs Tarihi”, *İslam Ansiklopedisi*, Mili Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1978
- DÜNDAR**, Recep, “Kıbrıs'ın Fethi ve İskânı”, *Osmanlı IV*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999
- EGELİ**, Sabahattin, *1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Nasıl Yıkıldı*, Kastaş Yayınevi, 1991
- EMİRCAN**, M, Salih, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Tören, Bayram ve Anma Günleri*, Kıbrıs Türk Mücahitler Derneği Yayınları, 2007
- EROL**, Hande, *Kıbrıs Politikalarında Lider Rauf Denktaş'ın Rolü*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2014
- GAZİOĞLU**, Ahmet C, *Kıbrıs Türk Tarihi, Türk Dönemi 1570–1878*, Lefkoşa, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, 1994
- GAZİOĞLU**, Ahmet C, *Kıbrıs Tarihi İngiliz Dönemi 1878–1960*, Lefkoşa, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, 2003
- GÜLER**, Yavuz, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, 2004 S. 1
- GÜREL**, Şükrü, *Kıbrıs Tarihi(1878-1960) C-1*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1984
- GÖKEL**, Ömer, **DAĞLI**, Gökmen, “Osmanlı'dan Günümüze Kıbrıs Türk Eğitim Sisteminin Geçirmiş Olduğu Evreler” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (The Journal of International Social Research)*, Cilt: 8, Mart 2015
- GÖKTÜRK**, T. Bülent, *1974 Öncesi Türkiye'nin Kıbrıs Politikası Vizyonu ve Uygulamaları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2015
- GÜRCAN**, Gürhan, *6-7 Eylül 1955 Olayları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2006
- GÜRSOY**, C. Rüştü, “Kıbrıs”, *İslam Ansiklopedisi*, Mili Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1978

- HACEK**, Yusuf, *Öncesi ve Sonrasıyla Türkiye'nin Kıbrıs Üzerindeki Garantörlük Hakkı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 2005
- HATİPOĞLU**, M. Murat; *Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)*, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını, 1988
- HAKERİ**, Bener H., *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, K.K.T.C Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları-28, T.C. Adalet Bakanlığı Keçiören Açık Cezaevi Matbaası, 1993
- İKİZER**, Hasan, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Gerçeği”, *I. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu Sempozyum Bildiri Kitabı I*, (21-23 Kasım 2008) Ankara, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, 2009
- İLGÜREL**, Müçteba, “Zirveden Dönüş: II. Selim'den III. Mehmed'e Türkler”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, C.IX
- İSMAİL**, Sabahattin, *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu ve Çöküşü ve KKTC'nin Kuruluşu (1960–1983)*, İstanbul, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, 1992
- İSMAİL**, Sabahattin, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, Lefkoşa, Dilhan Ofset, 1992
- İSMAİL**, Sabahattin, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, İstanbul, Kastaş Yayınevi, 1998 s.4
- İSMAİL**, Sabahattin, *Kıbrıs Sorununun Kökleri*, KKTC, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, KKTC, 2000
- KALELİOĞLU**, Oğuz, “Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea”, *Ankara Üniversitesi Türk inkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Ankara 2008, S 41
- KASAPOĞLU**, M. Can, *Kıbrıs'ta Yerel Bir Mukavemet Örgütü Olarak Türk Mukavemet Teşkilatı'nın (Tmt) İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2008
- KESER**, Ulvi, “Kıbrıs Sorunu Bağlamında Türkiye'de 6/7 Eylül 1955 Olaylarına Kesitsel Bir Bakış” *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: XII, Güz 2012
- Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitlerinin Biyografileri**, T.C Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1976
- Kıbrıs Türk Kültür Derneği**, “Kıbrıs'ın Tarihsel Gelişimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti”, *Ankara, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları*, 1984

MANİSALI, Erol, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, İstanbul, Gündoğan Yayınları. Temmuz 2002

MÜTERCİMLER, Erol, *Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı*, İstanbul, Arba Yayınları, 1998

MÜTERCİMLER, Erol, *Satılık Ada Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Öyküsü*, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, Nisan 2004

NEZİR, İrfan, **YILMAZ**, Tuncer, “Başbakanlarımız ve Genel Kurul Konuşmaları (Cumhuriyet Hükümetleri Dönemi)”, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yayınları*, C.7, Ankara, Aralık 2014

“Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu, Arazi Dağılımı ve Türk Vakıflar)”, *Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü*, Ankara, 2000

ÖZKUL, A. Efdal, *Kıbrıs'ın Sosyo-Ekonomik Tarihi (1726-1750)*, İstanbul, I. Baskı, İletişim Yayınları, 2005

Plebisit, Türk Dil Kurumu,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57e04a5b566c35.68750018 (19.09.2016)

SATAN, Ali, **ŞENTÜRK**, Erdoğan, *Tanıkların Diliyle Kıbrıs Olayları (1955-1983)*, İstanbul, Tarihçi Kitabevi, 2012, (TMT Genel Başkanı Yılmaz Bora ile mülakatından)

SATAN, Ali, **ŞENTÜRK**, Erdoğan, *Tanıkların Diliyle Kıbrıs Olayları (1955-1983)*, İstanbul, Tarihçi Kitabevi, 2012, (1960 Kıbrıs Meclis Üyesi Ümit Süleyman Onan İle Mülakatından)

SATAN, Ali, **ŞENTÜRK**, Erdoğan, *Tanıkların Diliyle Kıbrıs Olayları (1955-1983)*, İstanbul, Tarihçi Kitabevi, 2012, (Başbakan Yardımcısı Prof. Dr. Necmettin Erbakan ile mülakatından)

Serf, Türk Dil Kurumu,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bati&arama=kelime&guid=TDK.BAT1.57cfb98acf5e41.84577906 (07.09.2016)

ŞEŞEN, Ramazan, “Dâviyye ve İsbîtiyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, C.9,1994

TANSU, İsmail, *Aslında Hiçkimse Uyumuyordu*, Ankara, Minpa Matbaacılık, 2011,

TEZEL, Ahmet, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Devlet Olarak Kıbrıs Sorununun Çözümüne Etkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi), Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008

TOLUNER, Sevin, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1977

UÇAROL, Rıfat, *1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı İngiliz Anlaşması*, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1998

UZUNÇARŞILI, İsmail H., “Osmanlı Tarihi”, c.III, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995

YILMAZ, Meşkure, “Tarihsel Boyutu İçinde Kıbrıs'taki Gelişmeler ve Türkiye'nin Kıbrıs Politikası” Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.2 sayı3, Ankara 1998

YILMAZ, Rüştü, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Devletleşme Süreci ve Türkiye (1974-2012)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2014

GAZETELER

Milliyet Gazetesi

Hürriyet Gazetesi

Yeni İstanbul Gazetesi

Halkın Sesi Gazetesi

Tercüman Gazetesi

Yeni Sabah Gazetesi

Zafer Gazetesi

Ekspres Gazetesi

DERGİLER

Ayın Tarihi, Sayı: 261, Ağustos 1955, s.170-173

SÖZLÜ TARİH KAYNAKLARI

Mülakat yapılan gaziler

S	Adı Soyadı	Doğum Yeri ve Tarihi	Eğitim Durumu	Mesleği
1	Mehmet Zeki Ayvaz	Gaziantep-20.02.1954	İlkokul	Elektrikçi
2	Duran Kartal	Gaziantep-1953	İlkokul	Çiftçi
3	İhsan Velet	Gaziantep-03.01.1954	İlkokul	Demirci

4	Mehmet Eyüp Özpolat	Nizip-03.01.1952	Lise	Memur
5	Mehmet Sürücü	Tılmısa-07.07.1953	Okuryazar değil	Çiftçi
6	Ökkeş Tunç	Gaziantep-16.03.1953	İlkokul	Elektrik Teknisyeni
7	Ömer Erbolat	Gaziantep-03.01.1954	İlkokul	Dokumacı
8	Süleyman Sarı	Araban-05.07.1953	İlkokul	Çiftçi
9	Yaşar Gecekuşu	Gaziantep-01.01.1954	İlkokul	İşçi
10	Yusuf Şahan	Gaziantep-01.01.1953	Lise	Memur
11	Ali Taş	Gaziantep-01.05.1953	İlkokul	Piriket İmalatçısı
12	Yaşar Gündüz	Gaziantep-10.10.1954	İlkokul	Marangoz
13	Cuma Erdem	01.01.1950	Yüksekokul	Memur

EKLER

EK-A Türkiye Muharip Gaziler Derneği Gaziantep Şubesindeki Listede İsmi Bulunan Kıbrıs Barış Harekâtına Katılan Gaziantepli Kıbrıs Gazileri

S No	Sicili	Sınıf ve Rütbe	Adı-Soyadı
1	KT.004.302	Tnk. Onb.	Bülent KARAGÜLLE
2	KT.003.782	Piy.Çvş.	Mehmet ERTÜRK
3	KT.003.772	Tnk. Onb.	Mehmet Hayri BERGEL
4	KT.003.783	Piy.Onb	Mehmet Şükrü ŞEREFOĞLU
5	KT.022.482	Top Er	Mustafa YILDIRIM
6	KT.003.778	Top Er	Şükrü ÖZDEMİR
7	KT.005.642	Muh Onb	Mehmet Hanifi CİNOĞLU
8	KT.033.523	Piy. Er	Abidin KARATAŞ
9	KT.034.236	Piy. Er	Mahmut UĞUR
10	KT.008.268	Py Onb	İhsan VELET
11	KT.004.499	Top. Er	Yusuf ŞAHAN
12	KT.005.098	Top. Er	Hayri DEMİR
13	KT.005.113	Piy. Er	Durdu KAPLAN
14	KT.004.300	Tnk Er	Şefik GÜNDÜZ
15	KT028.373	Tnk.Er	Mehmet ÇELİK
16	KT.005.639	Top Er	Mehmet Nuri KARABAŞ
17	KT.014.513	Tnk Er	Habib DEMİR
18	KT.007.309	Piy.Er	Asım ŞAHİN
19	KT.022.501	Py Er	Halil YAGIZ
20	KT.025.884	Kom.Er	Mahmut TUNÇ
21	KT.005.640	Py Er	Ökkaş Anlantürk AKBAĞ

S No	Sicili	Sınıf ve Rütbe	Adı-Soyadı
22	KT.033.257	Piy. Er	Muharrem TAŞATAN
23	KT.003.779	Py er	Özkan YEŞİLOVA
24	KT.028.222	Top. Er	Duran KÜCÜLÜ
25	KT.010.232	Piy. Er	Hidayet OSANMAZ
26	KT.035.991	Py Er	Mehmet BİLİR
27	KT.015.026	Ulş. Er	Şıho ÜZÜMCÜ
28	KT.028.785	Top Onb	Mehmet SAVAŞ
29	KT.004.304	Top.Er	Mehmet ÖZUSTA
30	KT.003.786	Top. Er	Ömer ERBOLAT
31	KT.005.641	Lev .Er	Metin BAL
32	KT.003.771	Top onb	Mehmet HOROZ
33	KT.003.764	Muhb. Çvş	Ökkaş TUNÇ
34	KT.002.013	Kom. Er	Ali DEMİR
35	KT.017.359	Py Er	Yaşar ATAŞALAN
36	KT.003.723	Py Er	Gani Mehmet AVCI
37	KT.003.780	Piy.Er	Mehmet Hanifi POLAT
38	KT.014.760	Py Er	Seyit Ahmet DOĞAN
39	KT.012.879	Top. Onb	Yusuf KAYMAK
40	KT.034.233	Kom. Onb	Ali TAŞ
41	KT.024.577	Kom. Er	Yaşar GÜNDÜZ
42	KT.014.499	Top. Onb	Mehmet Güli DAĞ
43	KT.014.533	Kom. Er	Mehmet ERDOĞAN
44	KT.013.193		Arif KILIÇ
45	KT.005.078	Top. Er	Osman YILDIRIM
46	KT.003.787	Top. Çvş.	Cuma ERDEM
47	KT.002.063	Top. Er	Selahattin KUCUR
48	KT.005.373	Lev. Er	Yaşar ÖZTAŞKIN

S No	Sicili	Sınıf ve Rütbe	Adı-Soyadı
49	KT.004.298	Piy. Er	Yaşar GECEKUŞU
50	KT.003.766	Piy. Onb	Yusuf DOĞAN
51	KT.015.719		İbrahim İNKAYA
52	KT.014.402	Piy. Er	Kazım AKKURT
53	KT.018.523		Durmuş ERDEM
54	KT.005.073		Yusuf KARA
55	KT.011.808		Süleyman SARI
56	KT.005.363	Piy. Er	Mehmet TAZEÖĞLU
57	KT.022.462		İbrahim Halil SELLÜM
58	KT.017.783		Mahmut Kamil ORTAÇ
59	KT.002.972		Cengiz KILIÇ
60	KT.008.142	Piy. Onb	Mustafa BOLAT
61	KT.014.678		Fethi TÜRKYILMAZ
62	KT.005.099	Top. Er	Mehmet Eyüp ÖZPOLAT
63	KT.014.403	Kom. Er	Niyazi YAĞMURLU
64	KT.004.297		Erdoğan ÜNÜVAR
65	KT.015.017	Kom. Er	Ali SAĞ
66	KT.018.519	Piy. Er	Duran KARTAL
67	KT.005.086	Piy.Er	Ali KURT
68	KT.022.399	Tank. Er	Mehmet KAYA
69	KT.013.546	Tank. Onb	Ali ARSLAN
70	KT.014.584		Mehmt Ali OĞAN
71	KT.019730	Piy. Onb	Ali BAKBAK
72	KT.034.807		Halil EROĞLU
73	KT.012.884		Sıddık MAAŞOĞLU
74	KT.036.491		Haci ÇABUK
75	KT.014.512		Mehmet Haki ÖZGÜMÜŞ

S No	Sicili	Sınıf ve Rütbe	Adı-Soyadı
76	KT.038.549		Abdurrahman ŞAHİN
77	KT.004.498	Top. Onb	Mehmet Zeki AYVAZ
78	KT.014.679		İsmet UÇAR
79	KT.012.100		Ahmet Remzi CANPOLAT
80	KT.004.292		AbdulkadirKadir AYDIN
81	KT.001.019	İst. Er	Mehmet SULUGÖZ
82	KT.026.481		Nail ATMAZ
83	KT.036.220	Top. Er	Duran ÜNÜVAR
84	KT.033.477	ist. Er	Müslüm ASLAN
85	KT.002.068		Süleyman ŞİMŞEK
86	KT.012.874	Lev. Er	Mehmet Recep HAMBALOĞLU
87	KT.020.277	Py Er	Burhan DEMİR
88	KT.017.444	Top Onb	Mehmet KOYUNCU
89	KT.015.004	Lvz. Er	Celal ARGİN
90	KT.015.018	Top. Onb	Zeki KİRAZ
91	KT.016.514	Top Onb	İbrahim ATAŞ
92	KT.003.781	Tnk. Er	Mehmet Fatih EKİCİ
93	KT.012.299	Piy. Er	Cuma ALTUN
94	KT.017.445	Top.Er	Ahmet DEMİR
95	KT.039.644	Piy.Er	Mehmet ARSLAN
96	KT.015.021	Py Onb	Hanifi GÜÇYETMEZ
97	KT.022.948	Py.Er	Mehmet ŞAKZUCU
98	KT.012.875	İst. er	Mehmet BİROĞULLARI
99	KT.036.281	Piy. Er	Tahir YÜCEEL
100	KT.017.519	Top.Er	Basri YALÇIN
101	KT.022.896	Py.er	Haci Ali YETER
102	KT.004.305	Tnk Er	Ferizan TUTAN

S No	Sicili	Sınıf ve Rütbe	Adı-Soyadı
103	KT.005.637	Top.Er	Ali İhsan KIRIK
104	KT.005.084	Piy.Er	Mehmet KARTAL
105	KT.015.022	Py.er	Vakkas PAYAM
106	KT.014.792	Muh.Çvş	Şehmus KOCAASLAN
107	KT.004.507	Sih.er	Cuma GÜZEL
108	KT.018.433	Top.er	Bilal ASLANPAY
109	KT.020.311	Py.Er	Hasan KARAKURT
110	KT.022.481	Top. Er	Ali ŞAHİN
111	KT.004.301	Muh.Çvş	Mustafa HARAT
112	KT.015.025	Piy. Er	İbrahim ZER
113	KT.004.299		Mehmet SİNCE
114	KT.015.000	Piy.Er	Bekir YAŞAR
115	KT.022.401	Py.Çvş	Mehmet ÖZ
116	KT.003.767	Top. Er	Mehmet Hanifi GÜVENÇ
117	KT.017.456	Piy.Er	Ramazam KILINÇOĞLU
118	KT.032.068	Muh.Çvş	Sıtkı ALAL
119	KT.033.209	Top. Er	Ekrem YILDIRIM
120	KT.013.200	Top.Er	İhsan AGCALAR
121	KT.026.920	Kom.Er	Celal ORUÇ
122	KT.010.438	Top.Er	Emin SEÇKİN
123	KT.014.680	Muh.Çvş	Cevdet ÖZMUT
124	KT.014.0410	Py.Bşç	Şaban TEKCAN
125	KT.304.306	Ord.Er	Ökkeş GÖKÇE
126	KT.014.743	Top.Er	Ekrem TOPRAK
127	KT.034.697	Piy. Er	Mehmet YILDIRAN
128	KT.017.360	Muh.Er	Nurettin GÜLSUNA
129	KT.013.194	Top.Er	Yaşar ALICI

S No	Sicili	Sınıf ve Rütbe	Adı-Soyadı
130	KT.034.585	Py.Ast	Nurettin ÖZEREN
131	KT.013.197	Py.er	Ali DURMUŞ
132	KT.003.777	Top.Er	Ziya ÇELİK
133	KT.034.203	Top.Er	Ahmet DEĞER
134	KT.029.925	Py.Er	Mehmet AKYILMAZ
135	KT.020.309	Ulş.Er	İbrahim KARAKURT
136	KT.005.365	Kom. Er	Mehmet SÖNMEZ
137	KT.005.096	Muh. Er	Mehmet Ali KAZ
138	KT.008.392	Piy.Er	Şevket GEÇER
139	KT.018.121	Top.Er	Süleyman PARLAK
140	KT.017.430	Piy.Er	Hoşan URMAN
141	KT.015.128	Kom.Er	Mehmet Akif ALTUN
142	KT.018.177	Ek.Korg	Dursun BAK
143	KT.022.907	Top.Onb	Hüseyin EREN
144	KT.026.902	Top.Er	Hakan KAYA
145	KT.005.367	Top.Er	Ali ACIOĞLU
146	KT.005.089	Top.Er	Kasım YILMAZ
147	KT.024.000	Top. Er	Halil GÖKKAYA
148	KT.011.997	Piy er	Ramazan KARA
149	KT.017.618	Top.Er	Yusuf BULUT
150	KT.012.298	Piy. Çvş.	Hasan ÖZDEMİR
151	KT.014.526	Piy.Er	Muhterem KURTOĞLU
152	KT.010.293	Muh.Er	Şıh Mehmet CANTÜRK
153	KT.018.521	Piy.Er	Cemal ERAT
154	KT.017.432	Top. Er	Mustafa AKDENİZ
155	KT.008.396	Py.Er	Ali SAVSAN
156	KT.017.358	Py.Er	Yaşar TERLEMEZ

S No	Sicili	Sınıf ve Rütbe	Adı-Soyadı
157	KT.016.180	Muh. Er	Ali KIRAÇ
158	KT.017.356	Otop.On	Şerif KAYA
159	KT.040.119	Piy. Er	Ahmet AKMAN
160	KT.022.111	Py.Er	Nabi ŞAHİN
161	KT.022.471	Kom. Er	Ökkaş BAY
162	KT.014..523	Piy.Er	Turhan SÜLLÜOĞLU
163	KT.032.411	Top. Onb	Fayat KAYA
164	KT.017.861	Py.Er	Müslüm TİBİK
165	KT.011.914	Piy. Er	İbrahim DEMİR
166	KT.013.198	Tnk.Onb	Naci BOZKURT
167	KT.010.974	Py.Er	Abdullah TEKİN
168	KT.005.080	Tnk.Er	Cuma ÇİÇEK
169	KT.036.418	Lvz.Er	Mustafa ULUCA
170	KT.004.307	Top.Er	Ümmet ÖZTÜRK
171	KT.014.740	Kom.Er	Mehmet Galip ERBAĞCI
172	KT.001.395	Top. Er	Mehmet Emin TÜRKMENOĞLU
173	KT.036.775	Muh. Çvş	Mehmet YALÇIN
174	KT.020.321	Top.Er	Mecit KÖSECELİ
175	KT.039.880	Piy.Onb	Müslüm ÇOLAKOĞLU
176	KT.012.815	Ord. Er	Hasan ÖKSÜZ
177	KT.005.079	Top.Er	Celal DEMİRAL
178	KT.012.104	Piy.Er	Şevket YILDIRIM
179	KT.010..978	Kom.Er	Hasan TÜRK
180	KT.007.941	Top.Onb	Haydar AK
181	KT.014.490	Kom. Er	Çelebi CANPOLAT
182	KT.015.020	Piy. Er	Bekir GÖÇMEN
183	KT.031.573	Tank. Onb	Mustafa YILMAZ

S No	Sicili	Sınıf ve Rütbe	Adı-Soyadı
184	KT.037.284	Piy.Er	Bilal AGCABAY
185	KT.017.452	Sıh.Er	Şükrü ARSLAN
186	KT.015.023	Top. Onb	Abidin YILDIRIM
187	KT.039.559	Piy.Er	Abdulnasır ORAN
188	KT.022.901	Piy.Er	Memet DURMUŞ
189	KT.002.062	Tank. Er	Niyazi ILIKÇI
190	KT.035.667	Piy.Er	Ali GÖKŞİN
191	KT.005.088	Piy.Er	Mehmet ÖZBAY
192	KT.005.111	Tank. Bşçvş	İsmail AKSOY
193	KT.170.534	Piy. Er	Ahmet KILINÇ
194	KT.016.519	Piy.Er	Mustafa ASLAN
195	KT.014.497	Piy.Er	Halil KILIÇ
196	KT.040.205	Tnk. Er	Adil BÜYÜKKELLEÇİ
197	KT.014.539	Piy. Er	Mehmet Turan GÜLTEKİN
198	KT.036.242	Piy.Er	Kavas ERDAL
199	KT.012.855	Top.Er	Ömer KORKMAZ
200	KT.010.325	Piy.Er	Bekir YILMAZ
201	KT.005.074	Piy.Er	Adil ARI
202	KT.032.204	Muh.Er	Mustafa ŞURMAN
203	KT.010.975	Tank. Er	Fevzi KAYA
204	KT.018.122	İst. er	Ahmet Duran KILINÇ
205	KT.020.323	Top.Er	Cuma BOZ
206	KT.004.504	Top.Er	Ali İhsan AZRAH
207	KT.014.197	Top. Er	Mahmut TURGUTALP
208	KT.016.520	Piy.Çvş.	Hasan SARI
209	KT.015.126	Muh.Çvş	Celal ÇEVİK
210	KT.013.199	Top.Onb	Seydi İYİHUYLU

S No	Sicili	Sınıf ve Rütbe	Adı-Soyadı
211	KT.010.439	Sıh.Er	Ahmet KARALAR
212	KT.010.297	Ulş.Er	Mehmet KAYAR
213	KT.005.643	Piy.Onb	Hasan ÖZÜN
214	KT.005.074	Tnk Er	Mustafa AĞCA
215	KT.036.436	Piy. Er	Mehmet Şahin DEMİR
216	KT.000.997	Tank. Çvş	Mustafa KOYUNCU
217	KT.019.976	Piy.Çvş.	Özgür DANYILDIZ
218	KT.027.426	Piy. Er	Mehmet Hanifi ÖZMİMAR
219	KT.002.065	Ord.Er	Cuma KAHYAOĞLU
220	KT.022.987	Sıh.Er	Ali YAŞAMALI
221	KT.010.440	Piy Er	Halit ÇİFTÇİ
222	KT.015.137	Kom. Onb	Celal AKBAŞ
223	KT.014.738	Top. Er	İsmail ÇÜKÜKOĞLU
224	KT.015.114	Piy.Er	Ahmet KORAL
225	KT.003.768	Top. Onb	Remzi AKBULUT
226	KT.020.900	Top.Er	Mehmet SÜRÜCÜ
227	KT.016.521	Piy.Er	Halil TUNÇ
228	KT.017.620	Piy. Çvş.	Ali ÇOLAK
229	KT.002.066	Top. Çvş.	Vakkas KÜPELİKILINÇ
230	KT.010.322	Piy Er	Ömer ŞİMŞEK
231	KT.035.698	Piy.Er	Ömer UÇAR
232	KT.022.463	Piy Onb.	Ökkeş AKPINAR
233	KT.014.401	Kom. Ast	Müslüm KILIÇPARLAR
234	KT.035.953	Piy Er	Halil OĞUZ
235	KT.029.924	Piy Er	Doğan KAYA
236	KT.024.578	Piy.Er	Orhan DEMİR
237	KT.014.677	P.Er	Arif UZ

S No	Sicili	Sınıf ve Rütbe	Adı-Soyadı
238	KT.004.295	Top. Er	Enver KILIÇ
239	KT.003.774	P.Er	Müslüm GÜNEŞ
240	KT.004.503	P.Er	Ahmet GÜRBÜZ
241	KT. 020.324	P.Er	Ökkeş KAYA
242	KT.006.022	Piy.Er	Cahfer COŞKUN
243	KT.031.691	Piy Er	Muzaffer KAYA
244	KT.028.382	Top Onb	Ömer ÇALIŞKAN
245	KT.012.852	Kom. Çvş	Nuh TURAN
246	KT.014.517	Kom. Er	Mehmet Recep RIDVAN
247	KT.011.806	Piy.Er	Mustafa ÖNCEBE
248	KT.010.366	Top.Er	Hayri KARABAY
249	KT.013.201	Top.Er	Ahmet KILA
250	KT.013.195	Top Er	Cuma TOPLAR
251	KT.004.303	Piy Er	Mustafa ATEŞ
252	KT.003.770	P.Er	Osman SERT
253	KT.031.207	P.Er	Mustafa ÖZKAYA
254	KT.014.681.0	P.Er	Turgut SERT
255	KT.015.115.0	P.Er	Murat KORKMAZ
256	KT.005.083	P.Çvş	Abdullah ALKAN
257	KT.028.002	Onbş	Celal GÜNGÖR
258	KT.023.603	Muh. Çvş	İhsan MUMCU
259	KT.017.453	P.Çvş	Şefket AĞCABAY
260	KT..005.112	Piy Er	Salih ŞİMŞEK

Tablo-1. Türkiye Muharip Gaziler Derneği Gaziantep Şubesindeki Listede İsmi Bulunan Kıbrıs Barış Harekâtına Katılan Gaziantep’li Kıbrıs Gazileri

EK-B.1 Şehit Yedek Piyade Asteğmen M. Nafi Kıvanç

Yedek Piyade Asteğmen M. Nafi KIVANÇ

122 - 256995

1946 yılında Gaziantep'de doğdu. Ömer Bey'in oğludur.
Bekârdır.

15 ekim 1973'te Yedek Subay Okuluna girdi. 31 Mart 1974'te asteğmen oldu.

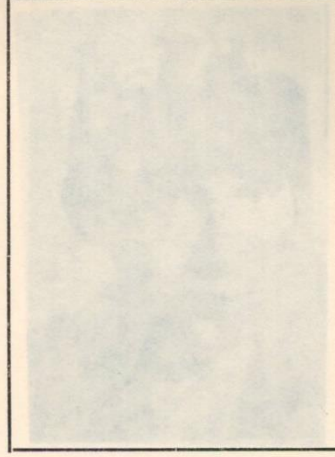
28 nci Tümen 61 nci Piyade Alayı 6 ncı Bölük Takım Komutanı iken Kıbrıs Barış Harekâtına katıldı.

2 ağustos 1974 günü Lapta'da 1023 rakamlı tepede şehit oldu.

Mezarı : Boğaz şehitliğinde 54 numaralıdır.

Övünç madalyası ailesine verildi.

EK-B.2 Şehit Piyade Er Süleyman Avcı

Piyade Eri Süleyman AVCI

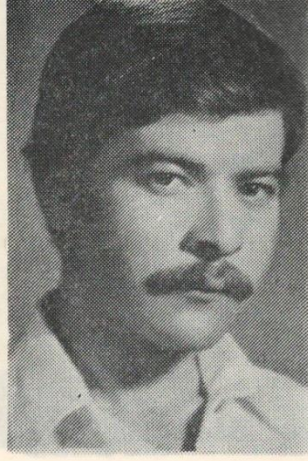
1953 yılında Gaziantep'te doğdu. Hamit Bey'in oğludur.

50 nci Piyade Alayı 2 nci Taburunda vatanî görevini yapmakta iken Kıbrıs Barış Harekâtına katıldı. 16 ağustos 1974 günü Lefkoşe bölgesinde şehit oldu.

Mezarı : Boğaz şehitliğinde 169 numaralıdır.

Övünç madalyası ailesine verildi.

EK-B.3 Şehit Piyade Er Tayyar Delen

Piyade Eri Tayyar DELEN

1953 yılında Gaziantep'te doğdu. Mehmet Bey'in oğludur.

230 ncu Piyade Alayı 1 nci Taburunda vatanî görevini yapmakta iken Kıbrıs Barış Harekâtına katıldı. 23 temmuz 1974 günü Vuno köyü bölgesinde şehit oldu.

Mezarı : Boğaz şehitliğinde 43 numaralıdır.

Övünç madalyası ailesine verildi.

EK-B.4 Şehit Piyade Onbaşı Zeynel Bozgeyik

Piyade Onbaşı Zeynel BOZGEYİK

1953 yılında Oğuzeli'nde doğdu. Ahmet Bey'in oğludur.

50 nci Piyade Alayı 6 ncı Bölüğünde vatanî görevini yapmakta iken Kıbrıs Barış Harekâtına katıldı. Lefkoşe bölgesinde kayıp oldu.

.....
Memarı : Adana
.....

EK- C Mektup Kıbrıs'ın İngiltere'ye Devri İle İlgili Ferman:
EMR-İ ÂLÎ

Efâhım-ı vükelâyı Devlet-i Aliyyem'den Cezâir-i Bahr-i Sefid Vilâyeti Vâlîsi olup birinci rütbe Mecidî ve Osmânî nisân-ı zî-sânlarını hâ'iz ü hâmil olan Vezîr-i dirâyet-semîrim Sâdık Pasa [dâme] iclâlühûya ve mîr-i mîrân-ı kirâmımdan Kıbrıs Cezîresi Mutasarrıfı ve mezkûr Mecidî nisân-ı zîsânının üçüncü rütbesinin hâ'iz ü hâmil Ahmed Pasa dâme ikbâlühûya ve Lefkose nâ'ib ve müftîsi zîde ilmühümâya ve a'zâ-yı meclis ve mu'teberân-ı ahâlî zîde mecdühüme hüküm ki:

Kıbrıs cezîresinin esbâb-ı ma'lûmeden dolayı sûret-i muvakkatede kendülerine teslîmi İngiltere devlet-i fahîmesi cânibinden arzu vü iltimâs olunmuş ve keyfiyyet Meclis-i Hâss-ı Vükelâ-yı Fihâmım'da lede'l-müzâkere Devlet-i Aliyye ile devlet-i müsârun-ileyhâ beyninde mine'l-kadîm der-kâr olan revâbıt-ı dostî vü musâfât iktizâsınca Devlet-i Aliyyem hakkında olan efkâr u niyyât-ı hayr-hâhânesinin şimdiye kadar pek çok âsârını delâ'il-i fi'liyye ile isbât eylemiş olduğundan bu cihetle devlet-i müsârun-ileyhânın cezîre-i mezkûreyi sûret-i muvakkatede tasarruf eylemesi icâb-ı hâl ü maslahata muvâfık olacağından ol bâbda tanzîm olunan sened mücebince adada kemâ-kân bir mahkeme-i ser'iyeye bulunmak ve bu mahkeme adanın ahâlî-i Eslâmiyyesi'ne â'id ve mesâlih-i ser'iyeyi ru'yete devâm eylemek ve cevâmî'-ı serîfe ve Eslâm mezârlığı ve mekteblere ve adada bulunan sâ'ir te'sîsât-ı dîniyyeye â'id emvâl ü emlâk ü arâzîyi devlet-i müsârun-ileyhâ tarafından ta'yîn olunacak bir me'mûr ile birlikde idâre etmek üzere Evkâf-ı Hümayûn Nezâret-i Celîlesi tarafından ahâlî-i Eslâmiyye-i cezîreden biri me'mûr ta'yîn olunmak ve cezîre-i mezkûrenin el-yevm taraf-ı Devlet-i Aliyyem'e i'tâ etmekde olduğu mürettebât-ı sâhânem yekûnundan masârifât-ı mahalliyye ihrâc kılındıktan sonra fazla kalacak mikdârı sene be-sene taraf-ı Devlet-i Aliyyem'e te'diye olunmak ve cezîre-i mezkûrede bulunan arâzî-i mîriyye ve vakfiyye serbestce fûrûht olunarak veyâ iltizâma verilerek bunlardan hâsıl olacak akça vâridât-ı mezkûre dâhilinde tutılmamak ve devlet-i müsârun-ileyhâ umûr-ı nâfi'a ve sâ'ir fâ'ide-i umûmiyye makâsıdına mebnî lâzım gelen arâzîyi ve arâzî-i gayr-i mevrû'ayı kıymet-i münâsibe ile ve me'mûrları vâsıtasıyla mübâya'aya me'zûn olmak serâ'iti ile cezîre-i mezkûre idâre-i muvakkatesinin devlet-i müsârun-ileyhâ me'mûrlarına teslîmi bi't-tensîb keyfiyyet taraf-ı esref-i mülûkâneme arz ile lede'l-istîzân ol vechile icrâsı husûsuna irâde-i seniyye-i mülûkânem müte'allik ve seref-sudûr olmuş

olmağla siz ki vâlî-i müsâr ve mutasarrıf u nâ'ib ve müftî ve sâ'ir-i mûmâ-ileyhimsiz, bâlâda beyân olunduğı üzre cezîre-i mezkûre idâre-i muvakkatesinin devlet-i müsârun-ileyhâya teslîmi husûsuna mübâderet ve bu bâbda hılâf-ı rızâ-yı sâhâneme bir gûne hâl ü hareket vukû'a gelmemesine ihtimâm u dikkat eylesiniz.

Tahrîran fi'l-yevmi's-selâsûn, min-sehri Cumâde'l-âhıra, li-sene hamse ve tis'îne ve mi'eteyn ve elf."

Bkz. Osmanlı idaresinde Kıbrıs, S60-62

EK- D. Dr. Fazıl Küçük, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin İlk Cumhurbaşkanı Yardımcısı

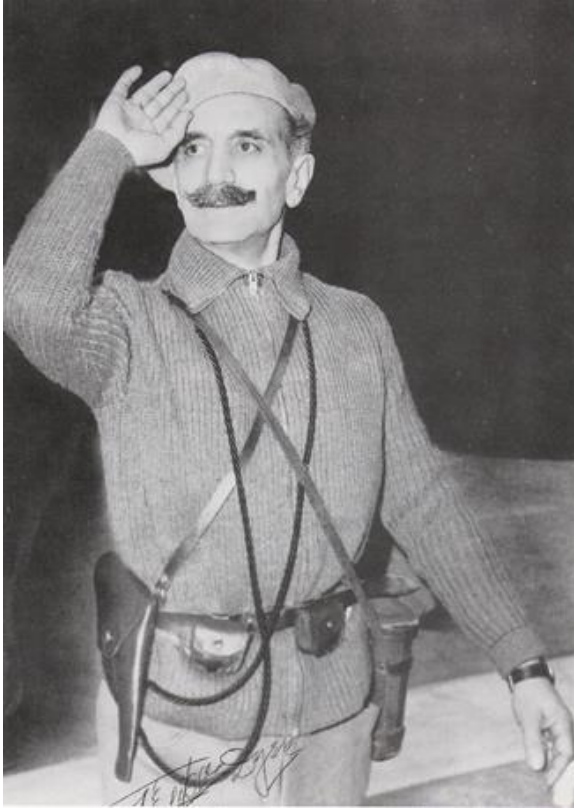
EK-E. Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin İlk Cumhurbaşkanı

EK-F. Rauf Denktaş, Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin ve KKTC'nin ilk Cumhurbaşkanı-Glafkos Kliridis Kıbrıs Cumhuriyeti'nin dördüncü devlet başkanı.

EK-G. Georgios (Thederos) Grivas

EK-H. Türkiye Muharip Gazileri Tarafından Verilen Kıbrıs Barış Harekati Madalya Berati

EK-I. Kıbrıs Barış Harekatinin Yıldönümü Anısına Takdirname

EK-J.1- 6-7 Eylül Olayları (Gazete Manşetleri ve Olay Fotoğrafları)

EK-J.2- 6-7 Eylül Olayları (Gazete Manşetleri ve Olay Fotoğrafları)

EK-K. TMT Amblemi

EK-L. EOKA Amblemi

[illegible]

EK-N. Zürih Görüşmeleri

Bkz. GÖKTÜRK, 1974 Öncesi Türkiye'nin Kıbrıs Politikası, s.345

EK-O. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin İlanı

Bkz. GÖKTÜRK, 1974 Öncesi Türkiye'nin Kıbrıs Politikası, s.346

[illegible]

Pilotumuz işkence edilerek öldürülmüş

Arkadan üç el ateş edilen şehidimizin nâşi dün getirildi

LEFKOŞA, A.P. Muhabiri Hall Mc CLURE bildiriyor

TÜRKİYE Büyük Elçiliğinin bir sözcüsü, Kıbrıs yapılan hava akımları sırasında jet uçağı isabet alarak düşen Türk Hava Kuvvetleri Pilotu Yüzbaşı Cengiz Topel'in Rumlar tarafından üç kere vurulduğunu, sonra da işkence edilerek öldürüldüğünü söylemiştir.

Sözcü, şehit edilen Yüzbaşıya arkadan üç el ateş edildiğini söylemiştir. Sözcünün ilâve ettiğine göre,

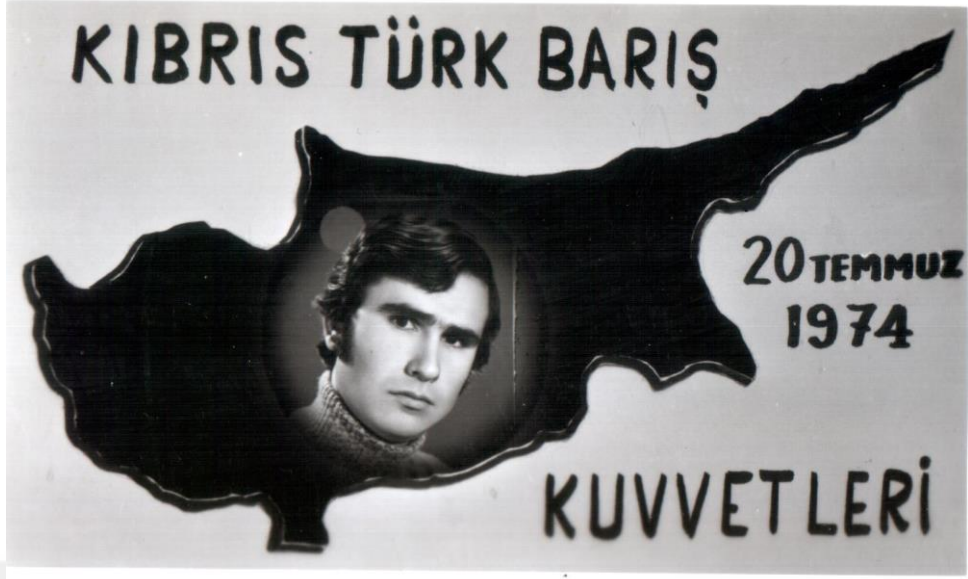
◆ Devamı Sa. 7, Sü. 6 da

< III >

© 2009 Doğan Gazetecilik A.Ş.

EK-T. Gaziantep'li Kıbrıs Gazilerine Ait Fotoğraflar

EK-U. Özgeçmiş

1976 yılında Batman Gercüş ilçesinde doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Batman’da tamamladı. 2001 yılında Dicle Üniversitesi Siirt Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliğini bitirdi. 2001 yılında Batman’da göreve başladı. 2008 yılında Gaziantep Aile ve sosyal Politikalar İl müdürlüğünde Huzurevi Müdürlüğü, İl Müdür Yardımcısı görevlerinde bulundu. Elâzığ ve Kastamonu Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğünde İl Müdürlüğü görevlerinde bulundu. Yalova ilinde görev yapmaktadır.

